

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE HARİTA
KULLANIMI VE HARİTA KULLANIMI KONUSUNDA
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAVVA DUMAN

BURSA 2011

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE HARİTA
KULLANIMI VE HARİTA KULLANIMI KONUSUNDA
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Havva DUMAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erkan ŞENŞEKERCİ

BURSA 2011

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlköğretim Anabilim Dalı, İlköğretim Bilim Dalı'nda 700734004 numaralı Havva DUMAN'ın hazırladığı "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 22/03/2011günü 15:00 – 16:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Erkan SENŞEKERCİ

Uye (Tez Danışmanı ve Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Muammer DEMİREL

Uye ve Sınav Komisyonu Başkanı
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Zahit DİRİK

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

22/03/2011

ÖZET

Yazar : Havva DUMAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : İlköğretim
Bilim Dalı : İlköğretim
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : X + 108
Mezuniyet Tarihi : .... /.... / 2011
Tez Danışman(lar)ı : Yrd. Doç. Dr. Erkan ŞENŞEKERCİ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE HARİTA KULLANIMI VE HARİTA KULLANIMI KONUSUNDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Bu tez, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımına yönelik tutum ve sorunlarını anlamak ve elde edilecek bulgulardan hareketle didaktik haritaların nitelikleri ile harita kullanımının verimliliğini artırmaya yönelik bilimsel çözümler üretmek amacıyla yapılmış, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Bu araştırmada sosyal bilgilerde kullanılan materyaller hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler derslerinde en fazla kullanım olanağına sahip görsel materyallerden biri olan haritalar ve harita kullanmanın önemine değinilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, 2009-2010 öğretim yılı Bursa ilindeki 8 okulda çalışan toplam 101 sınıf öğretmeni ve sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklemin temsil gücünü artırmak açısından Bursa ilinin Yıldırım, Osmangazi ve Nilüfer ilçelerinden alt, orta ve üst sosyo-ekonomik gruplar içinde değerlendirilebilecek 8 okul belirlenmiştir.

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita kullanımı hakkındaki görüşlerini almak için bir ölçek geliştirilmiştir. Toplanan verilerin analizi için SPSS 11.0 istatistik programı kullanılmıştır.

İstatistiksel karşılaştırmalarda değişkenlerin dağılımları Shapiro Wilk testi ile normale göre uygunluğu test edilerek parametrik veya parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalarda parametrik testler olarak 2 grup için t testi, 2den fazla gruplar için ise varyans analizi, parametrik olmayan testler için ise 2 grup için Mann Whitney U testi, 2'den fazla grup için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler Spearman korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Araştırma sonunda alt, orta ve üst sosyo-ekonomik gruplardaki öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları arasındaki anlamlı farklılığa bakılmıştır. Alt grup anlamlı bir fark oluştururken, üst ve orta grup arasındaki fark sınırlı derecede çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ders araç gereçleri haritalar Sosyal bilgiler eğitimi

ABSTRACT

Author : Havva DUMAN
University : Uludağ Üniversitesi
Department : İlköğretim
Discipline : İlköğretim
Quality of Thesis : Yüksek Lisans Tezi
Number of Pages : X + 108
Graduation Date : .... /.... / 2011
Thesis Advisor : Yrd. Doç. Dr. Erkan ŞENŞEKERCI

Using Map in Teaching of Social Studies and Teachers' Opinions About Using Map

The purpose of this thesis is to understand the approach and the problems of map usage in Social Studies and, the light of observations, to provide scientific solutions to increase the efficiency of map usage by using the properties of didactical maps. Furthermore, the maps, which are the most used visual materials in social sciences lectures, and the importance of map usage are mentioned.

The paradigm of the survey consists of 101 primary school teachers and social sciences teachers who works at 8 different schools in Bursa in academic year 2009-2010. 8 schools, which can be considered in lower, middle and upper socio-economic groups, are determined from Yildirim, Osmangazi and Nilüfer boroughs of Bursa.

As a data gathering tool a scale is developed by the researcher to receive the opinions of the teachers about map usage. SPS 11.0 is used to analyse the gathered datas.

Parametric or non-parametric tests are applied by using Shapiro Wilk test for the statistical comparison of the convenience of the range of the variables to the normal. For the purpose of comparing the groups t test is applied to 2 groups and, for more than 2 groups variance analysis is used as parametric tests. As non-parametric tests Mann Whitney test for 2 groups and Kruskal Wallis test for more than 2 groups are applied. Relationships between the variables are examined by using Spearman correlation coefficient.

At the end of the survey the significant differances of the map usage of the teachers from lower, middle and upper socio-economic groups are inspected. While lower group shows a significant difference, a limited difference between middle and upper groups is observed

Key Words

Course tools in Social Studies Education   Maps   Use of map

ÖNSÖZ

Öğretimde konuların yoğunluğu ve zamanın kısıtlılığı öğretmen ve öğrenciyi görsellikten uzak, sözlü anlatıma dayalı bir öğretime yöneltir. Bu nedenle bütün derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler derslerinde de konuların tam anlamıyla öğrenilmesi ve sevilen dersler haline gelmesi için derslerde uygun ders araç-gereçlerin kullanılması gerekmektedir.

Araştırmanın konusu olan haritalar, İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde hem bir ders araç-gereci, hem de bir ders etkinliği olarak kullanılmaktadır. Haritasız bir anlatım, öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çekmelerine yol açmakta ve ezberciliğe yönelmektedir. Bu nedenle haritalar, derslerdeki konuların anlayarak öğrenilmesinde büyük rol oynamaktadır.

Bu araştırma, harita kullanımının tarih eğitimi için önemini, araştırma sahasındaki okulların durumunu belirlemeyi, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin haritalardan nasıl ve ne kadar yararlandıklarını ortaya koymayı ve bir ders araç-gereci olarak kullanılan haritaların kullanımını konusunda karşılaşılan sorunları belirleyerek çözüm yolları önermeyi amaçlamaktadır. Araştırma, başta harita kullanımı konusunda öğretmenlere yeni bir ufuk açabilmesi, daha sonra da ders araç-gereci üreticilerine yeni ve yaratıcı çözümler bulmaya yöneltecek bulgular kazandırabilmesi ve program geliştirme konusunda çalışan uzmanlara ışık tutabilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Araştırma sürecindeki en zor aşama, hazırlanan veri toplama aracının ilköğretim okullarına uygulanması çalışması olmuştur. Fakat bilgiyi paylaşmaya değer kılan şey, anket uygulamalarının zorluğuna tanık olmam değil, araştırma konularına yönelik önyargıların araştırmalar için belirleyici bir unsur olduğunu fark etmiş olmamdır. Bazı meslektaşlarımızın, mesleki niteliklerine, sınıf içi etkinliklerine, belirli konulardaki tutum ve becerilerine yönelik sorular karşısında kuşkucu, güvensiz ve çekimser bir yaklaşım içinde olmaları ve bu nedenle araştırmalardan doğan bulguların aleyhlerine kullanılabileceği endişesine sahip olmaları bu önyargılara örnek verilebilir. Sonuç olarak; nedeni ne olursa olsun bu ön ya da kalıp yargılar, araştırma için umulan katılmanlığı olumsuz yönde etkilemiş ve araştırma 101 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın her aşamasında yardımları ve desteği ile beni daima yüreklendiren tez danışmanın Yrd. Doç. Dr. Sayın Erkan ŞENŞEKERCİ'ye, uygulama çalışmalarında bana yardım ve destek veren öğretmenlere, sevgi ve desteklerini benden esirgemeyen aileme ve arkadaşım Berna YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Havva DUMAN

Bursa/2011

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
TABLolar.....	VIII
GİRİŞ	1-5
BÖLÜM I: SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARAÇ-GEREÇ KULLANIMI ve HARİTALAR.....	5-38
1. Ders Araç ve Gereçlerinin Eğitimdeki Yeri ve Önemi.....	5
2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ders Araç-Gereçleri	12
3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Ders Araç ve Gereci Olarak Haritalar.....	24
3.1. Harita ve Haritacılığa Toplu Bakış.....	24
3.2. Haritaların Ders Araç ve Gereci Olarak Kullanılması.....	34
BÖLÜM II. HARİTA KULLANIMI KONUSUNDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	39
1. Giriş.....	39
1.1. Araştırmanın Dayandığı Problem.....	39
1.2. Araştırmanın Önemi.....	40
1.3. Araştırmanın Dayandığı Varsayımlar.....	41
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	41
1.5. İlgili Araştırmalar.....	42
2. Yöntem.....	49
2.1. Araştırmanın Modeli.....	49
2.2. Evren Örneklem İlişkisi.....	49
2.3. Veri Toplama ve Çözümleme.....	50
3. Bulgular ve Tartışma.....	53
SONUÇ.....	88
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	Editör
Ltd.	Limited
m.	Makale
nu.	Numara
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
sy.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TMMOB	Türkiye Makine Mühendisleri Odası
v.dğr.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

TABLÖLÄR

SAYFA

Tablo-1: Örneklemdedeki Öğretmen Sayısı.....	50
Tablo-2: Ölçeğin güvenilirlik analizi.....	50
Tablo-3: Toplam madde istatistikleri.....	51
Tablo-4: Grupların harita kullanımlarının karşılaştırılması.....	53
Tablo-5: Genel olarak okullarda branşlara göre harita kullanımı.....	54
Tablo-6: Grupların cinsiyetlerine göre harita kullanımı.....	55
Tablo-7: Öğretmenlerin yaşlarına göre harita kullanım durumu.....	55
Tablo-8: Grupların yaşlarına göre harita kullanımının karşılaştırılması.....	56
Tablo-9: Grupların yaşlarına göre harita kullanım durumu.....	57
Tablo-10: Grupların eğitim durumlarına göre harita kullanımı.....	58
Tablo-11: Okulların hizmet yıllarına göre karşılaştırmalı olarak harita kullanım durumu.....	59
Tablo-12: Grupların hizmet yıllarına göre harita kullanım durumu.....	60
Tablo-13: Alt grupta hizmet yılına göre harita kullanım durumu.....	61
Tablo-14: Grupların hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre harita kullanım durumu.....	62
Tablo-15: Öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre karşılaştırmalı olarak harita kullanım durumu.....	62
Tablo-16: Alt grupta yer alan öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre harita kullanım durumu.....	63
Tablo-17: Okulların yeterlilik durumu ile ilgili öğretmenlerin verdiği cevaplar.....	64
Tablo-18: Okulların yeterlilik düzeyi ile harita kullanımı arasındaki ilişki.....	64
Tablo-19: Mezun olduğum fakültede harita kullanımına yönelik yeterli eğitim aldım.....	65
Tablo-20: Okulda bulunan haritalar öğrenci düzeyine uygundur.....	66
Tablo-21: Haritalar dersin genel ve özel hedeflerine uygundur.....	66
Tablo-22: Haritalar öğrencilerin dikkatini çeker ve güdülenmeyi artırır.....	67
Tablo-23: Harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerleri oldukça yararlı buluyorum.....	68
Tablo-24: Ders araçları yapım merkezi tarafından tasarlanıp, üretilen haritalar yeterlidir.....	69

Tablo-25:Eğitim kurumlarımızda kullanılan haritalar haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından g¼nceldir.....	69
Tablo-26: Ders iğeriğine uygun haritaları kolayca temi edebiliyorum.....	70
Tablo-27: Sınıfların fiziksel yapısı, harita ve benzeri b¼y¼k hacimli materyal kullanımına uygundur.....	71
Tablo-28: G¼revli olduğum okulda yeterli sayıda harita bulunmaktadır.....	71
Tablo-29: G¼revli olduğum okulda uygun t¼rlerde coğrafya ve tarih haritaları bulunmaktadır.....	72
Tablo-30:Yeni eğitim teknolojilerinden ¼zellikle bilgisayar ve internetten yeterli d¼zeyde yararlanabiliyorum.....	73
Tablo-31: Haritalarda yer alan ayrıntılar dersin iğeriği ve hedefleriyle ¼rt¼ş¼yor.....	73
Tablo-32: ¼đrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.....	74
Tablo-33: ¼đrencilerin çoğunda coğrafya atlası vardır.....	75
Tablo-34: Derslerimde harita kullanmaya dayalı ¼đrenme-¼đretme etkinliklerine yeterinde yer veriyorum.....	75
Tablo-35: ¼đrencilerim harita lejantlardan yararlanmayı biliyor.....	76
Tablo-36:Harita okuma, kullanma yorumlama konusunda, semboller, y¼n, yer belirleme, ¼lçek kullanma, yery¼z¼ şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahibim.....	77
Tablo-37: Eğitim hizmetlerine sunulmuş haritalar dersin gereksinimleri g¼z ¼n¼ne alınarak tasarlanıp ¼retilmiş haritalardır.....	77
Tablo-38: Harita kullanımı merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk eder.....	78
Tablo-39: Mevcut ¼đretim programları harita kullanımını yeterince desteklemektedir.....	79
Tablo-40: Mevcut ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunmaktadır.....	79
Tablo-41: Ders kitaplarında yer alan haritalar ¼nite ve konuların amaçları ile ¼đrenci d¼zeylerine uygundur.....	80
Tablo-42: Okulunuzda harita benzeri araç-gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir b¼l¼m bulunmaktadır.....	81
Tablo-43: Harita kullandığımda ¼đrencilerim dersten daha çok zevk alıyor.....	81
Tablo-44: Okulumuzda Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfı bulunmaktadır.....	82
Tablo:45: Uygun harita bulamadığımda kendim tasarlarım ve yaparım.....	83
Tablo-46: T¼m derslerde harita kullanırım.....	83
Tablo-47: Haritaları ders kitapları kadar ¼nemli buluyorum.....	84

Tablo-48: Harita yapımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı buluyorum.....	84
Tablo-49: Derslerde harita kullanımını düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirdiği için kullanmıyorum.....	85
Tablo-50: Kalabalık sınıflarda harita kullanımının eğitsel yarar sağladığına inanmadığım için derslerde harita kullanmıyorum.....	86
Tablo-51: Kalabalık sınıflarda harita kullanımının eğitsel yarar sağladığına inanmadığım için derslerde harita kullanmıyorum.....	86
Tablo-52: Harita ve benzeri materyallerin derste kullanımının sınıf yönetimi sorunları yarattığı için derste harita kullanmıyorum.....	87

GİRİŞ

Eğitim sistemlerinde, insan g¼c¼n¼n en iyi bi¼imde kullanılması, sorunların ¼abuk ve kalıcı olarak ¼öz¼mlenmesi, niteliğin y¼kseltilmesi ve verimliliğin artırılması amacıyla yardımına başvurulan disiplinlerden birisi de eğitim teknolojisidir. Eğitim teknolojisi, eğitim örg¼tlenmesi ve işleyişinin bir¼ok noktasında etkin ¼öz¼mler sunmakla birlikte, öğretmenlerin günlük mesleki yaşamlarındaki en belirgin yansımaları, tasarlayıp geliştirdiği ders ara¼-gere¼leridir.

Öğretim etkinliklerinin nitelik ve verimliliğini y¼kseltmeye yardımcı olan bu destekleyici ve tamamlayıcı malzemeler, genel olarak kısa zamanda tüketilmeyen ara¼lar ile ¼abuk tüketilen gere¼lerden meydana gelmektedir. Örneğin yazı tahtası ve bilgisayar gibi malzemeler *ara¼* kategorisinde yer alırken, tebeşir ve CD gibi malzemeler ise *gere¼* kategorisinde yer alırlar (Yiğit vdr. 2005: 55). Ancak niteliği her ne olursa olsun hepsinin ortak paydası, öğretim programına göre hazırlanmış ve dersin ger¼ekleřtirilmesi için gerekli bir öğrenme-öğretme öğesi olmalarıdır (Hesap¼iođlu, 1994: 287; Yalın, 1999: 1-3; Cemaloğlu, 2003: 1-2). Gereklidirler ¼ünkü kapsamın daha anlamlı olmasına ve öğrencilerin kavram, olgu ve bilgileri daha kolay kavrayıp daha iyi güdülenmelerine yardımcı olurlar (Fidan ve Erden, 1996: 193).

Ders ara¼-gere¼leri, belirli ama¼lar için düzenlenmiş uygun bir mekân ve bu mekânın düzenleyicisi olan öğretmen ile b¼t¼nleřerek öğrenme durumunu meydana getirirler. Somuttan soyuta doğru gidildiğinde genel olarak üç temel öğrenme durumu kullanılmaktadır: (i) Hareketli ve sesli gör¼nt¼lere dayanan öğrenme durumları, (ii) Hareketsiz gör¼nt¼lere dayanan öğrenme durumları ve (iii) Soyut görsel sembollere dayanan öğrenme durumları. Buna göre, geliřig¼zel bir ara¼-gere¼ kullanımının öğrenme durumunun başarısını garanti edecek bir yaklaşım olmadığı açıktır. Önemli olan dersin özel hedeflerine ve kazandırılmak istenen davranışa uygun ara¼-gere¼ se¼ilmiř olması, se¼ilen ara¼-gere¼lerin öğretmenler tarafından uygun bir yöntem eşliğinde ve beceriyle kullanılması ve bu s¼re¼te öğrencilerin duyu organlarının

olabildiğince öğrenme sürecine katılımının sağlanmasıdır (Yalın, 1999: 4, 73–75; Çilenti, 1991: 29–42; Güngördü, 2003: 70-74).

Yönelik oldukları duyu organlarına göre “*görsel, işitsel ve görsel-işitsel*” olmak üzere üç grupta toplanan ders araç-gereçleri, belirli ölçütlere göre tasarlanıp kullanıldıkları zaman eğitim sürecini zenginleştirmekte, bilginin algılanmasında somutluk sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırmakta, unutmayı azaltmakta, öğrenciyi güdüleyip öğrenme isteğini kamçulamakta, kazanımlara yaşantı deneyimleriyle ulaşmayı sağlamakta, düşüncenin kavramsallaştırılmasına katkıda bulunmakta ve öğretim çevresini doğallaştırmaktadır (Özyürek, 1983: 88). Bazı durumlarda öğretmenin desteklenmesi bazı durumlarda ise öğrenmenin gerçekleştirilmesi yani öğretimin tamamen araç-gereçler üzerinde yapılması şeklinde kendisini gösteren bu işlevler, çağdaş eğitimin katılan, paylaşılan ve öğrenmeyi öğrenmiş insan yetiştirme amacı açısından da vazgeçilmezdir.

Ders araç-gereçlerine yönelik bilimsel çalışmalar yeni olmamakla birlikte, daha çok araç-gereç kullanımını teşvik eden yapılandırmacı programların yürürlüğe girmesiyle, bu alandaki araştırmaların son 5 yılda kayda değer bir artış gösterdiği dikkat çekmektedir. A. Doğanay (2008: 77-96), “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi” adlı makalesinde, belirli eksiklik ve sorunları bulunmasına karşın, sosyal bilgiler öğretiminin son öğretim programlarıyla birlikte çağdaş ve evrensel bir niteliğe kavuştuğunu belirtmektedir. Bu nedenle, gerek programın getirdiği yenilikler gerekse de programın gereksindiği yardımcı unsur ve araçlar yeni problemler olarak gündeme geldiğinden, son yıllarda bu araştırmaya muadil sayılabilecek birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin A. Dumlu (2006), L. Yıldız (2006), O. Göksel (2007), B. Akar (2008), H. Koç (2008) ve S. İncekara-G. Kantürk(2010) tarafından yapılmış çalışmalar hedefledikleri eğitim basamağı ya da hedef kitleleri farklı olmakla birlikte, bizim araştırmamıza büyük ölçüde paralel olan araştırmalardır.

Bunların dışında ortak ana ve alt problemlere ya da benzer amaçlara sahip olmamakla birlikte, yine başka birçok araştırma da harita ve benzeri araç-gereçlerin öğrenme-

öğretme süreçlerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaları bakımından, araştırmamızı destekleyici ve tamamlayıcı yönde katkı sağlamışlardır. Örneğin S. Alkış (2006) haritaya dayalı etkinlikler yoluyla lokasyon bilgisi ve konumlandırma becerilerindeki artışı ortaya koyarken, A. Başbüyük-Y. Çıkılı (2002), A. Balkan (2007), N. Demiralp (2007) ve N.O. Üzümcü (2007), K.Ulusoy ve K. Gülüm (2009) tarafından yapılan araştırmalar da öğrenme durumlarında harita kullanımının motivasyon ve derse katılma isteğini yükselttiğini ve öğrenme başarısı üzerinde olumlu yönde katkı sağladığını göstermişlerdir. Kaldı ki bu bulgular yalnızca haritalar için geçerli değildir. Paralel nitelikte başka araştırmalar bu yöndeki etkilerin, geleneksel öğretimde yeterli kullanım alanı bulunmayan her türlü görsel-işitsel materyal için geçerli olduğunu göstermektedir. Örneğin; A.Sezer (2002) teknoloji kullanımı; B. Akbaba (2005) fotoğraflar; K.C. Özdemir (2006) resimler; A. Şimşek (2003), F. Sönmez (2006) ve E. Yeşiltaş (2006) genel görsel araçlar; C.Dönmez-K.Yazıcı-O.Sabacı (2007) grafikler konusunda benzer bulgulara ulaşmışlardır.

Bununla birlikte, ders araç-gereçleri konusunda yapılmış birçok çalışma, okullarımızdaki ders araç-gereç kullanımının bu konunun önemini, gerekliliğini ve vazgeçilmezliğini yeterince yansıtmadığını göstermektedir. Bu durumun başlıca nedeni S. İncekara (2006)'ya göre eğitim sisteminin genel sorunları ve bunlara bağlı geleneksel öğretim yöntemi alışkanlıkları; E. Alımlı (2007)'ya göre, öğretmenlerin harita kullanımının önemi konusunda farkındalık eksikliklerinin bulunması; H. Çelik (2006), N. Şimşek (2008) ve İ. Budaycı-İ. Bildirici (2009)'ya göre öğretmen eğitiminin ve dolayısıyla mezunların bu konuda yetersiz olması ve F. Ünal (2008)'a göre ise mevcut haritaların öğretim programına, öğrencilerin bilişsel düzeylerine ve harita çizim ilkelerine uygun olmaması ve bu konuda bir model ve anlayışın gelişmemiş bulunmasıdır.

Özetle ifade edersek; harita kullanımı konusundaki eksiklik ve yanlışlıklar konusunda ya da harita kullanımına yönelik olumsuz tutum ve görüşler üzerinde öğretmenlerin araç-gereç kullanma bilgi ve becerilerinin yeterli olmaması, öğretmenlerin araç-gereçlerin kendi yerlerini almalarından endişe duymaları, gerekli araç-gereçlerin

okullarda bulunmaması ya da yetersiz olması, araç-gereç hazırlığı için yeterli zaman bulunmaması gibi nedenlerin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Böyle bir tablo doğal olarak; öğretmenlerin harita kullanımı konusundaki amaçlarının ya da harita kullanırken başvurdukları yöntem ve tekniklerin sorgulanmasını ve öğretmenlere bu konuda yol gösterecek öneri ve kılavuz niteliğindeki çalışmaların da çoğalması sonucunu doğurmuştur. Konuyla ilgili genel kuramsal ve kavramsal bilgiler aktaran T. Çelikkaya (2002), Ç. Kan (2006)ve K. Yazıcı (2007), öğrenme-öğretme stratejileri üzerinde duran B. Tay (2005), temel becerilere odaklanan N. Demiralp (2006), çeşitli etkinlik örneklerini derleyen A. Kızılcıoğlu (2007) ve etkinliklerde başvurulacak ölçütleri ele alan Z. Ertuğrul (2008) bu çalışmalara örnek verilebilir.

M. Sünbül ve C. Arslan (2007) , *Öğretmen Yeterliliklerine* ilişkin bir ölçek hazırlamış ve bu araştırmada öğretmenlerin cinsiyeti, mesleki kıdemi, branşı, çalıştığı okul düzeyi ve öğretmenlerin çalıştığı okulun bulunduğu yerleşim yeri bağımsız değişkenleri açısından öğretmenlik yeterlik algıları incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin cinsiyeti, kıdemi, çalıştığı okul düzeyi ve görev yaptığı okulun bulunduğu yerleşim yeri açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğretmenlerin branşı açısından ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgular, öğretmenin dersi etkili bir şekilde işlemede etkili olan faktörlerin farklı boyutunu ortaya koyması açısından önemlidir. Bu nedenle bu çalışma, araştırmamızı destekleyen önemli çalışmalardan biri olmuştur.

Bu bağlamda, amacı, yöntemi ve önemi, tezin araştırma bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan bu çalışma da bir ders araç-gereci olarak haritaların, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde hangi oranda, hangi amaçlarla ve hangi yöntem ve tekniklerle kullanıldığını ve öğretmenlerin harita kullanımına yönelik olumsuz tutumların nedenlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan ilköğretim okullarında yapılmış çalışma için, önceki benzer çalışmalar kapsamlı bir biçimde taranarak amaca yönelik özgün bir ölçek geliştirilmiş ve ölçeğin uygulanması bizzat

araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, bu alanda yapılmış başka araştırmaların bulgu ve sonuçlarıyla koşut olan sonuçlar elde edilmiş ya da en azından alanyazın ile tutarlılık gösteren bir noktaya varılmıştır. Elde edilen bulguların doğru okunması ve mevcut sorunların öneminin kavranması bakımından, bu konuda öncelikle kuramsal ve kavramsal bir bilgilenmeye gereksinim bulunmaktadır ki; araştırmanın izleyen bölümü de bu gereksinime yönelik konulara ayrılmıştır.

BÖLÜM I

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARAÇ-GEREÇ KULLANIMI ve HARİTALAR

1. Ders Araç ve Gereçlerinin Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Bir eğitim programı, içerdiği dersler ve derslerin konularına göre çok değişik eğitim ortamları oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Öğrenme-öğretme süreçlerinin başarıyla gerçekleşmesi, eğitim ortamında konunun gerektirdiği her türlü öğenin yer almasına ve bunların, yeri ve zamanı geldikçe birbirlerini tamamlayacak biçimde kullanılmasına bağlıdır. Şurası bir gerçektir ki; yararlanılan her türlü kaynak, araç-gereçler, Çağdaş Eğitim Teknolojisi anlayışına uygun olarak kullanıldıklarında, öğrenme-öğretme süreçlerine yapılan olumlu katkıları daha da artırıcı bir rol oynamaktadır (Çelik, 2006: 19).

Ders araç ve gereçleri, bilgilerin duyu yoluyla daha iyi ve doğru öğrenilmesine yardım eder ve “etkin öğrenimi” doğru kılar. Bu şekilde çalışmalar klasik, ezberci, hazırcı, can sıkıcı bir çalışma olmaktan da kurtulmuş olur. Ders konuları daha heyecanlı ve çekici bir şekilde işlenir ve zenginleştirilir (Yıldız, 2006: 13). Küçükahmet (1994: 95), öğretim süreçlerinde kullanılacak araç-gereçlerin yararları konusunda özetle şu noktaları belirtmektedir:

1. Sınıfa getirilmesi olanaksız ya da zor olan olay, olgu ve nesnelerin sınıfta sergilenmesini sağlarlar.
2. Çok sayıda duyu organına hitap eder ve öğrenmeyi kolaylaştırırlar.
3. Bilgileri somutlaştırarak öğrenmeyi daha kalıcı kılarlar.
4. Öğrenmeyi daha zevkli hale getirirler.
5. Öğrencilerin etkin katılımını sağlarlar.
6. Öğrenmeyi bireyselleştirerek bireyi gruba bağlı olmaktan kurtarırlar.
7. Öğretim ortamının, fiziksel çevrenin olumsuz etkilerinden daha az etkilenmesini sağlarlar.

8. Yanlış ve eksik bilgi edinimi daha aza indirgenir.

İlgili alanyazın toplu bir bakışla değerlendirildiğinde araç-gereçlerin eğitimdeki yeri ve öneminin çoğunlukla şu noktalara dayandırıldıkları görülmektedir:

1. Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar
2. Farklı öğrenme gereksinimlerini giderirler
3. Dikkati çekerler
4. Anımsamayı kolaylaştırır
5. Soyut durumları somutlaştırır
6. Zamandan tasarruf sağlarlar
7. Güvenli gözlem yapma olanağı verirler
8. İçeriğin tutarlı bir biçimde sunulmasını sağlarlar
9. Defalarca kullanılabilirler
10. İçeriği basitleştirirler

Ders araç-gereçlerinin bu işlev ve özelliklerini kısaca özetlemek yararlı olacaktır: Ders araç-gereçleri;

Çoklu öğrenme ortamı sağlarlar. Araç gereçler öğretimi canlı ve açık hale getirirler. Öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini artırır. Öğrenme arzusu oluştururlar. Öğrenilecek konu üzerinde uygulama yapma imkânı sağlarlar. Öğretimi zenginleştirirler (Aydın, 2005:327). Sadece okuyarak öğrendiklerimizin yüzde onunu hatırlarız. Buna görme, işitme, söyleme ve yapma eklendiği zaman hatırlama düzeyi daha da artar. Yaparak öğrendiklerimizin yüzde doksanı hatırlarız. Çoklu öğrenme ortamı ile araç gereçler, öğrenme işlemine katılan duyu sayısını artırarak daha fazla ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine yardımcı olurlar. Bir insan, sadece okuduğu (gördüğü) veya sadece dinlediği zaman hafızaya tek yönlü, hem işitip hem gördüğü zaman ise çift yönlü kayıt yapılmış olur. Beş duyu organı ne kadar fazla kullanılırsa bellek bilgileri daha iyi depolayacak ve öğrenme- hatırlama daha iyi gerçekleşecektir (Demir, 2008: 10).

Günümüz öğretim yöntemlerinde artık tek bir zekâ tipinden bahsedilemeyeceğine göre farklı zekâlara sahip öğrencilerin, sınıflarda çoklu öğrenme ortamı oluşturmayı zorunlu kıldığı söyleyebilir. Çünkü öğretimin öncelikli amacı öğrenciyi iyi tanımak ve ihtiyaçlarına cevap vermektir (Demir, 2008: 11).

Farklı öğrenme gereksinimlerini giderirler. Öğrencilerin öğrenme biçim ve gereksinimleri birbirlerinden farklı oldukları için, öğrenme durumlarından eşit düzeyde yararlanamazlar. Örneğin bazı öğrenciler sözel yolla kolay ve hızlı öğrenirken, bazıları görerek, bazıları okuyarak, bazıları da yaparak - yaşayarak daha iyi öğrenir. Bununla birlikte, öğrenme durumlarının farklı öğrenme biçim ve gereksinimlerine yanıt veren araç-gereçlerle zenginleştirilmesi, öğrenme durumlarından tüm öğrencilerin yararlanmasını sağlayacaktır (Yiğit vdr. 2005: 75).

Dikkati çekerler. Öğrenciler kendilerine sunulan uyarıcılardan dikkatlerini en fazla çekenleri algılar ve belleklerine aktarırlar. Dikkat çekme konusunda görsel-işitsel üstünlükleri olan ders araç-gereçleri, öğrenme durumlarında dikkat çekecek uyarıcıların sunulması ve böylece aktarılmak istenen iletinin öğrenciler tarafından daha kolay alınmasını sağlarlar (Yiğit vdr. 2005: 76–77).

Çoğu sınıflarda yüz yüze sözel iletişim belki de tek başına en çok kullanılan iletişim metodudur. Durum böyle olunca, bilgilerin görsel-işitsel araç-gereçler yoluyla sunulması sonucu ortaya çıkan göreceli yenilik, öğrencilerin dikkatlerini çekecek, duygusal tepkiler yaratarak motive edecektir. Yani başka bir güdüye ihtiyaç duymadan doğrudan doğruya ilgi uyandıracaktır (Şimşek, 2002; 31).

Anımsamayı kolaylaştırırlar. Duyu organları aracılığıyla alınan bilgiler önce kısa, ardından uzun süreli belleğe yerleştirilirler. Yerleştirilen bilgiler uzun süreli bellekte kalıcıdır ve istenildiğinde geri çağrılabilirler. Bilgilerin uzun süreli belleğe kaydedilmesini açıklayan ikili kodlama bellek kuramı, bilgilerin uzun süreli bellekte hem sözel hem de görsel olarak kaydedildiğini savunur. Buna göre hem sözel, hem de

görsel olarak kaydedilen bilgilerin anımsanma olasılığı daha yüksektir. Çünkü zihne iki farklı biçimde yerleştirilen bir bilgiye sözel biçimiyle rastlanıldığında görsel halinin, görsel biçimine rastlanıldığında da sözel halinin anımsanması daha kolay olmaktadır (Yiğit vdr. 2005: 77–78).

Soyut durumları somutlaştırırlar. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde verilen konuların büyük bir kısmı soyut niteliktedir. Bu tür soyut bilgiler sözel yolla anlatılmak istendiğinde öğrenciler tarafından yeterince anlaşılammamaktadır. Çünkü öğrenciler, hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları bir nesne ya da olayı, yalnızca kendilerine verilen sözel bilgilerle zihinlerinde canlandıramazlar. Oysa; bu tür soyut bilgiler sözel anlatımın yanında deney, örnek, şema, şekil, tablo, resim gibi yöntemlerle somutlaştırılırsa öğrenme istenildiği gibi kalıcı izli olarak gerçekleşecek ve verilen bilginin daha sonra anımsanması da daha kolay olacaktır (Yiğit vdr. 2005: 78–79).

Kelimeler görsel gereçler gibi simgeledikleri şeylere benzemezler. Görsel gereçler bilinmeyen bir şeyin nasıl görüldüğünün ve bilinen diğer şeylere göre ne kadar büyük olduğunun kavranmasına yardımcı olur. Diğer bir anlatımla, görsel gereçler sözel fikirlere daha kolayca hatırlanabilecek bir ilişki yaratılmasına hizmet eder. Konuları somutlaştırır çeşitli yönlerden canlandırıp açıklanmasını sağlar (Şimşek, 2002; 31).

Zamandan tasarruf sağlarlar. Bazı durumlarda bir olayı, bir varlığı ya da bir nesneyi tanımlamak, açıklamak ya da anlatmak çok fazla zaman gerektirebilir. Dahası harcanan onca zamana karşın, gerçekleşen öğrenme, maliyetine değmeyecek bir düzeyde kalabilir. Soyut bilgilerin öğretiminde sık yaşanan bu sorunun, bilgiyi şemalaştırma ve şekil, model ve resim gibi formlarla görselleştirme olanağı veren araç-gereçler sayesinde aşılması olanaklıdır (Yiğit vdr. 2005: 79-80). Örneğin; film projektörleri ve videolar özellikle sınıfa getirilmesi imkansız, doğrudan gözlenmesi tehlikeli ya da mümkün olmayan cisim, olgu, olay ve işlemlerin kolayca ve güvenli olarak gözlenmesini sağlar. Örneğin; çok hızlı gerçekleşen kimyasal olaylar bir video ya da bir simülasyonla yavaşlatılmış olarak defalarca izlenebilir (Yalın, 2004; 89).

Güvenli gözlem yapma olanağı verirler. Öğrencilere bir olayla ilgili bilgiyi sunarken öğrencilere, olayın gerçekleştiği ortamda gözlem yapma olanağı sunmak, öğrenmenin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayacaktır. Fakat bazı canlı ve cansız varlık ve olayları ortamında gözlemlemek ya da sınıf ortamına taşımak tehlikeli olabilir. İşte bu tür olay ve durumlar, öğrencilere televizyon, video ya da bilgisayar yardımıyla sunularak, hem öğretimin görselleştirilmesi hem de öğrenmenin güvenli bir ortamda gerçekleşmesi sağlanabilir (Yiğit vdr. 2005: 80–81). Ayrıca; çok hızlı gerçekleşen kimyasal olaylar bir video ya da bir simülasyonla yavaşlatılmış olarak defalarca izlenebilir (Yalın, 2004: 89).

İçeriğin tutarlı bir biçimde sunulmasını sağlarlar. Bazen öğretmenler, dersten çıktıktan sonra üzerinde durması gereken bir konuyu tam olarak işlemediğini hisseder. Bir süreci anlatırken ya da gösterirken, vurgulanması gereken bir noktayı unuttur. Bazen de bir derste içerikle ilgili bir noktayı mükemmel bir örnekle açıklar; fakat başka bir derste o tür bir örnek aklına gelmez veya aynı içeriğin sunulduğu başka bir sınıfta aynı örneği vermeyi unuttur. Görsel ve işitsel araç-gereçlerin etkin kullanımı, bu tür bellek problemleriyle basa çıkılmasına yardımcı olur. Bir tepegöz saydamı, öğretmenin önemli noktaları hatırlamasını kolaylaştırır. İyi hazırlanmış bir video sunusu, unutulmuş önemli bir noktayı güvenilir bir şekilde vurgulayabilir. Öğretim içeriği ile ilgili bir slayt sunusu her defasında aynı örneklerin verilebilmesini sağlar. (Yalın, 2004: 89).

Defalarca kullanılabilirler. Etkili bir materyali farklı sınıflarda tekrar kullanan bir öğretmen, aynı içeriği öğrencilerine tutarlı olarak sunmakla kalmaz, zaman ve maliyetten tasarruf eder. Ayrıca; materyali geliştirmek için tekrar zaman ve enerji harcamaktan kurtulur. (Yalın, 2004: 90).

İçeriği basitleştirirler. Bazen gerçek eşyalar; ilk anda öğrencilere çok karmaşık gelebilir. Böyle durumlarda, örneğin bir slayt veya tepegöz saydamında kullanılacak basit çizimlerle öğrencilerin eşyanın normalde görünmeyen iç parçalarını görmeleri sağlanabilir. Filmler, gözün takip edemeyeceği hızda oluşan bir sürecin aşamalarını yavaşlatarak ya da çok yavaş oluşan bir sürecin aşamalarını hızlandırarak, sürecin izlenebilmesine imkan sağlayabilir (Yalın, 2004: 90).

Ders araç-gereçlerinin bu işlev ve özelliklerinden en üst düzeyde yararlanabilmek, gerek araç-gereçlerinin kendisine gerekse de onları kullanacak olan öğretmenlere yönelik bir dizi ölçütün dikkate alınmasını gerektirir. Yanpar ve Yıldırım(1999: 27-31); derste kullanılacak materyali hazırlarken ya da seçerken göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri şu şekilde sıralamışlardır:

- Öğretim materyali, basit, sade ve anlaşılır olmalıdır.
- Öğretim materyali, dersin ve konunun hedeflerine uygun seçilmeli ve hazırlanmalıdır.
- Öğretim materyali, dersin konusunu oluşturan bütün bilgilerle değil, önemli ve özet bilgilerle donatılmalıdır.
- Öğretim materyalinde kullanılacak görsel özellikler (resim, grafik, renk vb.) materyalin önemli noktalarını vurgulamak amacıyla kullanılmalı, aşırı kullanımdan kaçınılmalıdır.
- Öğretim materyalinde kullanılan yazılı metinler, görsel-işitsel öğeler, öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun olmalı ve öğrencinin gerçek hayatıyla tutarlılık göstermelidir.
- Öğretim materyali, öğrenciye alıştırma ve uygulama imkânı sağlamalıdır.
- Öğretim materyali mümkün olduğunca gerçek hayatı yansıtmalıdır.
- Öğretim materyali, her öğrencinin erişimine ve kullanımına açık olmalıdır.
- Materyal sadece öğretmenin rahatlıkla kullanabildiği türden değil, öğrencilerin de kullanabileceği düzeyde basit olmalıdır.
- Zaman içinde tekrar kullanılacak materyaller dayanıklı hazırlanmalı, bir defalık kullanımlarda zarar görmemelidir.
- Hazırlanan öğretim materyalleri, gerektiği takdirde, kolaylıkla geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olmalıdır.

Bireyin ihtiyaçlarını karşılayan, doğru amaçlar ile eğitsel ilkelere uygun olarak materyallerin tasarlanması, geliştirilmesi, kullanılması ve faydalarını ortaya koyan araştırmalar yapılması üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. Ancak; bu

şekilde bireysel farklılıklara cevap veren ve her konu alanı için etkili bir biçimde kullanılabilir materyaller ortaya çıkmış ve yaygın biçimde kullanılmış olabilir (Yıldız,2002: 13).

Bilimsel ve eğitsel ilkeler dikkate alınmadan hazırlanan materyaller, beklenen faydayı sağlamaz. Dolayısıyla, gerek ticarî ve ekonomik kaygılarla materyal üreten firma çalışanları, gerek hazır materyal kullanma yöneliminde olan, gerekse kendi amaçları doğrultusunda kendi materyallerini geliştirme çabası veren eğitimcilerin bu ilkeleri çok iyi bilmeleri büyük önem arz eder (Yıldız,2002: 14).

2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ders Araç ve Gereçleri

Öğrenme durumlarının yalnızca öğretmen ya da öğrenci odaklı olması doğru olmadığı gibi, etkinliklerin tek bir araç-gerece dayandırılması da doğru değildir. Bu nedenle, bir araç-gerecin verim ve etkinliğini yükselten en önemli unsurların başında, o araç-gereci tamamlayan diğer araç-gereçler gelir. Bu nedenle, bu çalışmanın temel inceleme konusu olan haritalara geçmeden önce, Sosyal bilgiler ve Tarih derslerinde kullanılabilir diğer araç-gereçleri işlevleri, yararları ve sınırlılıkları yönünden kısaca tanımlamak yararlı olacaktır:

- **Ders Kitapları:** Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nde "*Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser*" (Ceyhan ve Yiğit, 2003:18) şeklinde tanımlanan ders kitapları, öğretilecek konuyu bir bütün halinde sunmaları nedeniyle, programın başarısını etkileyen temel kaynak niteliği taşımaktadırlar (Emiroğlu, 2002: 65). Genel olarak bilgi verme, bilgileri dizgeleştirme, kendi kendine öğrenme, eşgüdümleme ve kişilik geliştirme işlevi gören (Ceyhan ve Yiğit, 2003: 24, Güneş, 2002: 10–12) ders kitapları, bu işlevlerini bilgiyi planlı, düzenli ve sınıflandırılmış bir biçimde sunmak yoluyla gerçekleştirirler (Hesapçıoğlu, 1994: 298).

Ders kitaplarının kullanım biçimleri; öğretim aracı olarak kullanma, kaynak kitap olarak kullanma, destekleyici araç olarak kullanma olarak belirlenmiştir (Güneş, 2002: 14–17). Kitabın seçimi ve kullanımı son derece önemlidir. Ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim araçlarından biridir. Etkili bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrencide derse karşı ilgi uyandırmalıdır. Öğrencinin kendi kendisine öğrenmesine izin verebilmeli, çocuğun kitapla olan bağını güçlendiren yaşantılar sunabilmelidir. Kitaplar, soyut bilgileri az ve olabildiğince somut, zevkli ve ilgi çekici halde olmalıdır (Yanpar, 2005: 114). Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan kitaplarda konu içeriğini destekler nitelikte resim, fotoğraf, harita ve grafiklerin bulunması son derece önemlidir.

- **Yazı Tahtası:** Eğitim kurumlarının hemen hepsinde ve tüm sınıf ve laboratuarlarda bulunan yazı tahtaları, öğrenme durumlarının en temel aracı niteliğindedir. Düşünceleri resimlendirmek, sağlam örnekler vermek ve birçok simgeyi göstermek için ya da listeler, planlar ve özetler yapmak için kullanılan son derece önemli öğretmen asistanları olarak düşünülebilirler (Oran, 1957; 245; Pekköz ve Hancılar, 1970; 55).

- **Bülten Tahtaları:** Bülten tahtası üniteye başlama, yeni ilgiler uyandırma ve problemleri belirli duruma getirme, çocukların çalışmalarını sergileme, harita, levha vb. araçları sunma amacıyla kullanılır. Ünite çalışmaları sırasında ortaya problemlerle ilgili afiş, resim, levha, harita ve grafik gibi araçlar bülten tahtasına asılmalıdır (Sağlamer, 1983: 142). Bülten tahtaları, sınıf ve okulun dekore edilmesi, öğrencileri güdülenmesi ve öğretim etkinlikleri olmak üzere üç temel amaca hizmet ederler (Halis, 2002: 54-55).

- **Manyetik Tahta:** Görünüş olarak beyaz tahtalara benzemekle birlikte, metalden yapıldıkları için mıknatıslı nesnelere tutma özellikleri vardır. Görece pahalı olmalarına karşın, hem tebeşir tahtasının hem de pazen tahtasının işlevini gördüklerinden oldukça kullanışlıdır. Bu tahtalarda mıknatısla her türlü resim, grafik ve şemaları asmak ve bilgilerin yerlerini değiştirmek mümkündür (Erden, 1997: 186).

▪ **Pazen Tahta:** Bir tabaka karton ya da aynı büyüklükte bir tahta üzerine pazen ya da bir tür kumaşın geçirilmesi şeklinde yapılır. Yazı tahtasının yanında uygun bir yere konulabilir (Halis, 2002: 53).

▪ **Gerçek Eşyalar ve Modeller:** Gerçek yaşamdan alınmış nesnelerin ya da modellerin öğretim amaçlı olarak kullanılması, öğrencilerin gerçek dünyayı anlamaları konusunda oldukça etkili bir yöntemdir. Öğrencilerin sınıf içinde gerçek nesnelere ve modeller üzerinde çalışması, onların güdülenmesini artırdığı gibi öğrenmeyi de etkili kılmaktadır. Örneğin; Sosyal bilgiler dersinde, bir bürokratin görevlerini kitaptan okumak yerine o görevliyi sınıfa davet edip birebir iletişim kurulmasını sağlamak, hem unutulmaz bir deneyim olacak hem de kazanılması hedeflenen bilgilerin en verimli şekilde öğrenciye aktarılmasını sağlayacaktır (Halis, 2002: 60).

Herhangi bir coğrafi bölgenin tanıtılmasında da o bölgeye ait taş, toprak ya da bitki örtüsü özellikleri hakkında yapılacak açıklamalarda ilgili özelliklere ait örneklerin kullanılması öğretmenin işini kolaylaştırmasının yanı sıra öğrencilerin kavramalarına da yardımcı olacaktır. Bu konuda okulların uygun bir bölümünde oluşturulacak bir sergi alanında öncelikle okulun bulunduğu yöreye ait özellikleri yansıtan taş, toprak ya da bitki türlerini tanıtan koleksiyonlar oluşturulabilir. Hatta bu tür sergilerin oluşturulabilmesi ya da güncelleştirilebilmesi için öğrenci çalışmalarına yönelik ders dışı aktiviteler düzenlenebilir. Aynı zamanda bu tür etkinlikler öğrencilerin çevreyi daha iyi öğrenmelerini sağlayacağından çevreyi sevme ve koruma bilinçlerinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır (Sezer, 2002: 28).

▪ **Kamera, Fotoğraf Makinesi, Fotoğraflar ve Resimler:** Ders kitapları, yardımcı ders kitapları ve ansiklopedilerde konuya uygun ve planlı olarak kullanılan resim ve fotoğraflar, okumayı ilginç ve zevkli hale getirmekte, anlaşılması güç terimlerin anlaşılmasını sağlamakta ve öğrenme durumlarında birçok amacın gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır (Meydan, 2001: 50). “Sözelimi İlköğretim Sosyal bilgiler ders kitaplarında (Sosyal bilgiler 6) Türkiye’imiz ünitesi işlenirken

hemen hemen tüm kitaplarda başkent Ankara'nın bir fotoğrafı bulunur. Bu fotoğrafı konuşurmak, öğretme eyleminin de ilk aşamasını oluşturur. Doğru sorular sorulduğu takdirde görsellerin verdiği yanıtlar, oldukça doyurucu olabilmektedir. Örneğin “Çevre yeşil mi?” sorusu İç Anadolu Bölge'sinin coğrafi özelliklerinin aksine, Ankara'nın daha yeşil ve bakımlı olduğunu düşündürecek; Ankara'nın neden daha yeşil ve bakımlı olduğu sorusu da öğrencileri bu kentin yönetimi, yapısı, nüfus yoğunluğu, ekonomik zenginliği ve coğrafi kaynaklarına yöneltecektir. Eğer Ankara fotoğrafında insanların giysileri seçiliyorsa (Örneğin; 1950'li yıllara ait bir fotoğraf kullanılmışsa) Cumhuriyetin bu alanda getirdiği yenilikleri fark etmek mümkündür. Ya da yine eski bir fotoğraf kullanılmışsa, ana caddedeki insan sayısının günümüz kalabalıkları ile karşılaştırılmasını sağlayacaktır. Göç, işsizlik, büyüme kavramları öğrencinin görsel olarak algılayabileceği konular hainle gelecektir.” (Gökkaya, Oruç, 2003:153).

Fotoğraflar insanların psikolojilerini etkileyebilecek teknolojilerdir. İnsanlar güzel bir resim gördüğü zaman içlerine rahatlık gelebiliyor. Fotoğraf makineleri insanları etkileme özelliğinden dolayı eğitim- öğretim ortamında rahatlıkla kullanılabilir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin eğitim- öğretim faaliyetlerinde, fotoğraf makinelerinin öğretmenler tarafından çok ve yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (İşman, 2005:173).

Günümüzde fotoğraf makinesi satın almak oldukça ucuz ve kolaydır. Her okul için, öğrencilerin kullanması için birkaç fotoğraf makinesi satın almak okullara fazla bir maliyet getirmeyecektir. Öğrencilere sağlanacak böyle bir olanakla, öğrenme fırsatları zenginleştirilirken, bir yandan da fotoğraf çekme becerisi ve alışkanlığı ile doğayı sevgisi ve çevre bilinci kazandırmak söz konusu olacaktır (Sezer, 2002: 30).

Dış ortamdaki hareketli manyetik görüntüleri manyetik bir ortama aktarmaya yarayan kameralar ise, yakın tarihe kadar pahalı olmaları ve karmaşık yapıda yardımcı araçlar gerektirmeleri nedeniyle kullanımı yaygınlaşmış araçlar değildi. Ancak teknolojideki gelişmelere koşut olarak kullanımının kolaylaşması ve sunulan diğer olanaklarla, eğitim alanında bu araçların da kullanımının arttığı gözlemlenmektedir (Koşar, 2002: 57).

▪ **Tarihsel Resim:** Tarihsel resim, belirli tarihsel olayların belirli zamanlarda belirli kişilerce görsel olarak betimlemesidir. Tarihsel gerçeği elbette her zaman yansıtmayabilirler. Ancak; öğrencinin görsel belleğini ve imgelem gücünü zenginleştirip geliştirmeleri bakımından oldukça önemlidirler (Ata, 2002:126).

Resimler ve diğer imgeler, geçmiş kültürlerin yazıya dökülmemiş deneyim ve bilgilerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlarlar. Bunlar, belki bilip daha önce o kadar ciddiye almadığımız şeyleri önümüze koyarlar. Kısacası geçmişi “hayalimizde canlandırmamızı” sağlarlar (Burke, 2003: 13).

Tarihsel bir kanıt niteliğine sahip resim ya da fotoğrafların ders içinde çözümlenmeye çalışılması beklenmedik bir biçimde öğretim ve eğitim kazancı sağlayabilir. Ancak, tarihsel görsel malzeme içinde değerlendirilebilecek resim (minyatür, gravür, yağlı boya vb.) ve fotoğrafların öğretme- öğrenme sürecinde kullanılmadan önce belirli ölçütler kullanılmalıdır. (Şimşek, 2003: 147).

Tarihsel kanıtların seçiminde kullanılacak ölçütler şunlar olabilir: (i) *Kanıt içeriği tarih öğretimine uygun mudur?* (ii) *Kanıt, konu ya da üniteye uygun mudur?* (iii) *Kanıtla ilgili sorulara yanıt verilebilir mi?* (iii) *Kanıt önceden işlenmiş konulara atıf yapılmasına olanak sağlıyor mu?* (iv) *Kanıtın içeriği, öğrencide merak, ilgi, heyecan uyandırabilecek biçim ve anlam zenginliğine sahip mi?* (v) *Kanıt öğrencinin yaş ve gelişime uygun mudur?* (Safran ve Köksal, 1998: 71-86)

▪ **Televizyon:** Televizyon yeni teknolojilerin gelişmesiyle birlikte her ne kadar modası geçmiş bir araç gibi görünse de, neredeyse her evde bulunan bir kitle iletişim aracıdır. Ulaşma maliyetinin düşüklüğü ve yaygınlığı nedeniyle hala en önemli yerini korumaktadır. Uzaktan eğitim sistemlerinin vazgeçilmez platformu olması bakımından, eğitim alanında da güncelliğini ve değerini korumaktadır (Öztürk, vdr., 2003:108). Son zamanlarda eğitim literatüründe sık sık kullanılmakta olan mikro öğretim, tele konferans, tele okul, tele üniversite, açık lise, televizyonla eğitimin yaygın olarak

kullanıldığı ve eğitim televizyonunun eğitimin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Oldukça önemli ilerlemelerin sağlandığı bu alanda niteliği ve yaygınlığı değişmekle birlikte bugün televizyonun hemen hemen tüm ülkelerde eğitim amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Alkan, 1995: 222). Bununla birlikte, öğretim amaçlı kullanılmaları bakımından televizyonlardan yararlanmanın da belirli ölçü ve kuralları bulunmaktadır: Öncelikle konum açısından televizyonun öğrencilerin göz seviyesinden biraz yukarıda olması, üst kenarının 10–15 derece eğik durması ve yeterli uzaklıkta konumlandırılması teknik kuraldır. Yöntem açısından ise, öğretmen programların konusu ve amacını bilmeli ve gerekli harita, grafik, model gibi araçları önceden hazırlamalıdır. Öğretmen, programı öğrencilerle birlikte seyretmeli, seyir sırasında önemli görülen noktaların not alınmasını sağlamalı ve program sonunda da bu notlara dayanarak programın önemli kısımlarını tartışma yoluyla tekrar edip gerekli açıklamalarla eksikleri tamamlamalıdır (Doğdu ve Aslan, 1993: 272).

- **Video ve Video Kasetler, VCD, DVD:** Videoların hem göze hem de kulağa hitap eden bir öğretim materyali olmaları, öğretim sürecinde kullanılmalarında büyük avantaj sağlamaktadır. Bu özelliği ile dersleri, karşılıklı diyalogun verdiği sıkıcı ortamdan çıkarıp daha zevkli ve neşeli bir ortam haline getirirler. Video hem bir bilgi deposu, hem de iyi bir gösteri aracıdır. Video filmlerin etkili olarak kullanılabilmesi için, ünitadaki gereksinim ve problemler göz önünde tutularak seçilmeleri ve önceden öğretmen tarafından izlenmeleri gerekir (Sağlamer, 1983: 140). Video filmler hedef davranışları desteklemeli, öğrencinin düzeyine uygun, kısa, renkli, açık ve anlaşılır olmalıdır (MEB Komisyon, 2000: 247).

Öğretmen, öğreteceği konularıyla ilgili ve müfredat programına uygun VCD ve DVD hazırlayabilir. VCD ve DVD'ler öğrencilerin yaratıcılık yeteneklerinin geliştirilmesinde yardımcı olduğu için dikkatli hazırlanmaları gerekir. Bunun için VCD ve DVD hazırlanırken kullanılan plan içinde mutlaka eğitim-öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer öğretmenin kendisi VCD ve DVD hazırlayamaz ise; hazır VCD ve DVD bularak kullanmayı denemelidir, çünkü bunlar çok değişik deneyimler

sağlamaktadır. Bu değişik deneyimlerde öğrencileri güdüler ve bunun sonunda kalıcı öğrenmelerde yüksek düzeyde artışlar meydana gelir (İşman, 2003: 225-230).

▪ **Bilgisayar:** Önceden hazırlanmış verileri, verilen komutlar doğrultusunda alan, kaydeden, verilen komutlar dizisine uygun olarak bu verileri işleyen, sonuçlarını depolama ünitesine kaydeden ve yine verilen komutlar dizisine göre çıkış ünitesinden veren elektronik bir makinedir (MEB, 2002: 122). Teknolojinin ve bilgisayar tabanlı eğitim sistemlerinin akıl almaz bir biçimde gelişimi gerek üniversitelerde gerekse ilk ve orta dereceli eğitim kurumlarında uygulanabilecek yepyeni öğretim tekniklerinin oluşturulabilmesine olanak sağlamıştır. Bu çerçevede “Bilgisayar Destekli Eğitim” ve “Bilgisayar Destekli Öğretim” de teknolojinin yeni ve etkin olarak kullanılabildiği öğretim teknikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çekbaş vdr., 2003:76).

Bilgisayar destekli öğretim, uygun öğrenme ortamlarına uygulanabilecek bir öğretim aracıdır. Bilgisayar destekli öğretim uygulanmasında kullanılan altı değişik yazılım türü vardır. Bunlar; birebir öğretim yazılımları, alıştırma ve tekrar yazılımları, öğretimsel oyun yazılımları, model oluşturma yazılımları ve problem çözme yazılımlarıdır (Kaya, 2002: 178).

Bilgisayar destekli öğretimin temel amaçları; verimli, etkili ve hızlı öğrenmeyi sağlamak ve o yönde öğretmenlere yardımcı olmaktır. Barker ve Yeats bilgisayar destekli öğretimin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır: “*Geleneksel öğretim yöntemlerini daha etkili hale getirmek, öğrenme sürecini hızlandırmak, zengin materyal sağlamak, etkili öğretimi gerçekleştirmek, gereksinime dayalı öğretimi gerçekleştirmek, telaftı edici öğretimi sağlamak, öğretimde sürekli olarak niteliğın artmasını sağlamak ve bireysel öğretimi gerçekleştirmek*” (Öztürk vdr. 2005: 398).

▪ **Opak Projektörü (Episkop):** Opak projektörü olarak da adlandırılan episkop fotoğraf, resim, kitap sayfası gibi saydam olmayan nesnelere ekrana yansıtma işlevini gören ve geniş kullanım alanı bulan görsel- işitsel bir eğitim aracıdır. Opak Opak projektörde çok güçlü bir ışık materyale yansıtılır. Bu ışık yukarı doğru bir aynaya

yansıtılır. Bu aynadan da bir takım mercekler aracılığıyla görüntü bir ekrana aktarılır. Görüntünün kalitesi, tepegöz, slayt ve film şeritlerinin yansıtılmalarında elde edilen görüntüye göre daha az net ve daha az etkilidir (Demirel vdr, 2005: 98–99). Taşınmasının güçlüğü ve karanlık ortam gerektirmesi önemli kısıtlılıklar olmakla birlikte, işlevi açısından gerektiğinde emsalsiz bir araçtır.

- **Tepegöz:** Saydam bir kâğıt üzerine yazı, şekil ya da grafik gibi bir malzemenin görüntüsü alınarak, güçlü bir ışık kaynağı yardımıyla görüntünün önce mercek üzerine oradan da büyütülerek perde ya da duvara yansıtılmasına yarayan optik bir araçtır. Ders anlatımında ya da konferans ve bildiri gibi etkinliklerde konuyu görselleştirmekte ve zamandan tasarruf sağlaması bağlamında, etkinlik verimini son derece artırmaktadır (Doğanay, 2002:192). Tepegöz projektörlerinin önemli avantajlarından biri, öğretmene bu aracı kullanırken dersini sınıfın karartılmasına gerek kalmadan, yüzü öğrencilere dönük olarak işleyebilmesine olanak sağlamasıdır. Bu durum öğrencilere kolay not tutma; öğretmene de öğretim sırasında öğrencileri gözlemleme, öğrencilerle göz teması ya da sorular yoluyla doğrudan etkileşim kurma, öğrencilerin dikkatlerini ve öğretim akışını kontrol altında tutma olanağı sağlamaktadır (Özdemir ve Yalın, 1999: 123).

- **Poster:** Poster büyük boy resimdir ve başlıca amacı dikkat çekmek ve iletiyi hızlı ulaştırmaktır. Etkili posterler öğrencinin öğrenme ve hatırlamasını hızlandırır ve poster hazırlanırken konular çok iyi öğrenilir (Barth ve Demirtaş, 1997: 44). Turizm bakanlığınca hazırlanmış ülkemizi tanımalarına ve öğrendikleri bilgileri zihinlerinde tutmalarına yardımcı olur (Erden, 1997: 190).

- **Zaman Şeritleri:** Zaman şeritleri, tarihsel akış içinde olan olayları bir sıra ile göstermeye yarayan bir araçtır. 3–4 metre uzunluğunda ve 20 cm genişliğinde olanları sınıf içinde kullanıma genelde uygundur. Bu şerit üzerinde her yıl, iki çizgi arasında işaretlenir. Zaman şeridinde yazıdan çok fotoğraf ve resim kullanılması daha uygundur. Şerit üzerine yapılacak kayıtlarda da aşırıya gitmemek gereklidir (Binbaşıoğlu, 2003: 124).

▪ **Mevsim Diyagramı:** Zaman şeritleri nasıl ki zamanda süreklilik, gelişme ve değişme kavramlarına odaklanmış bir zaman bilinci kazandırmaya yardımcı oluyorsa, mevsim diyagramları da mevsimlerin oluşumu ve zamanın maddi döngüsü hakkında bilgi vermektedir. Gerekli olduğunda, aynı zaman şeritleri gibi mevsim diyagramı üzerinde de “belirli günler” resim ya da kısa bir yazıyla belirtilebilir (Nas, 2000:191).

▪ **Karikatürler:** Gazete, dergi ve internet üzerinde rastladığımız karikatürler öğrencilerin dikkatini çekmekte oldukça etkilidir. Resimler gibi karikatürler de öğrenciyi düşünmeye sevk etmelidir. Konuyla ilgili ve yerinde seçilmiş bir karikatür gerek fotokopi ile çoğaltılarak, gerekse projeksiyonda gösterilerek öğrenciye sunulabilir. Karikatürler öğrenciyi düşünmeye sevk ettiği gibi onları uyarmak amaçlı da kullanılabilir (Meydan, 2001: 57).

▪ **Data Show:** Video projektörlerinin pahalı olmasından ötürü, onların işlevini yerine getiren bir tepegözle birlikte çalışan bir araçtır. Video projektörlerine kıyasla görüntü kalitesi daha düşüktür. Birçok materyalin sınıfta yansıtılabilmesine olanak tanır (Demirel vdr. 2003: 99).

▪ **Pano:** Panonun sert kumaştan zemini vardır ve genellikle tahta ya da sert bir zemine yerleştirilir. Resim, çizim, simge gibi nesnelere pano üzerine tutturulur. Öğrencilerin katılımı açısından faydalıdır ve daha önemlisi pano üzerine yapıştırılan materyaller kaldırılıp tekrar kullanılabilir (Barth ve Demirtaş, 1997: 43).

▪ **Duvar Resimleri:** Duvar resmi genelde bütün duvarı ya da bir kısmını kaplayan ve bir konu ya da temayı işleyen çalışmadır. Fotoğraflar, grafik, harita ve çizgi resim gibi türleri olan bu resimler, öğrencinin ilgisini çekip güdülenmesini sağlamakta, tartışma konuları için hareket noktası oluşturmakta, bellekteki bilgileri unutmamaya yardımcı olmakta ve sınıfta işlenen konu ya da temayı göstermektedir (Ergin, 1995: 10). Bu konular şunlar olabilir. “Tarihten günümüze günlük yaşam”, “Kasaba ve şehirlerdeki büyüme”, “Bağımsızlığa giden yol” (Barth ve Demirtaş, 1997: 53).

▪ **Grafikler:** Olayların resim veya çizimlerle gösterilmesi metodu grafik olarak adlandırılır. Bunlar, eşit aralıklarla yatay ve dikey aralıklardan oluşabileceği gibi, dikdörtgen, yarım daire ve bütün şekillerden de oluşabilirler (Doğanay, 1993: 164). Grafiklerin en önemli özelliği, rakamlarla ifade edilen sayısal ya da istatistiği verilen çizim yoluyla şekle dönüştürülerek görsel hale getirilmesidir. Rakamlarla ifade edilen verilerin grafikte sunulması aynı zamanda iki ya da daha çok veri arasında karşılaştırma kolaylığı sağlamaktadır. Verilmek istenen bilginin görsel hale sokularak öğrenme açısından bir avantaj sağlaması yanında, günlük yaşamın her aşamasında hem görsel hem de yazılı medyada sürekli olarak kullanılan grafiklerin yorumlanmasını öğrencilere kavratmak bakımından öğrenme-öğretme sürecinde grafiklerden yararlanmak önemlidir (Sezer, 2002, 30).

Grafiklerin ilgi çekici olması ve gerçeği temsil gücüne sahip olması gereklidir. Bilinenden farklı, sıradan olmaması da ilgiyi artırabilir (Şahin ve Yıldırım, 1999: 44). Grafiklerin çizilirken; uzunluk ve alanın karıştırılmamasında, yükseklik ve alçaklığın gösterilmesinde, azlık ve çokluk değerlerinin ifadesinde, yukarıda belirtilen ölçütler çerçevesinde, konunun amacına uygun olan teknik özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan coğrafya konularında yeri geldikçe gerekli grafiklerden yararlanılarak konular görsel hale getirilmelidir. Bu şekilde konuların somutlaştırılması daha kolay olacak ve öğretmenin etkinlik ve kalıcılığı artacaktır (Güngördü, 2003: 319).

▪ **Diyagramlar:** Herhangi bir olayın verilerindeki değişmeyi ve değişimin farklı aşamalarını gösteren grafik yöntem olarak tanımlanabilir. İstatistiksel verilerde sık kullanılır. Diyagramlar oluşturulurken daha önce hesaplanmış ya da gözlenmiş verilerin, görsel şekiller durumuna getirilmeleri halinde bir teknik uygulanır. Benzer bir işlev gören grafiklerle aralarındaki en büyük fark diyagramların birkaç olayı birden bir arada göstermeleridir (Doğanay, 2002: 264).

▪ **Küre:** Kelime anlamı olarak, bütün noktaları merkezden eşit uzaklıkta bulunan bir yüzeyle sınırlandırılmış geometrik şekil anlamına gelen kürenin, coğrafya

öğretimindeki anlamı “çok küçültülmüş bir yeryüzü modeli”dir. Yani küre için kısaca “Dünya’nın Modeli” tanımı yapılabilir. Küreyi oluşturan esas elemanları; dünyanın eksenini, kutuplar, ekvator ve başlangıç meridyenidir. Küre ve paralellerin kavratılması, dünyanın günlük ve yıllık hareketleri, gece-gündüz ve mevsimler, karalar ve denizlerin dağılımı gibi konuların işlenmesinde, sık sık ders araç gereci olarak kullanılmak zorundadır. Soyut olayları (örneğin dünyanın hareketleri) somut duruma getirme ilkesi, görsel öğretim ilkesi gibi öğretim ilkeleri bunu zorunlu kılar (Doğanay, 1993: 160-161).

Türkiye, diğer ülkeler ve dünya, paralel ve meridyenler, ekvator, yengeç ve oğlak dönencesi, kutup noktaları, dünyamızın şekli, eksenini, kıtalar, denizler okyanuslarla ilgili kavramlar ilkeler ve genellemelerin öğretilmesinde, kavranmasında ve bu ilkelerin kullanılmasında etkilidir. Öğretmen bu konularla ilgili hedef ve davranışı kazandırırken, her bir öğrencinin küreyi kullanmasını sağlamalıdır. Bu etkinlikler öğrencilerin hem etkin katılımını sağlar hem de yaratıcılıklarını kamçılar (MEB Komisyonu, 2000: 247).

Dünyanın yüzeyini en doğru gösteren kürelerdir; problemin nerede, ne kadar uzak bir yerde ve o yerin hangi yönde olduğunu, kara ve denizlerin biçimlerini anlamak için küreye başvurmak gerekir. Küre haritada bulunmayan şu özelliklere sahiptir: Belli iki yer arasında doğru alana dayanan uzaklık, Karaların ve denizlerin doğru şekilleri, karaların ve denizlerin alanları ve doğru yönler (Sağlamer, 1983: 155).

▪ **Atlaslar:** Coğrafya ve tarih atlasları çeşitli coğrafi ve tarihi olayları ve gelişmeleri ifade eden (Güngördü, 2002: 125) haritaların belirli bir plan doğrultusunda bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İçinde bulundurduğu haritaların yapılış amaçlarına göre Coğrafya Atlası ve Tarih Atlası gibi farklı adlarla anılırlar. Başka harita türleri ile kıyaslandığında, ilköğretim basamağından itibaren kullanılabilirliği, pedagojik olarak hazırlanmaya uygunlukları, taşınma kolaylıkları ve kalabalık sınıflar için çözüm olmaları bakımından son derece önemlidirler.

Sosyal Bilgiler derslerinde, coğrafya ve tarih atlasları kullanımını esnasında anlatma, tartışma, örnek olay, bireysel çalışma yöntemi, beyin fırtınası, gösteri, soru cevap, ikili

ve grup çalışması, gözlemlene, yazılı ve sözlü olarak dönüt sağlama, eğitsel oyunlar ve programlı öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılabilir (Yıldız, 2006:16).

▪ **Tuz Haritası:** Bu materyal de kum masasıyla benzer amaçlı olarak kullanılır. Bir fincan un, bir fincan tuz ve yarım fincan su karıştırılarak yapılan hamur şekillendirilerek boyanır. Yeryüzü şekillerini göstermek için yapılabilecek güzel bir etkinliktir (Barth ve Demirtaş, 1997: 61).

▪ **Kabartma Haritalar:** Coğrafya konularının işlenişi sırasında kabartma haritalar yapmak öğretim değerini artırır. Bu haritalar kolaylıkla yapılabildiği gibi, yakın çevrenin, ilin ve bölgenin durumunu da gözler önüne serer. Kabartma harita yoluyla şunlar çocukların gözlerinde daha anlamlı hale gelir (Nas, 2000: 262): *İnsanlar neden belli bölgelerde yaşamayı tercih etmişlerdir? Akarsular sularını nasıl toplamaktadır? Dağ sıralarının iç bölgelerin iklimine etkileri nasıldır? Dağ geçitleri nerelindedir?* Kabartma haritalar çeşitli araçlarla yapılabilir. Kola ve gazete kâğıdıyla yapılan kabartma haritaları olduğu gibi tuz ve un ile yapılanları da vardır.

▪ **Haritalar:** Hazırlanış ve kullanılış amaçlarına göre değişik şekillerde sınıflandırılan haritalar, coğrafya öğretiminde kullanılan en önemli öğretim materyallerinden biridir. Ortaöğretim coğrafya öğretiminde haritalardan yararlanmak zorunluluktur. Çünkü hem coğrafya öğretini görsel duruma getirmeye yardımcı olur hem de öğretim metotlarından biri olan iş metodunun uygulanması anlamına gelir (Doğanay, 1999:143).

3. Sosyal Bilgiler Eğitimi Ders Araç ve Gereci Olarak Haritalar

3.1. Harita ve Haritacılığa Toplu Bakış

Haritaların, nitelik ya da işlevlerine atıf yapan çok çeşitli tanımları vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: “*Harita; coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. olgularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağıdır* (TDK, 2002:236). Uluslararası Kartografya Birliği (UKB) tarafından 1991 yılında yapılmış olan tanım referans kabul edilecek olursa, “*Harita, gerçek dünyanın genelleştirilmiş modelidir ve bir bölgenin topografyası ya da bu bölge ile mekânsal olarak ilişkili diğer konular (jeoloji, jeomorfoloji, iklim, trafik, yeraltı kaynakları, ekonomi vb.) hakkında bilgi verme işlevini görür. Bu haliyle harita, insandan insana mekânsal referanslı bilgi aktaran, genel olarak basılı bir iletişim aracı (...) coğrafi gerçekliğin işaretleştirilmiş sunumu olarak tanımlanabilir*” (Uluğtekin ve Doğru, 2005:4). Ülkemizde Harita Genel Komutanlığı tarafından yapılmış olan “*İnsanoğlunun yaşadığı ya da ilgilendiği alanın tamamında ya da bir kısmında yer alan fiziksel ayrıntıların, bu ayrıntılarla ilgili bilgilerin ya da bu alanda meydana gelen olgularla ilgili bilgilerin, genellikle düz bir yüzey üzerinde, belli bir ölçekle gösterimidir*” (Haritanın Tanımı..., 2006) tanımında olduğu gibi, ifade biçimleri farklı olmakla birlikte daha başka birçok tanım UKB’nin tanımı ile ortak bir anlam ve içeriğe sahiptir. Örneğin Doğanay’ın (1993:142) “*Harita, yeryüzünün bütünü ya da bir bölümünün, belli bir ölçeğe göre düzlem üzerine aktarılmasıdır*”, Thöne’nin (1973: 10) “*Harita, bir bölgenin kâğıt üzerine aktarılmış halidir*” ya da Erden’in (1997: 191) “*Harita, yer ve konum bilgisi verir*” şeklindeki tanımları bu kapsamda düşünülebilir.

Bütün bu tanımlarda yeryüzü, ölçek ve yüzey ifadeleri hepsinde ortak kullanılmış olan ifadelerdir. Bu noktadan hareket edecek olursak harita, yeryüzünün tamamının veya herhangi bir bölümünün belirlenen bir ölçek dahilinde düz bir zemine aktarılmasıdır; şeklinde bir tanım yapabiliriz.

Haritacılığın ilk temellerinin M.Ö. 4000 yıllarında başladığı düşünülmektedir. Babil kentlerinin, bu dönemlerden kalma ve tablet üstüne çizilmiş bir haritası bulunmuştur.

Bugünkü Dicle-Fırat nehirleri arasında kalan ve M.Ö. 2200 yıllarında ilk çağın en ileri uygarlıklarının kurulduğu Mezopotamya’da Fırat Nehrinin akışını gösteren balçık üzerine yapılmış haritalarla, Mısır’da bulunan haritalar araştırmalara göre ilk haritalardır (Bilgin, 1987:5). Bugün halen kullanılmakta olan haritacılık tekniği ise; eski Yunanlılar tarafından geliştirilmiştir. Bunlar, yerin sferik seklinin farkına varmışlar, kutupları, ekvatoru göstermişler ve dünyanın boyutlarını hesaplamışlardır (Doğan vdr., 1996:8). Yunanlıların harita yapımında daha ileri bir aşamaya geçtikleri M.Ö.550 yılında Anaxamandros’un oldukça geliştirilmiş haritalar çizdiği tespit edilmiştir (Bilgin, 1987:5). Haritacılıkta daha sonraki yıllarda ise; Romalılar ön plana çıkmıştır. Romalılar, haritacılığı, askeri ve idari açıdan ele almışlardır. Dolayısıyla harita tekniğine ait enlem boylam hesapları, astronomik gözlemler, bu haritaların diğerlerinden farklı olduğunu gösterir (Doğan vdr., 1995: 10). M.Ö. 60 yılında Krates ve M.S. 80 yılında Pompanius Mela tarafından dünya haritaları çizildiği bilinmektedir (Bilgin, 1987:28). Orta çağda dünya haritaları dikdörtgen, oval ve yuvarlak tarzda resmedilmiş felsefi düşünceye uygun teorik bir dünya çizilmiştir. Tüccarların ve seyyahların ayrıca kullandıkları kılavuzlar ve deniz haritaları ise, bilhassa çağın sonlarında, oldukça doğru bir karakter kazanmıştır (Keke, 2002:59).

Araştırmalar göstermektedir ki tarihteki ilk haritaların yapılış yılları yazının bulunuşundan bile eskiye dayanmaktadır. Bunlar arasında ağaç çubuklarının bir araya getirilmesi ile yapılmış Marshall Adaları haritası, kil üzerine çizilmiş ticaret yollarını gösteren haritalar, Eskimolar tarafından bir tahta parçasına oyularak çizilmiş Grönland kıyı şeridini gösteren haritalar ve Çatalhöyük’te yapılan kazılar sırasında bir evin duvarında yer alan harita yazı öncesi kullanılmış haritalar arasında sayılabilir. Haritaların üzerine çizilmiş oldukları materyallerin ne kadar hassas oldukları dikkate alındığında günümüze bu örneklerin bile kalmış olması sevindiricidir. Ancak bu eserlerin dışında insanlık tarihi süreci içerisinde değeri bilinmeden, fark edilmeden yok olup giden çok fazla harita olduğu da bir gerçektir. Buna en yakın örnek, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Topkapı Müzesi’nde sadece bir kısmı bulunabilmiş ve M. Kemal Atatürk tarafından incelenmesi ve korunması talimatı verilmiş olan Piri Reis’in dünya haritasıdır (Alımlı, 2007: 13).

Bu çalışmanın konusu haritacılık bilimi ya da haritacılığın tarihsel gelişimi olmamakla birlikte, M.Ö. 4000’li yıllardan bu güne kadar gelişen haritacılığın öyküsünde, uygarlığımızın göstergesi olarak üretilen harita çeşitlerine ana çizgileriyle değinmek, haritanın eğitim amaçlı kullanılmasına ışık tutması bakımından yararlı olacaktır.

Gezegennemizde, farklı zamanda, farklı amaçla ve farklı yöntemlerle yapılmış binlerce harita çeşidi vardır. Bu nedenle farklı ülkelerde, farklı bilim adamları tarafından haritalar farklı sınıflandırma ve gruplandırmalara tabi tutulmuştur. (Atasoy, 2004:194).

“Ancak haritaları çeşitlerine göre tam olarak sınıflandırmak hemen hemen imkansız denecek bir iştir. Tarihi teamüle göre resmi haritalar ve hususi haritalar veya topografya haritaları ve coğrafi haritalar gibi bazı gruplar ayırt edilerek tasniflere teşebbüs edilmiştir. Diğer bazı tasnifler ve ölçütlere göre planlar büyük ölçekli haritalar, küçük ölçekli haritalar şeklinde yapılmıştır. Ancak hemen ilave etmek gerekir ki; büyük ölçekli topografya haritaları sadece resmi kurumlarca değil, özel şirketler ve özel enstitüler tarafından da yapılmaktadır. Ayrıca turist haritaları, yürüyüş haritaları gibi birçok harita büyük ölçeklerde hazırlanarak basılmaktadır. Diğer taraftan coğrafi mahiyette olarak ayrılanlar ile topografya haritaları arasında ölçek bakımından katı sınırlar çizmeye imkan yoktur. Bütün bu hususlar göz önünde tutularak katı bir tasnif olmamakla beraber bazı müelliflerin de belirttiği gibi çeşitli haritaların en uygun şekilde bir liste halinde sıralanması bunların kullanımına ve bunlardan faydalanma esasına dayanmalıdır” (Bilgin, 1996:118). Haritalar, hazırlanış ve kullanım esasları göz önüne alındığında Genel Haritalar ve Özel Haritalar olarak iki gruba ayrılmaktadır (Bilgin, 1996: 118). Genel haritalar, herkes tarafından kolayca anlaşılabilir haritalardır. Özel haritalardan ise, ancak konularında uzmanlaşmış kişiler faydalanabilir. (Kolukısa, 2003: 95).

Genel haritalar; geniş halk kitleleri tarafından kullanılırlar. Çok geniş alanları gösteren küçük ölçekli haritalardır. Üzerlerindeki bilgiler o alanın genel özelliklerini yansıtır. Bu haritalar özel amaçlar için kullanılmadığı için, bunlardan yararlanılırken için özel

bilgilere ihtiyaç yoktur. Bu tür haritaları atlaslarda, ansiklopedilerde, okullarda ve devlet dairelerinde görmek mümkündür (Şahin, 2002:131). Genel haritalar bir ülke, bir bölge ya da herhangi bir sahaya ait coğrafi ya da diğer hususlarda kartografya ile ilgili konuları içerirler. Ayrıca çeşitli fiziki ve beşeri unsurları en küçük tepelere, hatta sel yarıntlarına varıncaya kadar rölyef, akarsular, göl ve bataklıklar, ormanlar, çalılıklar, tek ağaçlar, patikalar da dâhil çeşitli yollar, şoseler ve demiryolları gibi ayrıntılara sahiptirler. Başlıca genel haritalar şunlardır:

- **Şehir haritaları:** Büyük kentlerin yönetim, ekonomi, nüfus ve trafik gibi yapısal özelliklerini kapsayan, planlama olanağı sağlayan ve 1/5000 ile 1/10000 arasında ölçeklendirilen büyük ölçekli haritalardır. 1/25000 ile 1/200000 arasında ölçeklendirilen kent haritaları da bulunmakla birlikte, bunlar turistik kılavuz haritaları olarak kullanılırlar (Ertuğrul, 2008:14). Şehirlerin idari, ekonomik, nüfus ve trafik ile ilgili birçok meselelerin halledilmesi maksadıyla yapılacak çalışmalar için büyük ölçekte detaylı şehir haritaları yapılır. Bu haritalar şehir coğrafyası araştırmalarında esastır (Bilgin, 1996:119).
- **Topografya Haritaları:** Harita yeryüzünün tamamının veya belli bir bölümüne ait olay, olgu ve özelliklerin kuş bakışı yöntemiyle belli bir ölçek dahilinde küçültülerek bir düzleme aktarılmasıdır. Topografya haritalarını diğer haritalardan ayıran en önemli özellik eş yükselti eğrileri yardımıyla arazi üzerindeki yer şekillerinin gösterilmesidir. Yer yüzeyi ve bunların özelliklerini bir düzlem üzerinde gösteren haritalara topografya haritaları denir. Topografya kelimesi Grekçe «topographia» (topos: bir yer + graphein = yazmak, tasvir etmek) den gelmektedir ve bir yerin doğru ve detaylı tasviri anlamındadır. Bugün bu kelime bir bölgenin sathına ait şekillerin ve izlerin haritalar üzerinde gösterilmesi ilmini ifade etmek üzere kullanılır. Topografya haritaları çeşitli fizikî ve beşerî unsurları, yani en küçük tepelere, hatta sel yarıntlarına varıncaya kadar reliefi, akarsuları, göl ve bataklıkları, ormanları, çeşitli yolları, şoseleri,

demiryollarını, köprüleri, kanalları, yerleşmeleri vb. içine alan bir detaya sahiptirler (Bilgin, 1996:119).

Bu haritalar izohips (es yükselti) eğrisi yöntemi ile yapılır. Araziyi ölçekleri oranında ayrıntıları ile gösterirler. Ölçekleri 1 / 20.000 ile 1 / 500.000 arasında değişir. 1 / 20.000' den büyük ölçekli olanlar kadastro işlerinde ve askeri amaçlarla kullanılır. Bu haritalardan yeryüzü şekilleri görülür. İzohipslerin durumlarından yer şekillerine ait özellikler görülür. Ayrıca ölçek, uzunluk, alan ve eğim hesaplamada yararlanır. Topografya haritaları, büyük ölçekli haritalardır. Türkiye'nin 1/25.000, 1/100.000, ve 1/250.000 ölçekli topografya haritaları vardır (Kolukısa, 2003:97).

- **Coğrafya haritaları:** Ülke ve bölgeleri modelleyen, fiziki, siyasi ya da karma olarak hazırlanan ve temel olarak akarsu, yol şebekesi, sınır ve yerleşim yerlerinden oluşan haritalardır (Ertuğrul, 2008:14).
- **Atlas haritaları:** Atlas, bir dizi haritanın bir kapak, bir kutu ya da bir kitap içinde ciltlenmiş halidir ve cep kullanımına uygun olanlarından çok büyük olanlarına kadar farklı boyutlarda üretilebilmektedir. Genel olarak; Bölge Atlası ve Ulusal Atlas şeklinde gruplandırılmakla birlikte, ekonomi, iklim, tarih, deniz, yol, vejetasyon ve jeoloji konularında üretilmiş tematik atlaslar da bulunmaktadır (Ertuğrul, 2008:15). Atlaslar dünyanın farklı bölgeleri ve bu bölgelerin iklim, nüfus vb. farklı özelliklerini gösteren haritalardan oluşmaktadır. Günlük, sosyal ve ekonomik yaşantımızda öğrencilerin ve yetişkin bireylerin sıklıkla kullandıkları ve yararlandıkları en temel araçlardan biridir. Örneğin; karayolları haritası veya atlası yerler arasındaki en iyi rotayı bulmaya çalışan bir şoför için oldukça faydalı bir araçtır (Koç, 2008:30).
- **Turizm haritaları:** Turistik amaçlarla hazırlanan, ayrıntılı, büyük ölçekte ve çok renkli haritalardır. Bu haritaların en önemli türü Yürüyüş Haritalarıdır (Ertuğrul,

2008:15). Turizm faaliyetleri (deniz, kumsallar, doğal güzellikler, kış turizmi yapılan yerler, milli parklar, konaklama alanları, tarihi eserler vb.) ve bunların dağılımını harita üzerinde gösterilmesi sonucu oluşan haritalardır” (Güngördü, 2008:86).

Turist haritaları esas itibariyle hususi kartografya enstitülerinde hazırlanır ve basılır. Bu haritalar bir memleketin dağlık sahaları, göllerin yer aldığı mıntıklar gibi tabii güzellikleri bakımından turistik olan yerler ile ayrıca büyük şehirlerin yakın çevreleri, plajlar, kaplıcalar, içmeceler gibi tesislerin bulunduğu sahaları gösterirler” (Bilgin, 1996:126).

- **Motorist haritaları:** Motorlu araç kullananlara, izleyecekleri yolları açıkça göstermek ve gitmek istedikleri yere en kısa şekilde gitmeleri konusunda yol göstermek amacıyla hazırlanmış haritalardır. Okunaklı ve çok renkli olarak hazırlanan bu haritalarda yerleşim yerleri, akarsular ve göller gibi unsurların yanı sıra temel olarak yollar, demiryolları, köprüler, sınırlar, akaryakıt istasyonları ve konaklama tesisleri gösterilir (Ertuğrul, 2008: 15).
- **Hava uçuş haritaları:** Ölçeği 1/500000 ve buna yakın olarak çizilen, zemini bir topografya haritasından alınan uçuş yolları ve yaklaşma yönlerini gösteren haritalardır. İrtifa kademelerine ait izohipsler çizilidir ve kademeler renk tonları ile gittikçe koyulaşarak gösterilir. Yerleşim yerlerinin büyük bir bölümünü gösteren bu haritalar da hava alanları da bulunmaktadır (Ertuğrul, 2008: 16).
- **Yol Haritaları:** Bu haritaların yapılış gayesi motorlu vasıta kullananlara takip edecekleri yolları açıkça göstermek ve varmak istedikleri yere en kısa olarak nasıl gidecekleri hakkında kılavuz rolünü oynamaktadır. Bu bakımdan motorlu kara trafiğinde keşif bir faaliyet görülen memleketlerde ve aynı zamanda planlanan limanlar veya sanayi tesislerinin hinterlandlarına ve diğer kısımlara

bağlanması problemlerinin halledilmesi için bu tip haritalar çok lüzumludur (Bilgin, 1996:128).

- **Deniz haritaları:** Denizle ilgili her alanda, modern balıkçılıkta, deniz stratejisinde kullanılmak üzere hazırlanmış haritalardır. Bu haritalarda kıyılar, haliçler, koylar, deltalar, med-cezir etkisi altında kalan yerler ayrıntılarıyla gösterilir; derinlikler, kum adaları, sığ yerler, tehlikeli kayalıklar ve resifler işaret edilir. Uzak deniz haritaları türlerinde meteorolojik durum, akıntılar, terk edilmiş tekneler ve buzdağları da belirtilmektedir (Ertuğrul, 2008:16).
- **Diğer genel haritalar:** Hazırlanış ve kullanışları bakımından genel haritalara dâhil olan bölgesel ekonomik haritalar, göç hareketleri ve kesifleri de anlatan tarihsel haritalar, takımyıldızlarını ve diğer yıldızları gösteren astronomik haritalar ya da yıldız haritaları bu grupta yer alır (Ertuğrul, 2008:16).

Özel harita grubuna gelince, bunlar belli bir amaca uygun olarak yapılan haritalardır. Topografik olmaktan çok morfolojik haritalardır Bu harita grubu içerisinde jeomorfoloji, iklimik, morfografya, hidrografya, nüfus yerleşme, toprak, zirai faaliyet, yeraltı zenginlikleri, turizm, sanayi, vb. gibi haritalar yer almaktadır ve başlıca türleri şunlardır:

- **Jeomorfoloji Haritaları:** İç ve dış kuvvetlerin etkisiyle oluşan yeryüzü şekillerinin gösterildiği haritalardır. Topografya şekillerinin muhtelif metotlar kullanılarak gösterildiği ve ayrıca denizlerin, göller ve akarsu şebekesinin ilave edildiği relief haritaları, büyük morfolojik ünitelerin belirtildiği haritalar, analitik metodun prensiplerine uygun bir şekilde ve muayyen itibari işaretler kullanılarak meydana getirilen büyük ölçekli jeomorfolojik haritalar bu gruba dahildir (Güngördü, 2008:40). Bu haritalarda faylar, yamaçlar, vadi türleri, birikinti konileri, şekiller, ovalar ve daha birçok yer şekli taranarak gösterilir.

Yer şekillerinin kolay ayırt edilmesi amacıyla bu haritalar renklendirilirler (Güngördü, 2008:44).

- **Jeoloji Haritaları:** Jeoloji haritalarında verilen malûmat birçok sahalarda maden arama, maden cevheri ve kömür yataklarının rezerv hesaplarının yapılmasında, petrol arama ve petrol yataklarının yayılışı sahasını tespit etmekte faydalanılabilecek son derece mühim malzeme durumundadır. Ayrıca bu haritalar, barajların inşasında, su temini probleminin çözümlenmesinde, sanayi tesislerinin kurulacağı yerlerin tayininde şehir ve bölge planlamasında, ziraat ve ziraatla ilgili araştırmalarda vb. başvurulması aynı derecede lüzumlu olan malûmat temin ederler (Bilgin, 1996:127).
- **Hidrografik Haritalar:** Hidrografya ve fiziki coğrafyanın diğer konularıyla ilgili olarak hazırlanan muhtelif haritalar bu gruba girer. Drenaj şebekesi, su bölümleri ve yağış havzaları haritaları gibi özel haritalar ile deniz idrografyasına ait haritalar, derinlik ve deniz altı rölyefi ile ilgili batimetrik haritalar, deniz sularının kimyasal ve fiziksel özelliklerini açıklayan tuzluluğun dağılışı haritaları, su sıcaklığının dağılışı, deniz buzlarının dağılışı, deniz ve okyanuslarda görülen dinamik hareketlerle ilgili haritalar, akıntı haritaları, med-cezir etkilerine ait haritalar, deniz dibi depoları ile ilgili haritalar ve göllere ait aynı özellikteki haritalar bu sınıfa girmektedir. Bir bölgenin su potansiyeli (akarsular, göller, yer altı suları, kaynaklar) hakkında bilgi veren haritalardır. Bu haritalar yardımıyla akarsuların drenaj tipi, akım miktarı, kanallar, göl sularının özellikleri, yeraltı sularının türü, kaynakların türü sayısı ve verimlilik derecesi hakkında bilgi edinilir (Bilgin, 1996:133).

Bir bölgenin yer altı ve yerüstü su potansiyeli ve dağılışı hakkında bilgi veren haritalardır. Büyük maliyetlerle yaptırılan liman ve barajlardan uzun süreli yararlanabilmek için liman ve barajların dolma miktarının belirlenmesi ve kontrol altına alınması gerekir. Ülkemizde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, liman ve barajlarda biriken sediment miktarını ve dağılımını

belirlemek ve yer altı ile yerüstü su kaynaklarından daha fazla yararlanabilmek amacı ile hidrografik haritalar üretilmektedir (Koç, 2008:38).

- ***Klimatik haritalar:*** İklim koşullarının bütün yeryüzünü kapsayacak biçimde dağılışı ile ilgili çeşitli haritalar, iklim tipleri haritaları, hava kütleleri ve akım hatları, basınç dağılışı, hâkim rüzgâr yönleri, don tarihleri, donlu günler sayısı, nem oranları, güneşlenme süresi, bulutluluk, buharlaşma miktarı, sisli günler, ortalama yağış dağılışı, yağışlı günler, azami yağışlar ve frekansları, karla örtülü günler, nemlilik ve kuraklık indisleri gibi haritalar bu sınıfı oluşturmaktadırlar (Ertuğrul, 2008:17).
- ***Nüfus haritaları:*** Yeryüzünün iskân edilmiş alanlarında, kıtalarda, ülke ve bölgelerde nüfusun dağılışı çeşitli yöntemlerle gösteren haritalar, nüfus yoğunlukları, kır ve kent nüfusunun oran olarak dağılışı, zirai nüfus yoğunluğu, cinsiyet ve yaş yapısıyla ilgili kadın-erkek oranları, yaş gruplarına göre dağılışı, etnik yapı, dinlere ve dillere göre dağılışı, iş dağılışı, göçler, doğum oranları ve oturma yerlerine göre dağılışı haritaları gibi haritalar bu grupta yer almaktadır. Dünya'nın bütününde ya da bir bölümündeki nüfusun dağılışı ve özellikleri hakkında bilgi veren haritalardır. Bu haritalarda nüfus dağılışı noktalama ile gösterilir. Nüfus yoğunluğu haritaları ise renklendirilir (Bilgin, 1996:134).
- ***Toprak haritaları:*** Tarımsal üretim ve arazi kullanımına yönelik amaçlarla çizilen bu haritaların başlıca türleri toprakların mekanik özelliklerine ait haritalar, toprak erozyon haritaları, karbonat oranlarının dağılışı, organik madde dağılışı, ph değerlerinin dağılışı ve toprak kalınlığı gibi haritalardır (Ertuğrul, 2008:17).
- ***Ekonomi haritaları:*** Ekonomik coğrafyanın çalışma alanlarında yararlanılan ve ekonomik etkinlikleri gösteren haritalardır. Çeşitli kaynaklar, istatistikler, hava

fotoğrafları ve saha çalışmalarına dayanılarak meydana getirilen her türlü tarımsal haritalar, çeşitli ürünlerin yetiştirilme alanları, zirai bölgeler, arazi kullanılış ve hayvancılıkla ilgili haritalar, sanayi faaliyetlerine bağlı olarak çeşitli sanayi tesislerinin yerleşimi ve dağılışı haritaları, maden haritaları, ithalat ve ihracat haritaları, kanallar, deniz ticaret yolları ve liman hinterland haritaları bu harita türlerindedir. Dünyanın bütününün ya da bir bölümünün ekonomik özelliklerini gösteren haritalardır. Bu haritalar yardımıyla endüstri kuruluşlarının türü, sayısı, dağılışı, çalışanların sayısını hakkında bilgi edinilir (Doğanay, 2002:480).

- ***Biyocoğrafya haritaları:*** Bitki ve hayvan coğrafyasında kullanılan, büyük flora bölgeleri ve bitki alanları haritaları, vejetasyon formasyonları ve dağılışı haritaları, formasyon tipleri ve sahaları haritaları, hayvan topluluklarının dağılışı haritaları, göç eden hayvanların yaz ve kış mevsimlerinde yaşadıkları alanlar ve göç yolları haritaları bu grupta yer alırlar (Ertuğrul, 2008:17).
- ***Diğer özel haritalar:*** Sınıflamaları yapılan haritalardan farklı olarak, bilimsel temellere ve bilgilere göre hazırlanan bazı tematik haritalar da vardır. Örneğin; şematik olarak hazırlanan reklam haritaları, ana hatları veren günlük gazete haritaları, arkeoloji haritaları ve paleocoğrafya haritaları bu haritalardandır (Ertuğrul, 2008:18).

3.2. Haritaların Ders Araç ve Gereci Olarak Kullanılması

Öğrenilen kavramların duyu organlarına hitap etme derecesi arttıkça öğrenme kolaylaşır. Görme duyusuna hitap eden bir bilginin anlaşılabilir, hafızaya kaydedilmesi daha kolaydır. Öğretmenler Sosyal Bilgiler derslerinde, öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları kavramları somut bir şekilde görsel materyallerle sunmalıdır. Sosyal Bilgiler derslerinin daha etkili öğretimi için haritalar şarttır (Ünal, 2008:13). Yapılan harita etkinliklerinin verimli olabilmesi için ise; öğretmenin, kullanacağı haritaları seçip belirlerken belirli ölçütleri göz önünde bulundurması gerekir. Karagözoğlu'na (1966: 110-111) göre, bu ölçütler öncelikle şunlar olmalıdır:

- Haritaların üstündeki bilgiler sade ve konuyla ilişkili olmalıdır.
- Haritanın başlığı ve cinsi üzerindeki bilgilere uymalıdır.
- Haritalardaki bilgilerin açıklanış yolu haritayı kullanacak olanların düzeyine uygun olmalıdır.
- Harita üzerindeki renkler açık, temiz, belirli ve doğru olmalıdır.
- Bilgiler için kullanılan semboller iyi anlaşılır olmalı ve işaretler bölümünde her sembolün anlamı çok açık belirtilmelidir.
- Yazılar çok karışık olmamalı ve kolayca okunmalıdır.
- Haritanın büyüklüğü sınıfta kullanmak için yeterli olmalıdır.
- Uzaklık çizgisi belirli ve örnekli olmalıdır.

Yine Harita Genel Komutanlığı da haritalarda bulunması gereken belli başlı özellikleri şöyle açıklamıştır:

- *Doğruluk*: Haritanın doğruluğu denilince o haritanın meydana getirilmesi aşamasındaki işlemlerin doğruluğu ifade edilir. Bunlar ise hesaplardaki projeksiyon sistemindeki Jeodezik, Fotogrametrik, Topografik ve Kartografik doğruluklardır (<http://www.hgk.mil.tr>).

- *Tamamlık:* Küçük ölçekli haritalardaki arazi parçası küçük görüldüğünden her detayı göstermek mümkün olmamaktadır. Harita ölçeği büyüdükçe gösterilen detay da, o oranda fazlalaşır. Detay yollar, kanallar, binalar, şehirler, sanayi alanları ve bitki örtüsü ile ilgili konulardır. Bunlar gerek tabiat, gerekse insan kuvvetiyle çok sık değişir ve geliştirilir. Bu olaylar ise bilhassa küçük ölçekli haritaların yaslanmasına sebep olur ki, bu da bu tip haritaların revizyonunu diğer deyimle en yeni duruma getirilmesini gerektirir (<http://www.hgk.mil.tr>).
- *Amaca uygunluk:* Haritalar hangi gayeye göre yapılacaklarsa ona uygun projeksiyon sistemi ve ölçek seçilir. Gayeye uygun seçilen bu projeksiyon sistemi haritanın şekil ve ebat faktörlerini meydana getirir. Teknik gaye için yapılan harita ve plânlar büyük ölçeklidirler. Buna karşılık coğrafya haritaları küçük ölçekli olup kullanıcılara yüzölçümü bozulması yapmaması nedeniyle kolayca mukayese imkânı verirler. Jeodezi, astronomi ve denizcilik amacı ile kullanılan haritalarda açı doğruluğunun olması gereklidir. Arazide kullanılan haritalar küçük ve kolay kullanılır ebatta, duvar haritaları ise büyük ebatta olmalıdır (<http://www.hgk.mil.tr>).
- *Açıklık ve anlaşılabilirlik:* Bir haritada, detayların belirtildiği özel işaretler ve renkler ile görüntü meydana getirmektedir. Açıklık ve anlaşılabilirlik için özel işaretlerin mümkün olduğu kadar aslına uygun bir şekilde belirtilmesi, renklerin de birbirine uygun düşecek tonlardan seçilmesi ve konulara uygun renk tonlarının kullanılması temel prensiptir (<http://www.hgk.mil.tr>).
- *Kolay okunabilirlik:* Harita özel işaretleri bir insanın rahatça görebileceği büyüklükte ve okumayı kolaylaştırıcı aralıkta olmalı ve ayrıca haritalar özel işaretlerle boğulmamalıdır. Bir haritanın okunabilme niteliği özel işaretlerinin uygun dağılımına, yazı ve baskısının mükemmelliğine bağlıdır (<http://www.hgk.mil.tr>).

- *Güzellik*: Bir haritaya genel olarak bakıldığında verdiği iyi tesir o haritanın güzellik (estetiklik) ölçüsüdür. Bu iyi tesir ise harita içindeki bütün elemanların birbirine uyumlandırılması suretiyle sağlanır. Renk tonlarının zevkli bir şekilde uygun seçimi, yazı puntolarının uygun büyüklükte olması, harita üzerindeki yerleştirme ve iyi bir baskı tekniği güzellik için esas olan unsurlardır (<http://www.hgk.mil.tr>)

Haritanın kullanımının önemini dünya haritasını yapan Piri Reis, “Kitab-ı Bahriye” adlı eserinde “Pusuladan, haritadan anlamayan zira bilmez hangi yöne gider yol” diyerek ifade etmiştir. Bu da coğrafya eğitimi ile kazanılan haritalardan yararlanmanın önemini ortaya koyar. Aynı konuyu Atatürk de “Ben askerî meseleleri olduğu gibi siyâsî meseleleri de haritadan mütalaa ederim” sözüyle ortaya koymuştur (Demiralp, 2006: 68).

Çocukların harita ile olan ilişkilerinin gelişmesi sadece harita ve harita kullanımının geleceği açısından önemli değildir. Haritaların eğitimde yaygın olarak kullanılması çocuklarda aşağıda özetlenecek olumlu gelişmelere de neden olur (Alımlı, 2007: 61):

- Mekansal düşünme yeteneği gelişir.
- Yön kavramı gelişir.
- Coğrafi olayları çevre ile ilişkilendirir.
- Olayların sebep ve sonuçları arasında bağlantı kurabilir.
- Coğrafya ve tarih konularının öğrenilmesi ve akılda kalıcılığı kolaylaşır.
- Muhakeme yeteneği gelişir.
- Görsel iletişim yeteneği gelişir.
- Fotografik hafıza gelişir.
- Veri elde etme, işleme, bilgiyi görselleştirme ve sunma mantığı gelişir.
- Grafik tasarım ve grafik anlama yeteneği gelişir.
- Sistemli düşünme mantığı gelişir.
- Boyutlu analiz yeteneği gelişir.

- 2 Boyutlu düzlemden 3 boyutlu algılama yeteneği gelişir.
- Haritayı kullanarak sosyalleşir.

Görsel materyaller; bir iletişim aracı olarak yazılı materyallere göre daha evrenseldir. Winarski, “*bir resim binlerce kelimeye eşdeğerdir*” derken, bir iletişim aracı olarak resimlerin ifadeci gücünden bahsetmektedir (İşler, 2003:20). Haritalar için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Haritalar, bilginin içeriğini tanımlamada önemli rol oynarlar. Haritalar tablolara benzer şekilde sayısal bilgileri gösterebilirler. Ama bir harita bir tablonun yaptığından daha fazlasını yapabilir. Bir harita bilginin nereye ait olduğunu da gösterir, böylece o yerin iklim ve yeryüzü şekilleri, dini ve dili, ekonomik ve sosyal durumu, anlaşmazlıkları ve yardımlaşmaları, ilişkileri ve bağımsızlıkları hakkında da bilgi verir. Verilerin haritaya işlenmesi, verilerin mekânlaştırılmasıdır (Ünal, 2008:12)

Yeryüzünün bütününün veya bir bölümünün, esas alınan bir ölçeğe göre düzlem üzerine aktarılması sonucu elde edilen haritalar, Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan en soyut araçlar olarak bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde, özellikle tarih ve coğrafya öğretiminin temel öğretim araç-gereçlerinden biri olan ve görsel sembollere ve çizimlere dayanan haritalar yer bildiriminde en etkili araçlardır (Öztürk, 2006:295). Çoğu zaman sayfalarca anlatılması zor olan bilgilerin bir harita ile çok daha etkili sunulması mümkün olabilmektedir (Kayan, 2000:14).

Sosyal Bilgiler derslerinin çeşitli ünitelerinde harita kullanımı ile ilgili olarak sayısız imkanlar ortaya çıkar. Bunlar sayesinde öğrenciler sembolleri okuyup, yeryüzü şekilleri, iklimleri ve uzaklık arasındaki ilişkiyi kolayca öğrenebilirler. Ülkelerin büyüklükleri ve konumlarını rahatlıkla gözleyebilir ve birbirleriyle olan ilişkilerinin farkına varabilirler. Eğer haritalar yeteri kadar bulunamıyorsa öğrenci ya da öğretmenler bunları kendileri yapabilirler (Taslı, 2000) . Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak haritalar çizilirken şu noktalara dikkat edilmelidir (Nas, 2000:261):

- Harita, ünitenin hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.
- Sade olmalı, önemli noktalar işlenmelidir.
- Dilsiz haritalar da yapılarak ünite işlenirken elde edilen bilgiler bu harita üzerinde gösterilmelidir.

Dünya, ülkeler, Türkiye, bölge, illerle ilgili dilsiz, fizikî, idarî, iklim ve bitki örtüsü ve tarihî haritalar her sınıfta ya da her okulda bulunmalıdır. Bunlar derslerde öğrenciler ve öğretmenler tarafından kullanılmalıdır. Öğrencilerin Türkiye, bölge ve ilin haritalarını yapmalarına imkân tanınmalıdır (Sönmez, 1997:162).

BÖLÜM II

HARİTA KULLANIMI KONUSUNDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

1.Giriş

Bu araştırma, harita kullanımının İlköğretim Sosyal Bilgiler dersleri için taşıdığı önemi, araştırma sahasındaki okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin bu konuya bakış açılarını, derslerinde haritalardan ne kadar yararlandıklarını, öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumlarının “*cinsiyet, branş, yaş, hizmet yılı, eğitim durumu, hizmet içi eğitim ve okul donanımı ve olanakları*” değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin anlaşılması ve ortaya konmasına yöneliktir.

1.1. Araştırmanın Dayandığı Problem

Araştırma, “*Sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları nasıldır?*” şeklinde ifade ettiğimiz problemin çözülmesine odaklanmıştır ve bu problemin çözülebilmesi şu alt problemlerin de mercek altına alınmasını gerektirmektedir:

1. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları okulların bulunduğu çevrenin *sosyo-ekonomik durum değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *cinsiyet değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *branş değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *yaş değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *hizmet yılı değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *eğitim durumu değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *hizmet içi eğitime katılma değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları *okul donanımı ve olanakları değişkenine* göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.2. Araştırmanın Önemi:

Öğretmen ve öğrencinin görsellikten uzak, sözlü anlatıma dayalı bir öğretime yönelmesinin en önemli nedeni zamanın kısıtlı olması ve öğretilmek istenen konuların yoğun olmasıdır. Bu durum ezbere dayalı bir öğretim ortamına yol açmakta ve derslerin verimini azaltmaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler derslerindeki konuların tam anlamıyla öğrenilmesi ve ilgi duyulan dersler haline gelmesi için derste araç gereç ve materyal kullanımını gereklidir. Haritaların son derece önemli bir ders araç-gereci olmasına karşın, genel olarak sosyal bilgiler eğitimi, özel olarak da tarih eğitimi derslerinde yeterli ve gerekli ölçüde kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Fotoğraf, resim, müze, tarihsel mekânlar, karikatür, grafik, zaman şeridi ve film gibi diğer görsellerin kullanımıyla ilgili yetersizlikler de düşünüldüğünde, bu, tarih ve coğrafya eğitiminde hayal gücünü ve dolayısıyla öğrenmeyi güçleştirecek ve empatiyi zorlaştıracak bir problemdir. Bu bağlamda bu araştırma, harita kullanımının Sosyal Bilgiler eğitimi için nasıl bir önem taşıdığını göstermeyi, araştırma sahasındaki okulların durumunu konuyla ilgili durumunu ortaya koymayı, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin haritalardan nasıl ve ne kadar yararlandıklarını, yeterince yararlanmıyorlar ise bu durumun nedenlerini saptamayı ve bir ders araç-gereci ve yöntem olarak harita kullanımı konusunda yaşanan sorunları belirleyerek çözüm yolları önermeyi amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Dayandığı Varsayımlar

Bu araştırmada,

1. Araştırma için seçilen örneklemin evreni temsil edecek nitelikte olduğu,
2. Öğretmenlerin ölçekteki soruları doğru ve iten yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma 2009-2010 Eğitim-ğretim yılı ile,
2. Bursa ilinin  ilçesinde bulunan 8 ilköğretim okulu ve bu okullarda Sosyal Bilgiler derslerini vermekte olan 101 sınıf ğretmeni ve sosyal bilgiler ğretmenlerinin görüşü ile sınırlıdır.

1.5. İlgili araştırmalar:

AKAR, Birsen (2008)'in “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Kullanma Düzeylerinin ve Harita Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında sosyal bilgiler, coğrafya, görsel materyaller, beceri, sosyal bilgilerde beceri, harita kullanma becerileri hakkında temel bilgiler verilmiştir. Çalışmada, coğrafya öğretiminde en fazla kullanma olanağına sahip görsel materyallerden haritalara ve harita kullanmanın önemine değinilmiştir.

AKBABA, Bülent (2005)' in “Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı” adlı makalesinde tarih öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrenci başarısına akademik başarısına olumlu katkıda bulunduğuna değinilmiştir.

ALIMLI, M. Ekrem (2007)'in “Harita kullanımı ve Harita Farkındalığı” adlı çalışmasında ülkemizde harita kullanımının yaygın olmamasının sebepleri üzerinde durulmuş, harita kullanımı ve harita farkındalığını geliştirmek için çeşitli öneriler ortaya koyulmuştur.

ALKIŞ, Seçil (2006)'in “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Avrupa Birliği Ülkelerini Harita Konumlandırma” adlı çalışmasında sınıf öğretmeni adaylarının Avrupa Birliği'ne üye ve üyeliğe aday ülkeleri haritada konumlandırma becerileri tespit edilmiştir. Ayrıca; sınıf öğretmeni adaylarının AB ülkelerinin lokasyonlarını siyasi harita üzerinde konumlandırma becerilerinde ülkeler coğrafyası dersinin etkisi araştırılmıştır. Ülkeler coğrafyası dersinin öğretmen adaylarının AB ülkelerini konumlandırma becerilerinde olumlu bir etkisi olduğu üzerine değinilmiştir.

ATASOY, Emin (2004)'in “Coğrafya Bilimi ve Coğrafya Öğretimine Giriş” adlı kitabı haritalar hakkında bilgileri içermektedir. Haritanın tanımı, haritaların türleri, elemanları, harita yapım yöntemleri gibi konulara değinilmiştir.

BALKAN, Asuman (2007)'in “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Kullanımının Derse Karşı Tutuma, Başarıya ve Hatırda Tutma Düzeyine Etkisi” adlı çalışmasında harita kullanımının öğrencideki başarıya, tutuma ve hatırd tutma

düzeylelerine olan etkisine ve öte yandan Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanılan sınıflarda öğrencilerin daha iyi öğrendiğine değinilmiştir.

BARLI, Önder (2005)'in “İlköğretim Okul öğretmenlerinin Motivasyonları: Farklılıklarının ve Sorunlarının Araştırılması” çalışmasında, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin motivasyon düzeylerini belirlemek ve çeşitli farklılıkları, problemleri araştırılmıştır. Araştırma evrenini Erzurum ilindeki kamu ve özel ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmaktadır. On ana başlık altında toplam 46 değişkenden oluşan motivasyon anketi 351 öğretmen üzerinde uygulanmıştır. Demografik özelliklerin ve okulların statülerinin öğretmenlerin motivasyonlarında meydana getirdiği farklılıklar araştırılmış ve farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Varılan sonuçlar ışığında ilgili taraflara daha başarılı çalışmalara ulaşılabilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BAŞIBÜYÜK, Adem ve ÇIKILI, Yahya (2002)'nin “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprakları ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi” adlı çalışmada çalışma yaprakları ve dilsiz haritaların öğrencilerin sınıf içi etkinliklere katılmada ve akademik başarılarında olumlu katkısı olduğu üzerinde durulmuştur.

BUDAYCI, İ. ve BİLDİRİCİ, İ. Ö. (2009)' in “Harita Kullanmanın Coğrafya Eğitimindeki Önemi” adlı çalışmasında haritaların önemine değinilmiştir. Öğretmen adaylarının ders kitaplarında bulunan haritaları okuyup algılama ve anlatma becerisi kazanmadan mezun olduklarının ve öğretmenlerin derste kullanabilecekleri yeterli sayıda araç-gereç temin edemeyişlerinin en önemli sorunlardan biri olduğu üzerinde durulmuştur.

ÇELİK, Hülya (2006)'nin “İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme ve Öğretime Katkısı” adlı çalışmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler dersindeki psikomotor davranışlar arasında yer alan harita kullanımının okullarımızda ne düzeyde bulunduğu ortaya koyularak ve değerlendirilmiştir. Çalışmada psikomotor beceriler, Sosyal Bilgilerin önemi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan araç gereçler, Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve harita becerilerini arttıracak etkinlikler üzerinde durulmuştur. Ayrıca yeni program dahilinde çıkarılan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritalar ve harita beceri

etkinlikleri incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre öğretmenlerin harita ile ilgili bazı kavramları bilmedikleri ve Sosyal Bilgiler derslerinde yeterince harita ve atlas kullanılmadığı düşüncesinde oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca okullardaki haritaların yeterli miktarda olmadığı sonucu elde edilmiştir.

ÇELİKKAYA, Tekin (2002)'nin "İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi" adlı çalışması Sosyal Bilgiler (4. ve 5. sınıf) dersi coğrafya konularının öğretiminde öğretmenin görevleri, bu görevleri yerine getirirken gerekli yöntem, teknik, araç ve gereçlerin etkili ve doğru bir şekilde kullanılması konularıyla ilgili bilgileri içermektedir.

DEMİRALP, Nurcan (2006)'ın "Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi" adlı çalışmasında gösteri yönteminin coğrafya eğitimine uygun olup olmadığı, katkı yapıp yapmayacağını üzerinde durulmuştur. Özellikle, gösteri yönteminin coğrafya eğitiminde üst düzey bilişsel becerilerin kazandırılmasında etkili bir şekilde kullanılabilir olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada, harita ve küre kullanım becerilerinin her sınıf ve düzeyde aşamalı olarak nasıl öğretilbileceğini ortaya koymak amacıyla da harita ve küre kullanım becerilerinin çeşitli sınıf düzeylerinde hiyerarşisi ortaya konmuştur.

DEMİRALP, Nurcan (2007)'nin "Haritalarla Öğrenme" adlı çalışmasında haritaların öğretimdeki önemine değinilmiştir.

DÖNMEZ, C., YAZICI, K. ve Sabancı O. (2007)'nin "Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafik Düzenleyicilerin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Bilgi Elde Etmelerine Etkisi" adlı çalışmalarında görsel öğrenmenin önemi ve grafik düzenleyicilerin kullanımının akademik başarıyı artırdığı üzerinde durulmuştur.

DUMLU, Abdulmukit (2006)'in "Coğrafya Eğitiminde Araç- Gereç ve Materyal Kullanmanın Önemi ve Liselerin Durumu (Erzurum Örneği)" adlı çalışmasında coğrafya derslerinde materyal kullanmanın önemi vurgulanmış, öğretmen ve öğrencilerin bunlara karşı tutumları belirlenerek, araştırma sahasındaki liselerde araç-gereç ve materyal durumu ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak öğretmenlerin tutumları olumlu olduğu, ancak bunların kullanımında bir standart sağlanamadığı ortaya çıkmıştır.

ERTUĞRUL, Zühal (2008)'in "İlköğretim & Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti" adlı çalışmasında harita ve küre kullanım becerilerinin üzerinde durulmuş, harita ve küre kullanım becerilerinin neler olduğu ve bunların öğretimin her seviyesinde hangi ölçülerle kazandırılacağı üzerinde durulmuştur.

GÖKSEL, Oğuz (2007)'un "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi" adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler eğitiminin vazgeçilmez unsurlarından olan harita ve grafiklerin ilköğretim kurumlarındaki durumları, bunların öğrenciye aktarılması sırasında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara karşı çözüm önerilerine yer verilmiştir.

İNCEKARA, Süleyman (2010)'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Haritalarla İlgili Temel Görüşleri ve Harita Kullanımına Yönelik Yaklaşımları" adlı çalışmasında öğrencilerin harita algısı, harita kullanımı ve haritalarla ilgili birtakım görüşlerini değerlendirilmiştir. Eğitim-öğretim sürecinde haritaların kullanımı ile ilgili üzerinde durulması gereken noktalara da değinilerek bu konu ile ilgili olarak gelecekte yapılacak çalışmaların yönlerine işaret edilmiştir.

KAN, Çiğdem (2006)'in "Etkili Sosyal Bilgiler Arayışı" adlı makalesinde yeni yöntem ve teknikler konusunda yapılan literatürdeki araştırmalar ile daha etkili sosyal bilgiler öğretimi için kavramlardan, görsel materyalden ve edebiyattan nasıl yararlanılabileceği üzerinde durulmuştur.

KIZILÇAOĞLU, Alaattin (2007)'in "Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış" adlı çalışmasında öğrencilerin harita becerileri ve bu becerilerin geliştirilmesine yönelik aktivite örneklerine yer verilmiştir.

KIZILÇAOĞLU, Alaattin ve TAŞ, H.İbrahim (2007)'in "İlk ve Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminde Model Küre Kullanımı" adlı çalışmasında Bu çalışmada öğrencilere, model küre kullanma becerisinin kazandırılmasının önemi ve bu beceriyi kazandırmaya yönelik aktivite örnekleri üzerinde durulmaktadır.

KOÇ, Hakan (2008)'un "Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisi" adlı araştırmada harita becerisinin tanımı ve harita becerileri açıklanarak, ortaöğretim kurumlarının farklı sınıf düzeylerinde ve alanlarında öğrenim gören öğrencilerinin harita beceri düzeyleri karşılaştırılmıştır. Böylelikle Coğrafya Öğretim Programında yer alan harita becerisini kazandırmaya

yönelik kazanımlarla öğrencilerin harita beceri düzeyleri arasındaki ilişki de ortaya koyulmuştur.

MERTLER, Craig (2002)'in “ Job Satisfaction and Perception of Motivation Among Middle and High School Teachers” adlı makalesinde 710 öğretmene iş tatmini ve motivasyon ile ilgili sorular sorulmuştur. Cinsiyetin, yaşın, kıdemin ve çalışılan bölgenin öğretmenlerin motivasyonunu etkilediği üzerinde durulmuştur.

ÖZDEMİR, K. Candoğan (2006)'ın “İlköğretim Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler Müfredatlarının Tarih Konularında Eğitim Materyali Olarak Resmin Kullanılması” adlı çalışmasında ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tarih ünitelerinde kullanılan resim, fotoğraf, minyatür ve gravürlerin metni yansıtmadığı, ünite hedeflerine dikkat edilmediği, öğrencilerin ilgisini çekecek düzeyde olmadığı, resimlerin birbirlerini tamamlar nitelikte olmadığı, sayfa düzeni, baskı kalitesi, renk uyumu açısından bilimsel ölçülere uymadığı üzerinde durulmuştur. Genel olarak yayınevleri farklı olmasına rağmen ders kitaplarında aynı resimlerin kullanıldığı, aynı yayınevinin farklı düzeylerdeki sınıflarda da aynı konularda yine aynı resimleri kullandıkları belirlenmiştir. Karikatürün hiçbir ders kitabında kullanılmadığı vurgulanmıştır.

SEZER, Adem (2002)'in “Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretim Teknolojisinin Öğrenci Başarısına Etkisi” adlı çalışmasında coğrafya öğretiminde öğretim teknolojisinin kullanılmasında öğrencinin derse yönelik bilişsel tutumunun olumlu yönde arttığı, öğrendiklerinin daha kalıcı olduğu ve yaşantıya dönük ve gözlenebilir olduğu ve başarıyı artırdığı üzerinde durulmuştur.

SÖNMEZ, Faruk (2006)'ın “İlköğretim Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Karadeniz Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi (Tokat Örneği)” adlı çalışmasında geleneksel öğretim yöntemi ile görsel araç kullanımı karşılaştırılarak öğrenci başarısına etkisi incelenmiş, görsel araçların daha etkili bir yöntem olduğu üzerinde durulmuştur.

SÜN BÜL, A.Murat ve SÜN BÜL,Coşkun (2007)'un “Öğretmenlerin yeterlilikleri” adlı makalesinde ilköğretim düzeyinde derslere giren öğretmenlerin çalıştığı okulun bulunduğu yerleşim yeri bağımsız değişkenleri açısından yeterlikleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin kıdemi, çalıştığı okul düzeyi ve görev yaptığı

okulun bulunduğu yerleşim yeri açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğretmenlerin cinsiyet ve branşları açısından ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

ŞİMŞEK, Ahmet (2003)' in “Tarih Öğretiminde Materyal Kullanımı” adlı çalışmasında tarih öğretiminde iki boyutlu görsel materyalin kullanımı konusu ele alınmıştır. Öğretim materyallerinin öğretim sürecine katkılarından bahsedilmiş, tarih öğretiminde daha önceden yapılmış genel bir materyal sınıflamasına değinilmiştir.

ŞİMŞEK, Nihat (2008)'in “ Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Kullanılması” adlı makalesinde son yıllarda hazırlanan Sosyal Bilgiler programlarında, öğrencinin derse katılımını sınırlandıran öğretmen merkezli geleneksel yöntemler yerine, öğrencinin derse aktif olarak katıldığı yeni öğretim yöntemlerinin benimsenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak bu öğretim yöntemlerinin öğretmenler tarafından yeterince uygulanmadığı vurgulanarak, bunda öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmayışı, uygun fiziki koşulların sağlanamayışı gibi nedenlerin etkili olduğu üzerinde durulmuştur. Bu eksikliği tespit ederek daha etkili bir Sosyal Bilgiler öğretiminin yapılabilmesi için, Coğrafi Bilgi Sistemleri teknolojisi ile diğer teknolojik gelişmelerden yararlanılması gerektiği vurgulanarak ilgili literatür taramalarına yer verilmiştir.

TAY, Bayram (2005)' in “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri” adlı çalışmasında öğrenme ve öğrenme stratejileri hakkında bilgiler verilmektedir. Ders kitaplarında öğrenme stratejilerine nasıl yer verileceği örneklerle açıklanmıştır.

ULUSOY, Kadir ve GÜLÜM, Kamile (2009)'nin “Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları” adlı makalesinde öğretmenlerin tarih ve coğrafya konuları işlenirken materyal kullanımı ve materyallere erişebilme durumları değerlendirilmiştir. Araştırma Adıyaman ili merkez ilçesinde görev yapmakta olan 190 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılmıştır. Yapılan çalışmada; materyal kullanımı konusunda öğretmenlerin istekli olduğu, ancak gerek materyal bulma konusunda eksiklikler olması, bilgi teknolojisi sınıflarının olmaması, zaman ve maddi olanağın olmaması gibi gerekçelerle materyal kullanma konusunda tam olarak istenilen düzeyde olmadıkları görülmüştür. Öğretmenlerin derslerde gerek tarih, gerekse coğrafya konuları olsun en çok kullandığı materyaller harita, fotoğraf ve resim olduğu görülmektedir.

ÜNAL, Fatma (2008)'nin "İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi" adlı çalışmasında İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası ünitesinde geçen haritaların yeterince kullanılmadığı, ders kitaplarında ve atlaslarda haritaların öğretim programına, öğrencilerin bilişsel düzeylerine ve harita çizim ilkelerine göre verilmediği ve bu konuda herhangi bir model ve anlayışın bulunmadığı üzerinde durulmuştur.

ÜZÜMCÜ, N. Orkun (2007)'un "İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması" adlı çalışmasında aktif öğrenme etkinliklerinin uygulandığı öğrencilerin Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemleriyle Kazandırılması çalışmasıyla başarı düzeylerinde artış gözlemlendiğine değinilmiştir.

YAZICI, Kubilay (2007)'in "Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler" adlı çalışmasında görsel araçları kullanmak ve bu araçlardan yeterince istifade edebilmek, bu araçların özelliklerinin, nasıl öğretilmesi ve incelenmesi gerektiğinin bilinmesi zorunluluğunu ele alınmıştır. Bu makalede haritalar, resimler, tablolar ve grafiklerin nasıl öğretilmeleri ve incelenmeleri gerektiğiyle ilgili bilgi verilmiştir.

YEŞİLTAŞ, Erkan (2006)'in "Sosyal Bilgiler Fiziki Coğrafya Konularının Öğretiminde Araç- Gereç Kullanımının Öğrenci Başarı Düzeylerine Etkisi (Kars İli Örneği)" adlı çalışmasında araç-gereçle desteklenen öğretimin geleneksel yöntemden daha etkili olduğu üzerinde durulmuştur.

YILDIZ, Levent (2006)' in "İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerindeki Harita, Grafik ve Şekillerin Kavranma Düzeyi" adlı çalışmasında ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerinde harita, grafik ve şekilleri yeterli düzeyde kavramalarını engelleyici faktörler belirlenmiş olup, bunların çözümü için çeşitli öneriler çalışma içerisinde sunulmuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; Tarama Tipi Araştırma Modelinin uygulandığı bir araştırmadır.

2.2. Evren-Örneklem İlişkisi

Örneklem ile yapılan çalışmanın dış geçerliliğinin sağlanması için, örneklemin homojen ve yansız olması gereklidir (Karasar, 1995:112). Bu amaçla uygulama yapılacak okulların belirlenmesi aşamasında, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ziyaret edilerek okullar hakkında bilgi alınmıştır. Evreni temsil gücünü artırmak amacıyla Bursa'daki okullar Yıldırım, Osmangazi ve Nilüfer olmak üzere üç farklı ilçeden ve sosyo-ekonomik farklılıkları doğru yansıtılabilmek amacıyla bu okullar da “alt, orta ve üst” olmak üzere farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullar olarak gruplandırılmıştır. Hazırlanan listedeki okulların seçimi ise; kura yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Oluşturulan listeye göre; alt grupta Çalı İlköğretim Okulu, Nezir Gencer İlköğretim Okulu, Yeşilevler Münevver Özran İlköğretim Okulu, orta grupta İnönü İlköğretim Okulu, Davutkadı Eşref Evcil İlköğretim Okulu ve Pilot Sanayi İlköğretim Okulu yer alırken; üst grupta Abdurrahman Vardar İlköğretim Okulu ve Yahya Kemal Beyatlı İlköğretim Okulu bulunmaktadır.

Araştırma konusunun sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerle ilgili olması dolayısıyla ölçeğin uygulandığı öğretmen grubu, sosyal bilgiler dersini vermekte olan (4 ve 5. sınıf okutan) sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenleridir.

Ölçeğin uygulandığı toplam öğretmen sayısı 101'dir. Bu öğretmenlerden %37,6 (f=38)'si alt sosyo-ekonomik grupta yer alırken, %29,7(f=30)'si orta grupta, %32,7 (f=33)'si üst grupta yer almaktadır (Tablo-1).

Tablo-1: Örneklemdaki Öğretmen Sayısı

Gruplar	Öğretmen sayısı	
	Frekans (f)	Yüzde (%)
Alt grup	38	37,6
Orta grup	30	29,7
Üst grup	33	32,7
Toplam	101	100

2.3. Veri Toplama ve Çözümleme

Araştırmanın, alt problemlerinin istatistiksel çözümlemesi için gerekli verileri toplamak amacıyla sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanmak üzere beşli Likert tipi bir ölçek geliştirilmiştir. 34 sorudan oluşan bu ölçek, güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve elde edilen güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) 0,60'dan büyük olduğu için güvenilir bulunmuştur. Bunun sonucunda ölçek maddeleri kendi içinde tutarlıdır denilebilir. Güvenirlik analizinin sonucu aşağıdaki gibidir.

Tablo-2: Ölçeğin güvenilirlik analizi

Cronbach's Alpha	Madde sayısı
0.890	34

Ölçeğin analizleri 100'lük puanda düzeltilerek hesaplanmıştır. Tablo-3'e göre; bazı maddeler bütünle ters yönde korelasyon göstermektedir. Ters yönde ilişki gösteren maddeler 5, 31, 32. ve 34. maddelerdir. Bununla birlikte bu ilişki katsayıları -0,004 ile -0,087 arasında çok düşük düzeydedir ve dolayısıyla maddeler ölçekten çıkarıldığında ölçeğin güvenilirliği 0,89 düzeyinden 0,91 düzeyine çok az bir farkla yükselecektir. Cronbach Alpha katsayısında yüksek düzeyde artış olmaması, korelasyon katsayısının da 0,10'dan küçük olması, ve bir taraftan da bilgi kaybı olmaması düşüncesiyle belirtilen maddelerin ölçekten çıkartılmaması daha uygun görülmüştür.

Tablo-3: Toplam madde istatistikleri

	Madde çıkarıldığında ölçeğin ortalama puanı	Madde çıkarıldığında ölçeğin varyansı	Madde bütün korelasyonu	Madde çıkarıldığında Cronbach's Alpha
Madde 1	85.44	274.348	0.417	0.887
Madde 2	84.60	271.682	0.667	0.882
Madde 3	84.62	272.757	0.625	0.883
Madde 4	84.00	280.960	0.395	0.887
Madde 5	84.07	295.025	-0.057	0.895
Madde 6	84.61	273.259	0.609	0.883
Madde 7	84.98	272.000	0.564	0.884
Madde 8	84.92	266.574	0.633	0.882
Madde 9	84.96	274.618	0.455	0.886
Madde 10	84.82	267.828	0.672	0.881
Madde 11	84.80	267.880	0.652	0.882
Madde 12	84.25	276.828	0.453	0.886
Madde 13	84.59	271.444	0.682	0.882
Madde 14	84.83	269.581	0.547	0.884
Madde 15	84.40	278.342	0.412	0.887
Madde 16	84.18	274.168	0.652	0.883
Madde 17	85.04	270.558	0.601	0.883
Madde 18	84.05	278.748	0.552	0.885
Madde 19	84.53	274.391	0.661	0.883
Madde 20	83.72	284.502	0.350	0.888
Madde 21	84.66	278.506	0.472	0.886
Madde 22	84.88	276.866	0.444	0.886
Madde 23	84.69	273.335	0.602	0.883
Madde 24	84.10	276.510	0.406	0.887
Madde 25	83.72	284.862	0.318	0.888
Madde 26	85.43	279.647	0.207	0.893
Madde 27	85.48	278.512	0.348	0.888
Madde 28	85.13	275.973	0.469	0.885
Madde 29	83.78	285.392	0.303	0.888
Madde 30	85.03	274.349	0.522	0.885
Madde 31	83.95	294.288	-0.039	0.895
Madde 32	83.83	293.061	-0.004	0.894
Madde 33	84.83	287.761	0.098	0.894
Madde 34	83.65	296.129	-0.087	0.895

Araştırma ile ilgili ölçeğin uygulanması tamamlandıktan sonra, öğretmenlerin cevaplarının tamamı SPSS’de değerlendirilmek üzere bilgisayara aktarılmıştır. Bilgisayara aktarılan veriler gruplara ayrılarak bilgisayarda işlenmiş ve istatistiksel işlemler tamamlanmıştır. Araştırmada SPSS paket programından yararlanılmış ve değerlendirmede yüzde (%), frekans (f) ve aritmetik ortalama ($\bar{X}$) kullanılmıştır.

Araştırma için geliştirilen tutum ölçeği Likert tipinde olup 5’li derecelendirme şeklinde hazırlanmıştır. Bunlar, “***Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kısmen Katılıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum***” seçenekleridir ve sırasıyla 0’dan 4’e kadar derecelendirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Alt problemlerle ilgili istatistiksel veriler aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir:

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları okulların bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?**

Sosyo-ekonomik düzeylere göre belirlenen okullarda bulunan öğretmenlerin, harita kullanımına yönelik tutumlarında bir fark olup olmadığına bakmak için gruplar ayrı ayrı incelenmiştir. Bunun için Kruskal-Wallis testi kullanılmış ve bu test sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Tablo-4: Grupların harita kullanımlarının karşılaştırılması

grup	N	$\bar{X}$	Medyan	SS	Min.	Max.	X ²	p
alt	38	59.4040	60.2941	12.34432	41.91	80.15	8.556	0.014*
orta	30	68.0147	67.6471	12.30799	37.50	87.50		
üst	33	65.7977	61.7647	11.82647	43.38	90.44		
Total	101	64.0507	63.9706	12.60934	37.50	90.44		

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-4'e göre alt, orta ve üst grup arasında p<0,05 önem düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyi kötü olan bölgelerdeki öğretmenler daha az harita kullanmaktadır. O halde; öğretmenlerin çalıştıkları bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi, öğretmenlerin harita kullanımını etkilemektedir.

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları *branş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?***

Harita kullanımı konusunda, öğretmenlerin branşlarına göre aralarında bir fark olup olmadığını bulmak için T testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar ise Tablo-5'teki gibi olmuştur:

Tablo-5: Genel olarak okullarda branşlara göre harita kullanımı

grup	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Max.	SS	Sd	t	p
sınıf	84	63.4191	62.8676	37.50	90.44	12.88308	99	-1.120	0.265
sosyal	17	67.1713	63.9706	48.53	82.35	12.96778			
toplam	101	64.0507	63.9706	37.50	90.44	11.60934			

$p > 0,05$ düzeyinde

Tablo-5'e göre sosyal bilgiler öğretmenleriyle sınıf öğretmenlerinin harita kullanımına yönelik tutumlarında p değeri $p > 0,05$ önem düzeyinde olduğundan branşlara göre harita kullanımında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Yani; soysa bilgiler öğretmenleri ile sınıf öğretmenlerinin harita kullanımı ve harita kullanımına yönelik tutumları aynı düzeydedir.

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları *cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?***

Harita kullanımı konusunda, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre aralarında bir fark olup olmadığını bulmak için T testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-6'daki gibi olmuştur:

Tablo-6: Grupların cinsiyetlerine göre harita kullanımı

cinsiyet	N	$\bar{X}$	Medyan	Min.	Max.	SS	Sd	t	p
erkek	32	67.6471	69.1176	43.38	87.50	10.83880	99	1.980	0.05
kadın	69	62.3828	62.5000	37.50	90.44	13.09010			
toplam	101	64.0507	63.9706	37.50	90.44	12.60934			

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-6'ya göre; öğretmenlerin cinsiyetlerine göre harita kullanımına yönelik tutumlarında kadınlar ve erkekler arasında p<0,05 önem düzeyinde sınırda anlamlıdır denilebilir. Yani; öğretmenlerin cinsiyetleri, onların harita kullanımında önemli derecede belirleyici bir faktör olmamıştır. Kadın ve erkeklerin derse yönelik tutumları hemen hemen aynıdır denilebilir.

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?**

Harita kullanımı konusunda, öğretmenlerin yaşlarına göre aralarında bir fark olup olmadığını bulmak için Kruskal Wallis testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-7'deki gibi oluşmuştur:

Tablo-7: Öğretmenlerin yaşlarına göre harita kullanım durumu

yaş	N	$\bar{X}$	Medyan	SS	Min.	Max.	X ²	p
30'dan az	12	51.9608	48.1618	11.55960	41.91	80.15	14.174	0.001*
31-40	43	63.2695	62.5000	12.83630	37.50	90.44		
41-55	46	67.9348	66.9118	10.57788	49.26	89.71		
Total	101	64.0507	63.9706	12.60934	37.50	90.44		

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-7’de uygulanan testin sonucuna göre yaş değişkenine bağlı olarak öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumlarında $p < 0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark vardır. Yani; öğretmenlerin yaşı, onların harita kullanımı ve harita kullanımına yönelik tutumunda oldukça etkilidir.

Öğretmenler yaş gruplarına göre kendi aralarında ikişerli olarak karşılaştırıldığında ise; elde edilen bulgular Tablo-8’deki gibi olmuştur:

Tablo-8: Grupların yaşlarına göre harita kullanımının karşılaştırılması

İkili karşılaştırma	U	p
30’ dan az 31-40 yaş	130.0	0.009*
30’ dan az 41-55 yaş	80.5	0.00*
31-40yaş 41-55 yaş	793.0	0.107

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo-8’e göre; kendi aralarında ikişerli olarak karşılaştırılan yaş gruplarında farklılığın hangi yaş grubundan kaynaklandığına bakmak için Mann-Whitney testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre; harita kullanımına yönelik öğretmen tutumlarında 30 yaş altı ve 31-40 yaş grupları arasında $p < 0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark vardır. Yine bu sonuçlara göre; 30 yaş altı ve 41-55 yaşları arasında $p < 0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Sonuç olarak; farklılığı oluşturan yaş grubunun 30 yaş altı grup olduğu ortaya çıkmıştır. Grupların yaş değişkenine göre karşılaştırıldığı tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo-9: Grupların yaşlarına göre harita kullanım durumu

grup	yaş	N	$\bar{X}$	Medyan	SS	Min.	Max.	İkili karşılaştırmalar	U	P
alt	30'dan az	10	48.8	44.9	7.93	41.91	63.97	30'dan az 31-40 yaş	33.5	0.008*
	31-40 yaş	17	62.9	62.5	12.04	41.91	80.15	30'dan az 41-55 yaş	14.0	0.003*
	41-55 yaş	11	63.6	64.7	11.09	49.26	80.15	31-40yaş 41-55 yaş	91.5	0.926
	Total	38	59.4	60.3	12.34	41.91	80.15			
orta	30'dan az	2	67.6	67.7	17.68	55.15	80.15	31-40 yaş 41-55 yaş	51.5	0.033*
	31-40 yaş	13	62.4	63.9	13.98	37.50	82.35			
	41-55 yaş	15	72.9	72.1	8.33	58.09	87.50			
	Total	30	68.0	67.7	12.31	37.50	87.50			
üst	31-40 yaş	13	64.5	61.8	13.61	43.38	90.44	31-40 yaş 41-55 yaş	114.5	0.573
	41-55 yaş	20	66.6	61.4	10.81	51.47	89.71			
	Total	33	65.8	61.8	11.83	43.38	90.44			

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Yaş grupları sosyo-ekonomik düzeylere göre karşılaştırılmıştır (Tablo-9) ve sonuçlara göre; alt ve orta grupta p<0,05 önem düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. p değeri bağlamında alt sosyo-ekonomik düzeyde de yaş değişkeninin anlamlı farklılık gösterdiği grup, yine yaşı 30'dan küçük olan gruptur. Bununla birlikte üst sosyo-ekonomik grup için uygulanan test, bu farklılıkların mutlaka “genç olan yaşlı olandan farklıdır” şeklinde okunamayacağını gösterecek yöndedir. Çünkü üst sosyo-ekonomik grupta karşılaştırma yapılabilecek 30 yaş altı öğretmen bulunmadığından, test 31-40 ve 41-55 yaş gruplarına uygulanmış ve bu yaş grupları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu da farklılığı doğuran temel olgunun “yaşlıya kıyasla genç olmak” durumuna değil, ama daha çok “30 yaş altında olmak” durumuna özgü olduğunu düşündürmektedir.

- Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerdeki okullarda çalışan öğretmenlerin öncelikle eğitim durumları incelenmiştir ve bundan elde edilen sonuçlara göre yalnızca alt sosyo-ekonomik grupta 4 yıllık fakülte mezunları ile Eğitim Fakültesi mezunları arasında $p < 0,05$ önem düzeyinde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Genel olarak bakıldığında eğitim fakültesi mezunları harita kullanımına en çok önem veren gruptur. Buna ilişkin verilerin özeti aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo-10: Grupların eğitim durumlarına göre harita kullanımı

grup	eğitim	N	$\bar{X}$	Medyan	SS	Min.	Max.	karşılaştırmalar	U	p	X ²	p
Alt	2 yıllık eğitim enstitüsü	1	64.71	64.71	.	67.71	64.71	4 yıllık fak. Eğitim fak.	83.0	0.041*		
	4 yıllık fakülte	13	64.76	63.24	11.86	49.26	80.15					
	eğitim fakültesi	22	55.18	52.21	11.93	41.91	80.15					
	yüksek lisans	2	68.38	68.38	2.08	66.91	69.85					
	Total	38	58.40	60.29	12.34	41.91	80.15					
Orta	2 yıllık eğitim enstitüsü	9	71.16	72.06	4.86	63.97	76.47	2 yıllık eğitim. Ens.			1.340	0.512
	4 yıllık fakülte	8	67.0.9	73.90	20.20	37.50	87.50	4 yıllık fak.				
	eğitim fakültesi	13	66.40	65.44	10.07	51.47	82.35	Eğitim fak.				
	Total	30	68.01	67.65	12.31	37.50	87.50					
Üst	2 yıllık eğitim enstitüsü	12	67.71	62.87	11.91	55.88	89.71	2 yıllık eğitim. Ens.			0.742	0.690
	4 yıllık fakülte	11	62.03	61.76	10.16	43.38	77.21	4 yıllık fak.				
	eğitim fakültesi	10	67.65	61.40	13.54	52.94	90.44	Eğitim fak.				
	Total	33	65.80	61.76	11.83	43.38	90.44					

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları hizmet yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?**

Sosyo-ekonomik düzeylere göre belirlenen okullarda çalışan öğretmenlerin hizmet yıllarına göre harita kullanımına yönelik tutumlarının nasıl olduğunu görmek için öğretmenler hizmet yıllarına göre harita kullanım durumları karşılaştırmalı olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Sonuçlar aşağıdaki tablolardaki gibidir.

Tablo-11: Okulların hizmet yıllarına göre karşılaştırmalı olarak harita kullanım durumu

İkili karşılaştırmalar (hizmet yılı)	U	p
5'ten az ve 6-10 yıl	24.500	0.010*
5'ten az ve 6-11 yıl	79.000	0.006*
5'ten az ve 16-20 yıl	45.000	0.000*
5'ten az ve 21-25 yıl	21.500	0.000*
5'ten az ve 25 üstü	26.500	0.000*
6-10yıl ve 11-15 yıl	117.500	0.664
6-10 yıl ve 16-20 yıl	105.00	0.857
6-10 yıl ve 21-25 yıl	56.000	0.437
6-10 yıl ve 25 üstü	64.000	0.421
11-15 yıl ve 16-20 yıl	247.000	0.419
11-15 yıl ve 21-25 yıl	128.500	0.130
11-15 yıl ve 25 ve üstü	151.000	0.140
16-20 yıl ve 21-25 yıl	128.500	0.413
16-20 yıl ve 25 ve üstü	147.500	0.404
21-25 yıl ve 25 ve üstü	110.500	0.951

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-11'e göre aralarında ikili olarak yapılan karşılaştırmalarda hizmet yılı durumuna göre öğretmenlerin harita kullanımına bakıldığında, hizmet yılı 5'ten az olanlar diğer yaş gruplarıyla $p<0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark oluşturmaktadır. Bu grup diğerlerine göre daha az harita kullanmaktadır. Alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan okullar karşılaştırıldığında ise sonuçlar Tablo-12'deki gibi olmuştur:

Tablo-12: Grupların hizmet yıllarına göre harita kullanım durumu

grup	hizmet yılı	N	$\bar{X}$	Medyan	SS	Min.	Max.	Karşılaştırma	U	P
alt	5'den az	11	48.06	43.38	7.90	41.91	63.97	5'den az 6-11 yıl 11-15 yıl	11.983	0.002*
	6-10	5	62.79	63.24	16.45	44.12	80.15			
	11-15	16	63.74	62.50	8.98	49.26	78.68			
	16-20	1	75.74	75.74	.	75.74	75.74			
	21-25	2	62.13	62.13	10.92	54.41	69.85			
	25 ve üstü	3	64.95	64.95	15.08	50.00	80.15			
	Total	38	59.40	60.29	12.34	41.91	80.15			
orta	5'den az	2	67.65	67.65	17.68	55.15	80.15	6-10 yıl 11-15 yıl 16-20 yıl 21-25 yıl	3.286	0.350
	6-10	5	66.18	63.97	10.03	55.15	82.32			
	11-15	8	62.13	60.29	18.65	37.50	83.82			
	16-20	6	68.75	69.49	7.06	58.09	76.47			
	21-25	6	75.74	74.26	7.61	66.18	87.50			
	25 ve üstü	3	70.10	68.38	4.31	66.91	75.00			
	Total	30	68.01	67.65	12.31	37.50	87.50			
üst	11-15	2	58.46	58.46	4.68	55.15	61.76	16-20 21-25 25 ve üstü	1.402	0.496
	16-20	15	64.12	61.76	12.86	43.38	90.44			
	21-25	6	65.93	59.56	13.29	55.88	89.71			
	25 ve üstü	10	69.71	73.16	10.29	56.62	83.82			
	Total	33	65.80	61.76	11.83	43.38	90.44			
Total	5'den az	13	51.07	45.59	11.50	41.91	80.15	5'den az 6-10 11-15 16-20 21-25 25 ve üstü	17.854	0.003*
	6-10	10	64.49	63.60	12.97	44.12	82.35			
	11-15	26	62.84	62.13	12.20	37.50	83.82			
	16-20	22	65.90	65.07	11.46	43.38	90.44			
	21-25	14	69.59	70.59	11.47	54.41	89.71			
	25 ve üstü	16	68.89	69.85	10.01	50.00	83.82			
	Total	101	64.06	63.97	12.61	37.50	90.44			

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo-11'e göre hizmet yılı 5'den az olanlar daha çok alt grupta yer almaktadır Tablo-12'te hizmet yılı 5 yıldan az olanların farkı oluşturduğundan hareketle denilebilir ki, hizmet yılı 5'den az olanların bulunduğu alt grup, harita kullanımı açısından farklılığı oluşturan gruptur. Alt grup ayrı olarak incelendiğinde ise; sonuçlar Tablo-13'deki gibi oluşmuştur:

Tablo-13: Alt grupta hizmet yılına göre harita kullanım durumu

grup	ikili karşılaştırmalar	U	p
alt	5'ten az ve 6-10 yıl	10.000	0.052
	5'ten az ve 11-15 yıl	18.500	0.000*
	6-10 yıl ve 11-15 yıl	39.000	0.968

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-13'e bakıldığında alt grupta yapılan karşılaştırma sonucunda, hizmet yılı 5'ten az olanlar ile hizmet yılı 11-15 yıl olanlar p<0,05 önem düzeyinde anlamlı fark oluşturmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar yaşla ilgili elde edilen sonuçlarla birbirini destekler nitelikte çıkmıştır. Özet olarak; alt grupta yer alan ve hizmet yılı az olan genç öğretmenler harita kullanımına daha az önem vermektedir denilebilir.

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları *hizmet içi eğitime katılma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?***

Araştırma yapılan okullarda çalışan öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarının harita kullanımlarını etkileyip etkilemediğine bakılarak mevcut durum incelenmiştir. Ortaya çıkan verilerle ilgili özet tablo ise aşağıdaki oluşmuştur:

Tablo-14: Grupların hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre harita kullanım durumu

grup	kurs	N	$\bar{X}$	Ortanca	SS	Min.	Max.
alt	hiç katılmadım	3	48.77	50.74	4.05	44.12	51.47
	bir kez katıldım	5	46.18	43.38	7.51	41.91	59.56
	birden çok katıldım	30	62.67	62.87	11.52	41.91	80.15
	Total	38	59.40	60.29	12.34	41.91	80.15
orta	hiç katılmadım	1	37.50	37.50	.	37.50	37.50
	birden çok katıldım	29	69.07	68.38	11.07	41.18	87.50
	Total	30	68.01	67.65	11.83	37.50	87.80
üst	bir kez katıldım	1	71.32	71.32	.	71.32	71.32
	birden çok katıldım	32	65.623	61.40	11.97	43.38	90.44
	Total	33	65.80	61.76	11.83	43.38	90.44
Total	hiç katılmadım	4	45.96	47.43	6.54	37.50	51.47
	bir kez katıldım	6	50.37	43.38	12.27	41.91	71.32
	birden çok katıldım	91	65.75	64.71	11.70	41.18	90.44
	Total	101	64.05	63.97	12.61	37.50	90.44

Aşağıda ise öğretmenlerin kurslara katılımlarına göre harita kullanım durumunu gösteren tablo yer almaktadır:

Tablo-15: Öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre karşılaştırmalı olarak harita kullanım durumu

kurs	X ²	p	İkili karşılaştırma	U	p
hiç katılmadım	14.708	0.001*	Hiç katılmadım Bir kez katıldım	12.00	1.000
bir kez katıldım			Hiç katılmadım Birden çok katıldım	21.50	0.001*
birden çok katıldım			Bir kez katıldım Birden çok katıldım	100.50	0.010*

*p<0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo-15’de öğretmenlerin kurslara katılımlarına göre harita kullanım durumu incelenmiş ve Kurshkal-Wallis testi sonucunda aralarında $p<0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Farkı oluşturan grubun tespiti için ikili karşılaştırma yapılmış ve kurslara hiç katılmayanlar ile birden çok katılanlar arasında ve bir kez katılanlar ile birden çok katılanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda alt grup ayrı olarak incelenmiş sonuçlar aşağıdaki tablodaki gibi olmuştur:

Tablo-16: Alt grupta yer alan öğretmenlerin hizmet içi eğitim kurslarına katılımlarına göre harita kullanım durumu

Grup	İkili karşılaştırmalar	U	P
alt	Hiç katılmadım Birden çok katıldım	16.00	0.003*

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo-16’ya göre alt grupta verilen cevapların Mann-Whitney U testi ile değerlendirilmesi sonucunda hizmet içi eğitim kurslarına hiç katılmayanlar ile birden çok katılanlar arasında $p<0,05$ önem düzeyinde anlamlı fark çıkmıştır.

Özet olarak; alt grupta yer alan ve hizmet içi eğitime hiç katılmamış olan grup harita kullanımına en az önem veren gruptur.

- **Öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları okul donanımı ve olanakları değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?**

Öğretmenlerin donanımla ilgili verdiği cevaplar genel olarak aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo-17: Okulların yeterlilik durumu ile ilgili öğretmenlerin verdiği cevaplar

		Frekans(f)	Yüzde(%)
Okul donanımı	Yetersiz	17	16.8
	Yeterli	39	38.7
	Oldukça Yeterli	37	36.7
	Tamamen Yeterli	8	7.9

Tablo-17'e göre örnekleme oluşturan 101 öğretmenden sadece 17'si okullarının yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Okullarda donanımın yeterli oluşu ile harita kullanımı arasında ilişki olup olmadığı incelenmiş, sonuçlar aşağıdaki tablodaki gibi çıkmıştır:

Tablo-18: Okulların yeterlilik düzeyi ile harita kullanımı arasındaki ilişki

			puan	donanım
Spearman's rho	puan 100	correlation coefficient	1.000	.433**
		sig.(2 tailed)	.	.000
		N	101	101
	donanım	correlation coefficient	.433**	1.000
		sig.(2 tailed)	.000	.
		N	101	101

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı (2- tailed).

Tablo-18'e bakıldığında, okulların yeterlilik düzeyi ile o okullarda çalışan öğretmenlerin harita kullanımları arasındaki ilişki orta derecede anlamlı düzeyde çıkmıştır. Yani; okulların yeterliliği öğretmenlerin harita kullanımını tek başına etkileyen bir faktör olmasa da; harita kullanımını etkileyen önemli faktörlerden bir tanesi olduğu görülmektedir. Okullarının yetersiz olduğunu düşünen alt grupta harita kullanımının da en az oluşu yukarıdaki sonuçları destekler niteliktedir.

3.1 Ölçek maddelerinin frekans ve yüzdesi

Soru 1. Mezun olduğum fakültede harita kullanımına yönelik yeterli eğitim aldım.

Öğretmenlerin, mezun oldukları fakültede harita kullanımına yönelik aldıkları eğitimin yeterli olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak sorulan bu soruya; %22,7'si kesinlikle katılmıyorum, %24,7'si katılmıyorum, % 27,7'si kısmen katılıyorum, %11,9'u katılıyorum, %12,9'u ise kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruya ilişkin yüzde ve frekans tablosu Tablo-20'deki gibidir:

Tablo-19: Mezun olduğum fakültede harita kullanımına yönelik yeterli eğitim aldım

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	23	22.7
Katılmıyorum	25	24.7
Kısmen katılıyorum	28	27.7
Katılıyorum	12	11.9
Kesinlikle katılıyorum	13	12.9
Toplam	101	100

Sonuç olarak; yeterli eğitim aldığını düşünenlerin sayısı yaklaşık %24'tür. Bu da demek oluyor ki; öğretmenler fakültelerde harita kullanımına yönelik aldıkları eğitimi yeterli bulmamaktadır.

Soru 2. Eğitim araç- gereçleri olarak okulumuzda bulunan haritalar öğrencilerin düzeyine uygundur.

Öğretmenlerin okullarında bulunan haritaların öğrencilerin düzeyine uygunluğuna ilişkin görüşleri ise şöyledir: %3,96'sı kesinlikle katılmıyorum, %9,9'u katılmıyorum yanıtını verirken; %30,7'si kısmen katılıyorum, %42,6'sı katılıyorum, %12,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruya ilişkin yüzde ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-20):

Tablo-20: Okulda bulunan haritalar öğrenci düzeyine uygundur

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	3.96
Katılmıyorum	10	9.90
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	43	42.6
Kesinlikle katılıyorum	13	12.9
Toplam	101	100

Tablo sonuçlarına göre; genel olarak okullardaki haritalar öğrenci düzeyine uygundur. Yani haritalar, öğrencilerin anlayabileceği şekilde düzenlenmiştir.

Soru 3. Okulumuzda bulunan haritalar, dersin genel ve özel hedeflerine uygundur.

Haritaların dersin genel ve özel hedeflerine uygunluğuna yönelik öğretmen görüşleri şöyledir: %3.96'sı kesinlikle katılmıyorum, %10,9'u katılmıyorum, %30,7'si kısmen katılıyorum, %32,7'si katılıyorum, %12,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans oranları Tablo-21'deki gibidir:

Tablo-21: Haritalar dersin genel ve özel hedeflerine uygundur

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	3.96
Katılmıyorum	11	10.9
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	33	32.7
Kesinlikle katılıyorum	13	12.9
Toplam	101	100

Sonuçlara göre; öğretmenler okullarında bulunan haritaların dersin genel ve özel hedeflerine uygun olduğunu düşünmektedir. Okullarda bulunan haritalar, öğretmenlerin ders ile ilgili hedeflerini gerçekleştirebilecek nitelikte hazırlanmıştır denilebilir.

Soru 4. Eğitim hizmetine sunulan haritalar, öğrencilerin güdülenmelerinde ve dikkatlerinin çekilmesinde oldukça yararlı oluyor.

Haritaların öğrencilerin güdülenmesinde ve dikkatlerini çekmede yararlı olduğuna ilişkin öğretmen görüşleri şöyledir: %43,6'sı buna kesinlikle katılıyorum yanıtı verirken, %28,7'si katılıyorum, %22,8'i kısmen katılıyorum, %4,95'i ise katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. “Kesinlikle katılmıyorum” olarak değerlendirme hiç yapılmamıştır. Bu cevaplara ilişkin frekans ve yüzde tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-22):

Tablo-22: Haritalar öğrencilerin dikkatini çeker ve güdülenmeyi artırır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	5	4.95
Kısmen katılıyorum	23	22.8
Katılıyorum	29	28.7
Kesinlikle katılıyorum	44	43.6
Toplam	101	100

Öğretmenlerin verdikleri yanıtların sonuçlarına göre; öğretmenler haritaların öğrencilerin dikkatini çektiğini ve güdülenmeyi artırdığını düşünmektedir. Ulusoy ve Gülüm (2009:96)'ün çalışmasında da öğretmenler tarih ve coğrafya konularında materyal kullanıldığı zaman öğrencilerinin derse karşı daha istekli olduğunu düşünmektedir. Elde edilen bu bulgular, yukarıdaki sonucu destekler niteliktedir.

Soru 5. Harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerleri oldukça yararlı buluyorum.

“Harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerler yeterlidir” görüşüne ilişkin yanıtlar incelenmiştir. Buna göre öğretmenlerin %42,6'sı bu görüşe kesinlikle katılmaktadır. %31,7'si ise katılıyorum, %16,9'u kısmen katılıyorum, %4,95'i katılmıyorum, %3,96'sı kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu soruya ilişkin tutumların yüzde ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-23):

Tablo-23: Harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerleri oldukça yararlı buluyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	3.96
Katılmıyorum	5	4.95
Kısmen katılıyorum	17	16.9
Katılıyorum	32	31.7
Kesinlikle katılıyorum	43	42.6
Toplam	101	100

Genel olarak; yukarıdaki tabloya göre öğretmenler harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerleri oldukça yararlı bulmaktadır. Hülya Çelik (2006: 115)'in öğretmenlere uyguladığı anket sonucunda da ankete katılan öğretmenlerin çoğunun öğretmen yetiştirme programlarında harita ve atlas kullanım becerilerine yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca; yine bu ankete göre öğretmenler seminer, sempozyum, panellere katılmanın bilgi ve becerilerini arttıracığına inanmaktadırlar. Bu nedenle bu kurslara önem verilmelidir. Ayrıca; kurslar teorik ve uygulamalı örneklerle gerçekleştirilirse eğitim ve öğretime daha çok katkı sağlayacaktır.

Soru 6. Ders araçları yapım merkezi tarafından tasarlanıp, üretilen haritalar yeterlidir.

“Ders araçları yapım merkezi tarafından tasarlanıp, üretilen haritalar yeterlidir” görüşüne yönelik öğretmen cevaplarına göre; sadece 1 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. %13,9'u ise; katılmıyorum, %38,6'sı kısmen katılıyorum, %27,7'si katılıyorum, %18,8'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu sonuçlara göre frekans ve yüzde tablosu Tablo-24'deki gibi çıkmıştır.

Tablo-24: Ders araçları yapım merkezi tarafından tasarlanıp, üretilen haritalar yeterlidir

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.09
Katılmıyorum	14	13.9
Kısmen katılıyorum	39	38.6
Katılıyorum	28	27.7
Kesinlikle katılıyorum	19	18.8
Toplam	101	100

Genel olarak; ders araçları yapım merkezi tarafında yapıp üretilen haritaları yeterli bulan öğretmen sayısı çoğunluktadır.

Soru 7. Eğitim kurumlarımızda kullanılan haritalar haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından günceldir.

Eğitim kurumlarımızda kullanılan haritalar haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından günceldir görüşüne yönelik cevaplar değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin %7,92'si kesinlikle katılmıyorum, %20,8'i katılmıyorum, %33,7'si kısmen katılıyorum, %25,7'si katılıyorum, %11,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-25):

Tablo-25:Eğitim kurumlarımızda kullanılan haritalar haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından günceldir.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	8	7.92
Katılmıyorum	21	20.8
Kısmen katılıyorum	34	33.7
Katılıyorum	26	25.7
Kesinlikle katılıyorum	12	11.9
Toplam	101	100

Okullarda kullanılan haritaların haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından güncel olduğunu düşünen öğretmen sayısı çoğunluktadır.

Soru 8. Ders içeriğine uygun haritaları kolayca temin edebiliyorum.

“Ders içeriğine uygun haritaları kolayca temin edebiliyorum” görüşüne yönelik yanıtlar incelenmiştir. Sonuçlara göre; %9,9’u kesinlikle katılmıyorum, %22,8’i katılmıyorum, %33,7’si kısmen katılıyorum, %25,7’si katılıyorum, %17,8’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Yanıtlara ilişkin yüzde ve frekans oranları Tablo-26’daki gibidir:

Tablo-26: Ders içeriğine uygun haritaları kolayca temin edebiliyorum:

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	10	9.90
Katılmıyorum	23	22.8
Kısmen katılıyorum	34	33.7
Katılıyorum	26	25.7
Kesinlikle katılıyorum	18	17.8
Toplam	101	100

Bu tabloya göre ders içeriğine uygun haritaları kolayca temin edebilen öğretmen sayısı daha fazladır. Ancak; ulaşamadığını söyleyen öğretmen sayısı dikkati çekecek ölçüdedir.

Soru 9. Sınıfların fiziksel yapısı, harita ve benzeri büyük hacimli materyal kullanımına uygundur.

“Sınıfların fiziksel yapısı, harita ve benzeri büyük hacimli materyal kullanımına uygundur” cümlesine verilen cevaplar incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; öğretmenlerin %10,9’u kesinlikle katılmıyorum, %17,8’i katılmıyorum, %30,7’si kısmen katılıyorum, %26,7’si katılıyorum, %13,9’u ise kesinlikle katılıyorum yanıtlarını vermiştir. Sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans oranları aşağıdaki gibidir (Tablo-27):

Tablo-27: Sınıfların fiziksel yapısı, harita ve benzeri büyük hacimli materyal kullanımına uygundur.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	11	10.9
Katılmıyorum	18	17.8
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	27	26.7
Kesinlikle katılıyorum	14	13.9
Toplam	101	100

Soru 10. Görevli olduğum okulda yeterli sayıda harita bulunmaktadır.

Okullardaki haritaların yeterli sayıda olup olmadığını belirlemeye yönelik olan bu soruya verilen yanıtlar incelenmiştir. Buna göre; öğretmenlerin %6,93'ü kesinlikle katılmıyorum, %18,8'i katılmıyorum, %26,7'si kısmen katılıyorum, %33,7'si katılıyorum, %13,9'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Sonuçlara ilişkin yüzde ve grafik oranları Tablo-28'deki gibidir:

Tablo-28: Görevli olduğum okulda yeterli sayıda harita bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	6.93
Katılmıyorum	19	18.8
Kısmen katılıyorum	27	26.7
Katılıyorum	34	33.7
Kesinlikle katılıyorum	14	13.9
Toplam	101	100

Tablodaki sonuçlara göre; okullarındaki haritaların yeterli olduğunu düşünen öğretmen sayısı daha fazladır. Ancak yine de yeterli olmadığını söyleyen öğretmenlerin sayısı önemsenmeyecek düzeyde değildir. Benzer bir araştırma yapan Hülya Çelik(2006:114)'in çalışması sonucuna göre; okullarımızda yeni programa geçilmiş olmasına rağmen halen araç gereç eksikliğinin devam ettiği gözlenmiştir. Uygulama

yapılan okulların çoğunda Sosyal Bilgiler dersine yönelik araç gereçlerden sadece haritaların yer aldığı, bu haritaların da yeterli olmadığı araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Ayrıca okullarda değil Sosyal Bilgiler odası, harita odasının bile bulunmadığı gözlenmiştir.

Soru 11. Görevli olduğum okulda uygun türlerde coğrafya ve tarih haritaları bulunmaktadır.

Öğretmenlerin, “Görevli olduğum okulda uygun türlerde coğrafya ve tarih haritaları bulunmaktadır.” Görüşüne katılıp katılmama oranları şöyledir: %7,92’si kesinlikle katılmıyorum, %16,8’i katılmıyorum, %27,7’si kısmen katılıyorum, %31,7’si katılıyorum, %15,8’i ise kesinlikle katılıyorum demıştır. Bu sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans oranları Tablo-29’deki gibidir:

Tablo-29: Görevli olduğum okulda uygun türlerde coğrafya ve tarih haritaları bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	8	7.92
Katılmıyorum	17	16.8
Kısmen katılıyorum	28	27.7
Katılıyorum	32	31.7
Kesinlikle katılıyorum	16	15.8
Toplam	101	100

Uygulanan ölçek sonuçlarına göre; çalıştıkları okulda uygun türlerde coğrafya ve tarih haritaları olduğunu söyleyen öğretmenler çoğunluktadır.

Soru 12. Yeni eğitim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetten yeterli düzeyde yararlanabiliyorum.

Öğretmenlerin, “Yeni eğitim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetten yeterli düzeyde yararlanabiliyorum.” görüşüne katılıp katılmama durumlarına ilişkin oranlara göre; %1,98’i kesinlikle katılmıyorum, %10,9’u katılmıyorum, %19,8’i kısmen

katılıyorum, %33,7'si katılıyorum ve yine %33,7'si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. İlgili tablo aşağıdaki gibidir (Tablo-30):

Tablo-30: Yeni eğitim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetten yeterli düzeyde yararlanabiliyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	2	1.98
Katılmıyorum	11	10.9
Kısmen katılıyorum	20	19.8
Katılıyorum	34	33.7
Kesinlikle katılıyorum	34	33.7
Toplam	101	100

Tabloya bakıldığında öğretmenlerin yeni eğitim teknolojilerinden, özellikle bilgisayar ve internetten yeterli düzeyde yararlandıkları görülmektedir.

Soru 13. Haritalarda yer alan ayrıntılar dersin içeriği ve hedefleriyle örtüşüyor.

“Haritalarda yer alan ayrıntılar dersin içeriği ve hedefleriyle örtüşüyor.” görüşüne öğretmenlerin verdikleri yanıtların oranları şöyledir: %1,98'i kesinlikle katılmıyorum, %12,9'u katılmıyorum, %31,7'si kısmen katılıyorum, %38,7'si katılıyorum, %14,8'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. İlgili oranlara ait yüzde ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-31):

Tablo-31: Haritalarda yer alan ayrıntılar dersin içeriği ve hedefleriyle örtüşüyor.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	2	1.98
Katılmıyorum	13	12.9
Kısmen katılıyorum	32	31.7
Katılıyorum	39	38.7
Kesinlikle katılıyorum	15	14.8
Toplam	101	100

Yukarıdaki tabloya göre; öğretmenler haritalarda yer alan ayrıntıların dersin içeriği ve hedefleriyle örtüştüğünü düşünüyorlar.

Soru 14. Öğrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.

Öğretmenlerin “Öğrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.” görüşüne yönelik cevapları incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; 12,9’unun kesinlikle katılmıyorum, %13,9’unun katılmıyorum, %23,8’inin kısmen katılıyorum, %31,7’sinin katılıyorum, %17,8’inin ise kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-32):

Tablo-32: Öğrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	13	12.9
Katılmıyorum	14	13.9
Kısmen katılıyorum	24	23.8
Katılıyorum	32	31.7
Kesinlikle katılıyorum	18	17.8
Toplam	101	100

Genel olarak elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.

Soru 15. Öğrencilerin çoğunda coğrafya atlası bulunmaktadır.

Öğrencilerde coğrafya atlası bulunup bulunmadığını belirlemeye yönelik olan bu soruya verilen yanıtların yüzde oranları şöyledir: %2,97’si kesinlikle katılmıyorum, %8,9’u katılmıyorum, %29,7’si kısmen katılıyorum, %30,7’si katılıyorum, %27,7’si ise kesinlikle katılıyorum demiştir. Verilen yanıtlara ilişkin oranlar Tablo-33’deki gibidir:

Tablo-33: Öğrencilerin çoğunda coğrafya atlası vardır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	3	2.97
Katılmıyorum	9	8.9
Kısmen katılıyorum	30	29.7
Katılıyorum	31	30.7
Kesinlikle katılıyorum	28	27.7
Toplam	101	100

Tabloya göre; genel olarak öğrencilerin çoğunda coğrafya atlası bulunmaktadır.

Soru 16. Derslerimde harita kullanmaya dayalı öğrenme-öğretme etkinliklerine yeterince yer veriyorum.

Öğretmenlerin, “Derslerimde harita kullanımına dayalı öğrenme-öğretme etkinliklerine yeterince yer veriyorum.” cümlesine verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; öğretmenlerden sadece 1 kişi kesinlikle katılmıyorum yanıtını verirken, %1,98’i katılmıyorum, %30,7’si kısmen katılıyorum, %35,6’sı katılıyorum, %30,7’si ise kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Bu soruya ilişkin yüzde ve frekans oranları Tablo-34’deki gibidir:

Tablo-34: Derslerimde harita kullanmaya dayalı öğrenme-öğretme etkinliklerine yeterince yer veriyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.99
Katılmıyorum	2	1.98
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	36	35.6
Kesinlikle katılıyorum	31	30.7
Toplam	101	100

Tabloya göre öğretmenler; harita kullanmaya dayalı öğrenme-öğretme etkinliklerine yeterince yer vermektedir.

Soru 17. Öğrencilerim harita lejantlarından yararlanmayı biliyor.

Öğrencilerin harita lejantlarından yararlanmayı bilip bilmediklerini belirlemeye yönelik olan bu soruya verilen yanıtların yüzdesi şöyledir: öğretmenlerin %10,9'u kesinlikle katılmıyorum, %17,8'i katılmıyorum, %33,7'si kısmen katılıyorum, %28,7'si katılıyorum, %8,91'i ise kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu sonuçlara ilişkin frekans ve yüzde oranları Tablo-35'deki gibidir:

Tablo-35: Öğrencilerim harita lejantlardan yararlanmayı biliyor.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	11	10.9
Katılmıyorum	18	17.8
Kısmen katılıyorum	34	33.7
Katılıyorum	29	28.7
Kesinlikle katılıyorum	9	8.91
Toplam	101	100

Ölçeğe verilen yanıtlara göre; öğrencilerinin harita lejantlarından yararlanabildiğini söyleyen öğretmen sayısı daha çoktur.

Soru 18. Harita okuma, kullanma, yorumlama konusunda, semboller, yön, yer belirleme, ölçek kullanma, yeryüzü şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahibim.

Haritalar konusunda öğretmenlerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olup olmadıklarını belirlemeye yönelik olan bu soruya verilen yanıtların yüzde oranları şöyledir: öğretmenlerin %30,7'si kesinlikle katılıyorum, %47,5'i katılıyorum, %19,8'i kısmen katılıyorum yanıtını verirken, kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum diyen kişi sayısı birdir. Bu sorunun yüzde ve frekans oranları Tablo-36'daki gibidir:

Tablo-36: Harita okuma, kullanma yorumlama konusunda, semboller, yön, yer belirleme, ölçek kullanma, yeryüzü şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahibim.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.99
Katılmıyorum	1	0.99
Kısmen katılıyorum	20	19.8
Katılıyorum	48	47.5
Kesinlikle katılıyorum	31	30.7
Toplam	101	100

Ölçek yanıtlarına göre; öğretmenler harita okuma, kullanma yorumlama konusunda, semboller, yön, yer belirleme, ölçek kullanma, yeryüzü şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğunu düşünmektedir.

Soru 19. Eğitim hizmetlerine sunulmuş haritalar dersin gereksinimleri göz önüne alınarak tasarlanıp üretilmiş haritalardır.

“Eğitim hizmetlerine sunulmuş haritalar dersin gereksinimleri göz önüne alınarak tasarlanıp üretilmiş haritalardır.” cümlesine öğretmenlerin katılıp katılmama durumları şöyledir: sadece 1 öğretmen kesinlikle katılmıyorum derken, %7,92’si katılmıyorum, %37,6’sı kısmen katılıyorum, %39,6’sı katılıyorum, %13,9’u kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu oranlar Tablo-37’deki gibidir:

Tablo-37: Eğitim hizmetlerine sunulmuş haritalar dersin gereksinimleri göz önüne alınarak tasarlanıp üretilmiş haritalardır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.99
Katılmıyorum	8	7.92
Kısmen katılıyorum	38	37.6
Katılıyorum	40	39.6
Kesinlikle katılıyorum	14	13.9
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler eğitim hizmetlerine sunulmuş haritaların dersin gereksinimleri göz önüne alınarak tasarlanıp üretilmiş haritalar olduğunu düşünmektedir.

Soru 20. Harita kullanımı merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk eder.

“Harita kullanımı merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk eder.” görüşüne öğretmenlerin %54,5’i kesinlikle katılıyorum, %33,7’si katılıyorum, %10,9’u kısmen katılıyorum yanıtını verirken; sadece 1 öğretmen katılmıyorum demiştir. Öğretmenlerden hiçbiri “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde bir değerlendirme yapmamıştır. Elde edilen bu sonuçların yüzde ve frekansları Tablo-38’deki gibidir:

Tablo-38: Harita kullanımı merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk eder.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	1	0.99
Kısmen katılıyorum	11	10.9
Katılıyorum	34	33.7
Kesinlikle katılıyorum	55	54.5
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler harita kullanımının merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk ettiğini düşünmektedir.

Soru 21. Mevcut öğretim programları harita kullanımını yeterince desteklemektedir.

“Mevcut öğretim programları harita kullanımını yeterince desteklemektedir.” Görüşüne öğretmenlerin katılıp katılmama oranları şöyledir: %13,9’u kesinlikle katılıyorum, %32,7’si katılıyorum, %30,7’si kısmen katılıyorum, %13,9’u katılmıyorum demiştir. Sadece 1 öğretmen kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Verilen yanıtların yüzde ve frekans oranları Tablo-39’deki gibidir:

Tablo-39: Mevcut öğretim programları harita kullanımını yeterince desteklemektedir.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.99
Katılmıyorum	14	13.9
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	33	32.7
Kesinlikle katılıyorum	14	13.9
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler mevcut öğretim programlarının harita kullanımını yeterince desteklediğini düşünmektedir.

Soru 22. Mevcut ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunmaktadır.

“Mevcut ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunmaktadır.” cümlesine öğretmenlerin verdikleri yanıtlar şöyledir: %10,9’u kesinlikle katılıyorum, %32,7’si katılıyorum, %31,7’si kısmen katılıyorum, %17,8’i katılmıyorum, %6,93’ü ise kesinlikle katılmıyorum demiştir. Sonuçlara ilişkin frekans ve yüzde tablosu aşağıdaki gibidir (Tablo-40):

Tablo-40: Mevcut ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	6.93
Katılmıyorum	18	17.8
Kısmen katılıyorum	32	31.7
Katılıyorum	33	32.7
Kesinlikle katılıyorum	11	10.9
Toplam	101	100

Tabloya göre; genel olarak öğretmenler ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunduğunu düşünmektedir.

Soru23. Ders kitaplarında yer alan haritalar ünite ve konuların amaçları ile öğrencilerin düzeylerine uygundur.

Ders kitaplarında yer alan haritaların ünite ve konuların amaçları ile öğrencilerin düzeylerine uygun olup olmadığını belirlemeye yönelik olan bu soruya öğretmenlerin verdikleri yanıtlar şöyledir: %2,97'si kesinlikle katılmıyorum, %14,8'i katılmıyorum, %32,7'si kısmen katılıyorum, %36,7'si katılıyorum, %12,9'u kesinlikle katılıyorum demiştir. Bu sonuçlara ilişkin yüzde ve frekans oranları aşağıdadır (Tablo-41):

Tablo-41: Ders kitaplarında yer alan haritalar ünite ve konuların amaçları ile öğrenci düzeylerine uygundur.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	3	2.9
Katılmıyorum	15	14.8
Kısmen katılıyorum	33	32.7
Katılıyorum	37	36.7
Kesinlikle katılıyorum	13	12.9
Toplam	101	100

Tabloya göre; ders kitaplarında yer alan haritalar ünite ve konuların amaçları ile öğrenci düzeyine uygundur.

Soru 24. Okulumuzda harita ve benzeri araç-gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölüm bulunmaktadır.

Okullarda harita ve benzeri araç-gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölümün bulunup bulunmadığını belirlemeye yönelik olan bu soruya verilen yanıtlara göre; öğretmenlerin %4,9'u kesinlikle katılmıyorum, %8,9'u katılmıyorum, %13,9'u kısmen katılıyorum, %24,7'si katılıyorum, %47,5'i kesinlikle katılıyorum demiştir. İlgili tablo aşağıdadır (Tablo-42):

Tablo-42: Okulunuzda harita benzeri araç-gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölüm bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	5	4.9
Katılmıyorum	9	8.9
Kısmen katılıyorum	14	13.9
Katılıyorum	25	24.7
Kesinlikle katılıyorum	48	47.5
Toplam	101	100

Tabloya göre; genel olarak okullarda harita ve benzeri araçların depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölüm bulunmaktadır.

Soru 25. Harita kullandığımda öğrencilerim dersten daha çok zevk alıyor.

Harita kullanımının öğrencilerin dersten zevk almasını sağlayıp sağlamadığıyla ilgili verilen yanıtlara göre; öğretmenlerin %54,5'i bu görüşe kesinlikle katıldığını belirtirken, %32,7'si katılıyorum, %10,9'u kısmen katılıyorum demiştir. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını veren öğretmen sayısı 1'dir. İlgili tablo aşağıdadır (Tablo-43):

Tablo-43: Harita kullandığımda öğrencilerim dersten daha çok zevk alıyor.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	1	0.99
Katılmıyorum	1	0.99
Kısmen katılıyorum	11	10.9
Katılıyorum	33	32.7
Kesinlikle katılıyorum	55	54.5
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler genel olarak harita kullandığında öğrencilerinin dersten daha çok zevk aldığını düşünmektedir.

Soru 26. Okulumuzda Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfı bulunmaktadır.

Okullarda Sosyal bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfının bulunup bulunmadığının belirlenmesine yönelik olan bu soruya öğretmenlerin %40,6'sı kesinlikle katılmıyorum demiştir. %13,9'u katılmıyorum, %6,9'u kısmen katılıyorum, %24,7'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplamıştır. Sonuçlara ilişkin oranlar Tablo-44'deki gibidir:

Tablo-44: Okulumuzda Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfı bulunmaktadır.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	41	40.6
Katılmıyorum	14	13.9
Kısmen katılıyorum	7	6.93
Katılıyorum	14	13.9
Kesinlikle katılıyorum	25	24.7
Toplam	101	100

Tabloya göre; genel olarak öğretmenlerin buldukları okullarda Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfını bulunmamaktadır.

Soru 27. Uygun harita bulmadığımda kendim tasarlarım ve yaparım.

“Uygun harita bulmadığımda kendim tasarlarım.” cümlesine öğretmenlerin verdikleri yanıtlar şöyledir: öğretmenlerin %19,8'i kesinlikle katılmıyorum, %30,7'si katılmıyorum, %23,8'i kısmen katılıyorum, %17,8'i katılıyorum, %7,9'u ise kesinlikle katılıyorum şeklindedir. Sonuçlara ilişkin tablo aşağıdadır (Tablo-45):

Tablo-45: Uygun harita bulamadığımda kendim tasarlarım ve yaparım.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	20	19.8
Katılmıyorum	31	30.7
Kısmen katılıyorum	24	23.8
Katılıyorum	18	17.8
Kesinlikle katılıyorum	8	7.9
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler uygun harita bulamadıklarında kendileri tasarlamıyorlar.

Soru 28. Tüm derslerde mutlaka harita kullanırım.

“Tüm derslerde mutlaka harita kullanırım.” cümlesine öğretmenlerin %6,9’u kesinlikle katılmıyorum, %29,7’si katılıyorum, %30,7’si kısmen katılıyorum, %23,7’si katılıyorum, %8,9’u kesinlikle katılıyorum demiştir (Tablo-46).

Tablo-46: Tüm derslerde harita kullanırım.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	6.9
Katılmıyorum	30	29.7
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	24	23.7
Kesinlikle katılıyorum	9	8.9

Tabloya göre; öğretmenler tüm derslerde harita kullanmıyorlar.

Soru 29. Haritaları ders kitapları kadar önemli buluyorum.

“Haritaları ders kitapları kadar önemli buluyorum.” görüşüne öğretmenlerin %50,5’i kesinlikle katılıyorum, %33,7’si katılıyorum, %13,9’u kısmen katılıyorum, %1,9’u

katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde bir değerlendirme yapan olmamıştır (Tablo-47).

Tablo-47: Haritaları ders kitapları kadar önemli buluyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılmıyorum	2	1.9
Kısmen katılıyorum	14	13.9
Katılıyorum	34	33.7
Kesinlikle katılıyorum	51	50.5
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler haritaları ders kitapları kadar yararlı bulmaktadır.

Soru 30. Harita yapımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı buluyorum.

“Harita kullanımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı buluyorum.” görüşüne göre öğretmenlerin %6,9’u kesinlikle katılmıyorum, %20,8’i katılmıyorum, %41,6’sı kısmen katılıyorum, %18,8’i katılıyorum, %11,9’u kesinlikle katılıyorum demiştir (Tablo-48):

Tablo-48: Harita yapımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı buluyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	7	6.9
Katılmıyorum	21	20.8
Kısmen katılıyorum	42	41.6
Katılıyorum	19	18.8
Kesinlikle katılıyorum	12	11.9
Toplam	101	100

Tabloya göre öğretmenlerin harita yapımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı olduğu konusunda daha çok kararsız oldukları görülmektedir.

Soru 31. Derslerde harita kullanımını düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirdiği için kullanmıyorum.

Soruya verilen yanıtların yüzde oranları şöyledir: %2,9'u kesinlikle katılmıyorum, %7,9'u katılmıyorum, %18,8'i kısmen katılıyorum, %14,8'i katılıyorum, %57,4'ü kesinlikle katılıyorum şeklindedir (Tablo-49).

Tablo-49: Derslerde harita kullanımını düşünülenden daha çok zaman ve emek gerektirdiği için kullanmıyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	3	2.9
Katılmıyorum	8	7.9
Kısmen katılıyorum	17	18.8
Katılıyorum	15	14.8
Kesinlikle katılıyorum	58	57.4
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler harita kullanımının tahmin edilenden daha çok zaman ve emek gerektirdiğini düşündüğü için kullanmamaktadır.

Soru 32. Kalabalık sınıflarda harita kullanımının eğitsel yarar sağladığına inanmadığım için derslerde harita kullanmıyorum.

Bu soruya öğretmenlerin %2,9'u kesinlikle katılmıyorum, %4,9'u katılmıyorum, %15,8'i kısmen katılıyorum, %13,9'u katılıyorum, %62,4'ü kesinlikle katılıyorum demiştir (Tablo-50).

Tablo-50: Kalabalık sınıflarda harita kullanımının eğitsel yarar sağladığına inanmadığım için derslerde harita kullanmıyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	3	2.9
Katılmıyorum	5	4.9
Kısmen katılıyorum	16	15.8
Katılıyorum	14	13.9
Kesinlikle katılıyorum	63	62.4
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler harita kullanımının kalabalık sınıflarda eğitsel yarar sağlamadığını düşünmekte ve bu nedenle kullanmamaktadır.

Soru 33. Haritalara çok gerekli olduğunda ara sıra başvuruyorum.

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevapların; %12,9'u kesinlikle katılmıyorum, %14,8'i katılmıyorum, %30,7'si kısmen katılıyorum, %14,8'i katılıyorum, %26,7'si kesinlikle katılıyorum şeklindedir. İlgili tablo aşağıdadır (Tablo-51).

Tablo-51: Haritalara çok gerekli olduğunda ara sıra başvuruyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	13	12.9
Katılmıyorum	15	14.8
Kısmen katılıyorum	31	30.7
Katılıyorum	15	14.8
Kesinlikle katılıyorum	27	26.7
Toplam	101	100

Tabloya göre; öğretmenler haritalara çok gerekli olduğunda ara sıra başvurmaktadır. Önceki sorularda harita kullanımını çok gerekli bulan öğretmenlerin, harita ile ilgili etkinliklere yeterince yer veren öğretmenlerin bu soruda çok gerekli olduğunda ara sıra başvururum yanıtını vermiş olması çelişkili bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Yine benzer bir

sonuç Hülya Çelik (2006:115)'in çalışmasında ortaya çıkmıştır. Buna göre; öğretmenlere anket uygulanmış ve sonucunda haritaların çok önemli olduğunu düşünen öğretmenlerin çoğunun Sosyal Bilgiler dersine zaman zaman harita getirmediği ve haritayı da gerekli görmedikçe kullanmadıkları ortaya çıkmıştır.

Soru 34. Harita ve benzeri materyallerin derste kullanımının sınıf yönetimi sorunları yarattığı için derste harita kullanmıyorum.

Öğretmenlerin soruya verdikleri yanıtların yüzde oranlarına bakıldığında %3,9'unun kesinlikle katılmıyorum, %4,9'unun katılmıyorum, %6,9'unun kısmen katılıyorum, %9,9'unun katılıyorum, %74,2'sinin kesinlikle katılıyorum şeklinde olduğu görülmektedir. İlgili tablo aşağıdaki gibidir (Tablo-52).

Tablo-52: Harita ve benzeri materyallerin derste kullanımının sınıf yönetimi sorunları yarattığı için derste harita kullanmıyorum.

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kesinlikle katılmıyorum	4	3.9
Katılmıyorum	5	4.9
Kısmen katılıyorum	7	6.9
Katılıyorum	10	9.9
Kesinlikle katılıyorum	75	74.2

Tabloya göre; öğretmenler harita ve benzeri materyallerin kullanımının derste sınıf yönetimi sorunu yarattığını düşündüğü için derste kullanmamaktadır. Bu soruya verilen yanıt 32. soruda verilen yanıtla örtüşmektedir. Kalabalık sınıflarda öğretmenlerin harita kullanmanın faydalı olmadığını düşünmesinin nedeni bu soruya göre kalabalık sınıflarda sınıf yönetiminin onlar için problem oluşturmasıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre:

- Sosyo-ekonomik düzeylere göre belirlenen gruplardaki öğretmenlerin harita kullanımına yönelik görüşleri ve davranışlarında anlamlı fark vardır. Yani; okulların bulunduğu bölgenin ekonomik koşulları öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumunda etkilidir.
- Okulların donanım yeterliliği ile ilgili öğretmen görüşlerine göre okullarının donanımının yetersiz olduğunu düşünen grup alt gruptur. Alt grupta yer alan öğretmenlerin harita kullanımına daha az önem vermelerinin nedeni okullarının donanım yetersizliği ile ilişkili olabilir.
- Öğretmenlerin tutumları branşlarına göre karşılaştırılmış ve sonuç olarak sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenleri arasında fark bulunamamıştır. Yani; sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse karşı tutumları aynı düzeydedir denilebilir.
- Kadın ve erkeklerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır. Bunun sebebi mesleki tutumlarının her iki cinsiyette de aynı olması olabilir.
- Yaşlara göre öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutum ve davranışlarına bakıldığında, farklılığı oluşturan yaş grubunun 30 yaşın altındaki öğretmenler olduğu görülür. Diğer gruplarda ise karşılaştırılacak 30 yaş altı ve 55 yaş üstü grup yoktur. Bu nedenle “*genç olan yaşlı olandan farklıdır*” şeklinde genelleme yapılamamaktadır. Farklılığı doğuran temel olgunun “yaşlıya kıyasla genç olmak” durumuna değil, ama daha çok “30 yaş altında olmak” durumuna özgü olduğunu düşündürmektedir.
- Eğitim durumu değişkenine göre yapılan analizlere göre alt grupta 4 yıllık fakülte mezunları ile eğitim fakültesi mezunları arasında anlamlı fark vardır. Bunun sebebi eğitim fakültesi mezunlarının alanlarında daha iyi yetişmiş olmaları olabilir.
- Öğretmenlerin hizmet yıllarına göre harita kullanımına yönelik tutumları incelenmiştir. Farklılığı oluşturan grup, alt grupta çalışan ve hizmet yılı 5’ten az

olan öğretmenlerdir. Ancak; orta ve üst grupta hizmet yılına göre fark yoktur. Bu nedenle deneyimli öğretmenler harita kullanımına daha çok önem verir şeklinde genelleme yapılamamaktadır.

- Üst ve orta grupta hizmet içi eğitim kursuna katılmayan öğretmen yoktur. Bunun nedeni bu okullarda daha deneyimli öğretmenlerin yer alması olabilir.
- Örnekteki öğretmenlerden alt grupta yer alan ve hizmet yılı beş yılın altında olan genç öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılmamış ya da bir kez katılmış olduğu görülmektedir. Bunun sebebi bu öğretmenlerin mesleğe yeni başlamış olmaları olabilir.
- Okulların yeterlilik düzeyleri harita kullanımına yönelik tutum arasındaki ilişki ise; orta derecede anlamlı düzeyde çıkmıştır.

Öğretmenlerin ölçeğe verdikleri cevaplar incelendiğinde ise sonuçlar aşağıdaki gibi olmuştur:

- Öğretmenler mezun oldukları fakültede harita kullanımına yönelik yeterli eğitim almadığını düşünmektedir ve harita kullanımı konusunda hizmet içi eğitim, kurs ve seminerlerin yararlı olduğunu düşünmektedir.
- Okullarda bulunan haritalar öğrenci düzeyine, dersin genel ve özel hedeflerine uygundur. Üretilen haritalar yeterli ve günceldir. Ayrıca mevcut öğretim programı da harita kullanımını yeterince desteklemektedir. Ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik vardır.
- Okullarda da yeterli sayıda ve uygun türlerde tarih ve coğrafya atlası bulunmaktadır. Öğrencilerin de çoğunda tarih ve coğrafya atlası bulunmaktadır.
- Öğrenciler harita lejantlarından yararlanmayı bilmektedirler. Ayrıca fakültelerde yeterli eğitim aldığını düşünmeyen öğretmenler yine de; kendilerinin harita okuma, kullanma, yorumlama konusunda, semboller, yer, yön belirleme, ölçek kullanma, yeryüzü şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduklarını düşünmektedirler.
- Öğretmenler haritaları ders kitapları kadar önemli bulmaktadır. Her ne kadar derslerinde harita kullanmaya dayalı etkinliklere yeterince yer verdiklerini

söyleşeler de sonraki sorulara verdikleri yanıtlar bu durumla çelişmektedir. Çünkü öğretmenler harita kullanmanın daha çok emek ve zaman gerektirdiğini ayrıca; kalabalık sınıflarda harita kullanımının faydalı olmadığını ve sınıf yönetimi problemi yarattığı düşünmektedirler. Bu nedenle çok gerektiğinde ara sıra başvurduklarını da eklemişlerdir.

- Okulların çoğunda haritaların ve mevcut araç-gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölüm bulunurken, Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış derslik ya da teknoloji sınıfı bulunmamaktadır.

Araştırmada elde edilen verilere göre; öğretmenler okullarda kullanılan haritaların öğrenci düzeyine uygun olduğunu ve dersin hedefleriyle örtüştüğünü söylemiştir. Ayrıca; kullanılan haritaların öğrencilerin güdülenmesinde yardımcı olmakla birlikte onların dersi daha iyi anlamalarına neden olduğunu düşünmektedirler. Ancak; araştırma sonucunda verilen cevaplar doğrultusunda gruplar ayrı ayrı incelendiğinde ise; okulların bulunduğu çevrenin ekonomik düzeyinin öğretmenlerin harita kullanımını etkilediği orta çıkmıştır. Bu sonuçlara göre; alt grupta yer alan öğretmenler diğer grupta yer alan öğretmenlere göre harita kullanımına daha az önem vermektedir. Bu konuda (Sünbül ve Arslan, 2006:11)'nin da ulaştığı gibi öğretmenlerin çalıştığı okul düzeyi açısından yeterlik puan ortalamalarında anlamlı bir fark bulunmuş olması bu durumu destekler niteliktedir. (Barlı ve diğerleri, 2005:24)'nin araştırmasında da öğretmenlerin, görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik durumundan etkilendiği üzerinde durulmuştur. Sadece alt gruba yönelik yapılacak başka bir araştırmada bu sonuçların ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin ne olduğu konusu araştırılabilir.

(Mertler, 2002:43)'e göre deneyim arttıkça motivasyon da artmaktadır. Ancak bu araştırmada gruplar arası karşılaştırma yaparken genç yaşlı karşılaştırması tam olarak yapılamamaktadır. Çünkü genç öğretmenler daha çok alt grupta yer almaktadır. Başka bir araştırmada üst grupta yer alan genç öğretmenlerle ilgili yapılacak bir araştırma daha kolay yorum yapamaya imkan verecektir.

Öğretmenler mezun oldukları fakültelerde yeterli eğitim almadığını düşünmektedir. Bu nedenle; öğretmen yetiştiren fakültelerde harita kullanımını arttıracak yöntemlere ağırlık verilmeli, dersler teorik değil uygulamalı olarak işlenmelidir (Çelik,2006:117).

Ayrıca; araştırma sonucuna göre öğretmenler hizmet içi eğitim kurslarını faydalı bulmaktadır. Fakat öğretmenlerin hizmet içi eğitimlere katılım durumlarına bakıldığında genç öğretmenlerin bu kurslara katılım oranının daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi; genç öğretmenlerin mesleğe yeni başlamış olmaları ya da henüz okullarında bu kursların verilmemiş olması olmaması olabilir.

Okullarda, özellikle alt grupta yer alan öğretmenlerin hizmet içi kurslara daha çok önem vermeleri, özellikle derste materyal kullanımı ve harita kullanımına yönelik kurslara gitmesi onlar için daha faydalı olabilir. Bu hizmet içi kurslarda (Demiralp, 2006:118)'e göre “Öğretmenlere, hem gösteri yöntemi hem de harita ve küre kullanım becerileri teorik ve uygulamalı olarak örneklerle tanıtılabilir, derslerde kullanmaları sağlanırsa okullardaki eğitim ve öğretime katkı sağlayacaktır.

Öğretmenin her an harita ve diğer öğretim araçlarına hızlı ve kolay ulaşabilmesi onların kullanılabilirliğini artırmaktadır (Ertuğrul, 2008:95-96). Bu nedenle düzenlenmiş harita odaları ve sosyal bilgiler sınıflarının oluşturulması ve harita odalarına önem verilmesi harita kullanımını artırabilir. Ayrıca bu materyallerle ilgili eksikliklerin giderilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerel idari birimler gerekli planlamayı yapmalıdır (Ulusoy ve Gülüm, 2009:10).

KAYNAKÇA

AKAR, Birsen

- 2008 İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Kullanma Düzeylerinin ve Harita Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AKBABA, Bülent

- 2005 *Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, c.6, sy.1, ss. 185-197

ALIMLI, Ekrem

- 2007 Harita Kullanımı ve Harita Farkındalığı, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ALKAN, Cevat

- 1995 Eğitim Teknolojisi, Ankara: Anı Yay.

ALKIŞ, Seçil

- 2006 *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Avrupa Birliği Ülkelerini Haritada Konumlandırma Becerileri*, İlköğretim Online, c.5, sy.2, ss.25-34

ATA, Bahri

- 2002 Müzelerde ve Tarihi Mekânlarda Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşleri, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

ATASOY, Emin

- 2004 Coğrafya Bilimi ve Coğrafya Öğretimine Giriş, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları

AYDIN, M. Zeki

- 2005 Din Öğretiminde Yöntemler, Ankara: Nobel Yayınları

BALKAN, Asuman

2007 İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Kullanımının Derse Karşı Tutuma, Başarıya ve Hatırda Tutma Düzeyine Etkisi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi).

BARTH, James - DEMİRTAŞ, Abdullah

1997 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: YÖK Yay.

BARLI Önder. vdr

2005 *İlköğretim Okul Öğretmenlerinin Motivasyonları: Farklılıkların ve Sorunların Araştırılması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.5, sy.1.

BAŞIBÜYÜK, A., ÇIKILI, Y.

2002 *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, sy.16, ss.29-38.

BİLGİN, Turgut

1987 *Genel Kartografya*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yay., No.1898, sy.5.

BİLGİN, Turgut

1996 Genel Kartografya, İstanbul: Filiz Kitabevi Yay.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit

2003 Hayat Bilgisi Öğretimi, Ankara: Nobel Yay.

BUĞDAYCI, İ, BİLDİRİCİ, İ.Ö.

2009 Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimindeki Önemi, Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.

BURKE, Peter

2003 Afiften Heykele, Minyatürden Fotoğrafa Tarihin Görgü Tanıkları. (Çev. Z.Yelçe), İstanbul: Kitap Yay.

CEMALOĞLU, Necati

2003 Öğretimde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi, N. HAYTA (Ed.), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Tarih 9-12, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÇELİK, Hülya

2006 İlköğretim Sosyal Bilgilerde Harita Kullanımının Psikomotor Hedefleri Gerçekleştirme ve Öğretime Katkısı, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

ÇELİKKAYA, Tekin

2002 İlköğretim I.Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

CEYHAN, Erdal, YİĞİT, Birol

2003 Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Ankara: Anı Yay.

ÇEKBAŞ, Yüksel vdr.

2003 *Bilgisayar Destekli Eğitimin Öğrenciler Üzerine Etkisi*, The Turkish Online Journal of Educational Technology, ISSN: 1303-6521, c.2, sy.4, m.11 ss.76-78.

ÇİLENTİ, Kamuran

1991 Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Ankara: Kadioğlu Matbaası.

DEMİR, Rıdvan

2008 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Derslerde Araç-Gereç Kullanma Bilgi ve Alışkanlıkları (Adana Örneği), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DEMİRALP, Nurcan

- 2006 Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

DEMİRALP, Nurcan

- 2007 *Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı*, Kastamonu Dergisi, c.15, sy.1, ss. 373-384.

DEMİREL, Özcan vdr.

- 2003 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Pegem Yay.

DEMİREL, Özcan vdr.

- 2005 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Pegem Yay.

DOĞANAY, Ahmet

- 2008 *Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.17, sy.2, ss.77-96.

DOĞANAY, Hayati

- 1993 Coğrafyada Metodoloji, İstanbul: MEB Yay.

DOĞANAY, Hayati

- 2002 Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Erzurum: Aktif Yay.

DOĞAN, Ertuğrul vdr.

- 1995 Harita Bilgisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.

DOĞANAY, Hayati

- 2002 Coğrafya Öğretim Yöntemleri, İstanbul: Akif Yayınevi.

DOĞDU, Süleyman vdr.

- 1993 Eğitim Teknolojileri Uygulamaları ve Eğitim Araç-Gereçleri, Ankara: Tekışık Yay.

DÖNMEZ, Cengiz, vdr.

2007 *Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafik Düzenleyicilerin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Bilgisi Elde Etmelerine Etkisi*, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, c.5, sy.3, ss.437-459.

DUMLU, Abdilmukit

2006 Coğrafya Eğitiminde Araç-Gereç ve Materyal Kullanmanın Önemi ve Liselerin Durumu, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

EMİROĞLU, Gülmisal

2002 *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarına Yönelik Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Ata Dergisi, s.10, ss. 65-86.

ERDEN, Münire

1997 Sosyal Bilgiler Öğretimi, İstanbul: Alkım Yay.

ERGİN, Aktif

1995 Öğretim Teknolojisi ve İletişim, Ankara: Pegem Yay.

ERTUĞRUL, Zühal

2008 İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

FİDAN, Nurettin ve ERDEN, Münire

1996 Eğitim Bilimine Giriş, Ankara: Alkım Yay.

GÖKKAYA, Kürşat, ORUÇ, Şahin

2003 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Görsel Materyallerin Kullanımına Bir Örnek: Fotoğraf, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler, Ankara: Gündüz Yay.

GÖKSEL, Oğuz

2007 Sosyal Bilimler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi)

GÜNEŞ, Firdevs

2002 Ders Kitaplarının İncelenmesi, Ankara: Ocak Yay.

GÜNGÖRDÜ, Ersin

2002 Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

GÜNGÖRDÜ, Ersin

2003 *Öğretimde Görsellik ve Görsel Araçlarda Bulunması Gereken Özellikler*, Milli Eğitim Dergisi, sy.157.

GÜNGÖRDÜ, Ersin

2008 Eğitim Fakülteleri İçin Harita Bilgisi ve Uygulamaları, Ankara: Asil Yay. Dağ. Ştd.

HALİS, İsa

2002 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Nobel Yay. Haritanın Tanımı, Özellikleri, Sınıflandırmalar, Ankara: Harita Genel Komutanlığı Yay. (<http://www.hgk.mil.tr/hgk/genel/genelharitacilik.pdf>).

HESAPÇIOĞLU, Muhsin

1994 Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim, İstanbul: Beta Yay. İlköğretim Birleştirilmiş Sınıflar Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuzu (2000), Ankara: MEB Yay.

İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (2005), Ankara: MEB Yay.

İNCEKARA, Süleyman

2006 Türkiye’de ve Kanada’da Orta Öğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç- Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

İNCEKARA, S., KANTÜRK, G.

2010 *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Haritalarla İlgili Temel Görüşleri ve Harita Kullanımına Yönelik Yaklaşımları*, Marmara Coğrafya Dergisi, c. 21, No. Ocak-2010, ss.240-257

İŞLER, Ahmet

2003 *Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Dayandığı Temel İlkeler ve Sağladığı Katkılar*, Milli Eğitim Dergisi, sy.157.

İŞMAN, Aytakin

2003 *Öğretim Teknolojiler ve Materyal Geliştirme*, İstanbul: Değişim Yay.

İŞMAN, Aytakin

2003 *Technology*, The Turkish Online Journal of Educational Technology. c.2, sy.1, m.5.

İŞMAN, Aytakin

2005 *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: PegemYay.

KAN, Çiğdem.

2006 *Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Anlayışı*, Kastamonu Eğitim Dergisi, c.14, sy.2, ss.537-544.

KARAGÖZOĞLU, A. Galip

1966 *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: MEB Yay.

KARASAR, Niyazi

1995 Bilimsel Araştırma Yöntemi-Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Ankara:3A
Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd (7. baskı).

KARASAR, Niyazi

1999 Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KAYA, Zeki

2002 Uzaktan Eğitim, Ankara: Pegem Yay.

KAYAN, İlhan

2000 *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi*, Ege Coğrafya Dergisi, sy.11, ss.7-
22.

KEKE, Mehmet Emin

2002 İlk ve Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Harita ve Grafiklerin Kullanımı ve
Analizi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yay.

KIZILÇAOĞLU, Alaattin

2007 *Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Dergisi, sy.18, ss.1302-1796.

KOÇ, Hakan

2008 Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri
Düzeyleri Üzerine Etkisi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Coğrafya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

KOLUKISA, Enver Aydın

2003 Matematik Coğrafya, ISBN:975-705-8.

KOŞAR, Edip

2002 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Bursa: Ezgi Kitabevi Yay.

KÜÇÜKAHMET, Leyla

1994 Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

MERTLER, Craig A.

2002 Job Satisfaction and Perception of Motivation Among Middle and High School Teachers. American Secondary Education, c.31, sy.1, s.43

MEYDAN, Ali

2001 İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuar ve Görsel-İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

NAS, Recep

2000 Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Bursa: Ezgi Kitabevi Yay.

ORAN, Nesrin

1957 Sosyal Bilgiler Öğretimi, İstanbul: MEB Yay.

ÖZDEMİR, Kamuran Candoğan

2006 İlköğretim Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler Müfredatlarının Tarih Konularında Eğitim Materyali Olarak Resmin Kullanılması, Ankara: Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÖZDEMİR, Servet, YALIN, H. İbrahim

1999 Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara: Nobel Yay.

ÖZTÜRK, Cemil, vdr.(Ed.)

2002 Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Pegem Yay.

ÖZTÜRK, Serap vdr.

2003 *Öğretim Teknolojisi Olarak Televizyonda Görselleştirme ve Sunuş: Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı Uygulamaları*, The Turkish Online Journal of Educational Technology, c.2, ss. 108-115.

ÖZTÜRK, Cemil, vdr.

2005 Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Pegem Yay.

ÖZTÜRK, Cemil (Ed.)

2006 “Sosyal Bilgiler Programı” Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, Ankara: PegemA Yayıncılık.

ÖZYÜREK, Leyla

1983 Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yay.

PEKGÖZ, M., HANCILAR, R.

1970 Eğitimde Görme ve İşitme Araçları, Ankara: Güvendi Matbaası.

SAFRAN, Mustafa ve KÖKSAL, Hüseyin

1998 *Tarih Öğretiminde Yazılı Kanıtların Kullanılması*, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, c.18, sy.1.

SAĞLAMER, Emin

1983 İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara.

SEZER, Adem

2002 Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretim Teknolojisinin Öğrenci Başarısına Etkisi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

SÖNMEZ, Ömer Faruk

2006 İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Karadeniz Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi (Tokat İli Örneği), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SÖNMEZ, Veysel

1997 Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, Ankara: Anı Yay.

SÜNBÜL, A.Murat ve ARSLAN, Coşkun

2007 *Öğretmenlerin Yeterlilikleri. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.1, sy.1, ss.217-232.

ŞAHİN, Cemalettin

2002 Coğrafyaya Giriş, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

ŞAHİN, T. Y., YILDIRIM, S.

1999 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Anı Yay.

ŞİMŞEK, Ahmet

2003 *Tarih Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, c.4, sy.1, ss.141-155.

ŞİMŞEK, Nihat

2002 Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, (2.Baskı).

ŞİMŞEK, Nihat

2008 *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri*, Kastamonu Eğitim Dergisi, c.16, sy.1, ss.191-198.

TAŞLI, İsmail

2000 Sosyal Bilgiler Öğretimi, Manisa: tekin Matbaası.

TAY, Bayram

2005 *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri*, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, c.6, sy.1, ss.209-225.

TDK

2002 TDK Sözlüğü, Ankara: T.T.K. Basımevi.

THÖNE, K.

1973 Harita ve Pusula, İstanbul: İTÜ Yay.

ULUĞTEKİN, Necla, DOĞRU A. Özgür.

2005 *Coğrafi Bilgi Sistemi ve Harita: Kartografya*, CBS Sempozyumu, İzmir: Ege Üniversitesi Yay.(http://atlas.cc.itu.edu.tr/~dogruahm/Cografı%20Bilgi%20Sistemi%20Ve%20Harita_Kartografya.pdf)

ULUSOY, Kadir, GÜLÜM, Kamile

2009 *Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları*, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, c.10, sy.2, ss.85-89.

ÜZÜMCÜ, N. Orkun

2007 Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğreme Yöntemiyle Kazandırılması, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÜNAL, Fatma

2008 İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

YALIN, H. İbrahim, ÖZDEMİR, Servet

1999 Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara: Nobel Yay.

YALIN, Halil İbrahim

2004 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım(10 Baskı).

YANPAR, Tuğba Şahin, YILDIRIM, Soner

1999 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Anı Yayıncılık.

YANPAR, Tuğba

2005 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Anı Yay.

YAZICI, Kubilay

2007 Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

YEŞİLTAŞ, Erkan

2006 Sosyal Bilgiler Fiziki Coğrafya Konuları Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımının Öğrencilerin Başarı Düzeylerine Etkisi (Kars İli Örneği), Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

YILDIZ, Rauf

2002 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara: Mikro Basım-Yayım.

YILDIZ, Levent

2006 İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerindeki Harita, Grafik ve Şekillerin Kavranma Düzeyi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YİĞİT, Nevzat vdr.

2005 Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Trabzon: Derya Kitabevi Yay.

EKLER

EK-1: ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.16.00.07-050 / 3805
Konu : Araştırma İzni

27 Ocak 2010

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : M.E.B.na Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Havva DUMAN'ın "Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Harita Kullanımı Konusunda Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri" konulu tez çalışmasını ekli listede adı geçen İlimiz Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler ve T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerini veren öğretmenlere uygulamak istediği, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 09/12/2009 tarih ve 350/30643 yazısı ile bildirilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı her tür ve her derecedeki okul ve kurumlarda yapılacak lisans, yüksek lisans, doktora veya doktora üstü araştırma-geliştirme çalışmaları ile Bakanlığın destek verdiği araştırmalar kapsamındaki anket, uygulama, gözlem gibi faaliyetler; bir ili kapsıyorsa izin başvurularının İl Millî Eğitim Müdürlüğüne yapılacağı ilgi yönergede belirtildiğinden Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Havva DUMAN'ın "Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Harita Kullanımı Konusunda Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri" konulu tez çalışması ile ilgili öneri ve veri toplama araçları, ilgi Yönerge gereği İlimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmesi sonucunda, mühürlü ve imzalı anketlerin aşlının okul müdürlüklerince görülerek, okullardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda ekli listede adı geçen İlimiz Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler ve T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerini veren öğretmenlere uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde gereğini olurlarınıza arz ederim.

Azıla GÜLSAR
Millî Eğitim Müdürü

OLUR.
.../.../2010
Selman YENİGÜN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yeni Hükümet Konağı A Blok Osmangazi 16050 BURSA
Tel: (0 224) 256 70 00/ 148-137 Faks: (0 224) 256 66 80
Ayrıntılı bilgi için İrtibat: Kültür Bölümü 137
web: bursameb.gov.tr e-mail: kultur16@meb.gov.tr

EK-2: ÖĞRETMENLERİN HARİTA KULLANIMI ÖLÇEĞİ

Sayın Meslektaşım,

Bu ölçek, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımına yönelik görüşleri ortaya koymak ve elde edilecek bulgulardan hareketle didaktik haritaların nitelikleri ile harita kullanımının verimliliğini artırmaya yönelik çözümler üretmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeğe vereceğiniz yanıtlar, araştırmanın amaçları dışında başka amaçlarla kullanılmayacaktır. Ölçeğe vereceğiniz yanıtlar ve harcayacağınız zaman için şimdiden teşekkür ederim.

Havva Duman

Çalı İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni

Uludağ Üniversitesi SBE İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: havvaduman@gmail.com / Tel.: 0.224.4823036

BÖLÜM-I: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Branşınız:

- Sınıf Öğretmeni
 Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2. Cinsiyetiniz:

- Erkek
 Bayan

3. Yaş:

- 30'dan az
 31-40
 41-55
 56 ve üstü

4. Hizmet yılınız:

- 5 yıldan az
 6-10 yıl
 11-15 yıl
 16-20 yıl
 21-25 yıl
 25 yıl üstü

5. Eğitim durumunuz:

- Öğretmen Lisesi
 İki yıllık Eğitim Enstitüsü
 Üç Yıllık Eğitim Enstitüsü
 Dört Yıllık Fakülte
 Eğitim Fakültesi
 Yüksek Lisans
 Doktora

6. Mesleki kurslara katılma durumunuz:

- Hiç katılmadım
 Bir kez katıldım
 Birden çok katıldım

8. Görev yaptığınız okulun fiziksel ortamı ve donanım yeterliliği:

- Çok yetersiz
 Yetersiz
 Yeterli
 Oldukça yeterli
 Tamamen yeterli

BÖLÜM-II

Ölçeğin bu bölümünde, eğitim durumlarında harita kullanımına yönelik ifadeler ile bu ifadelere ait puanlar yer almaktadır. Görüşleriniz **(4) Kesinlikle Katılıyorum** ile **(0) Kesinlikle Katılmıyorum** aralığında derecelendirilmiştir. Görüşlerinize ait puanlarınızı ilgili hücreye (x) işareti koyarak veriniz.

Soru No	BOYUTLAR (Davranışlar)	Görüşler				
		0	1	2	3	4
1	Mezun olduğum fakültede harita kullanımına yönelik yeterli eğitim aldım.					
2	Eğitim araç- gereçleri olarak okulumuzda bulunan haritalar öğrencilerin düzeyine uygundur.					
3	Okulumuzda bulunan haritalar, dersin genel ve özel hedeflerine uygundur.					
4	Eğitim hizmetine sunulan haritalar, öğrencilerin güdülenmelerinde ve dikkatlerinin çekilmesinde oldukça yararlı oluyor.					
5	Harita ve benzeri materyalleri kullanma konusunda hizmet içi eğitim, kurs ya da seminerleri oldukça yararlı buluyorum.					
6	Ders araçları yapım merkezi tarafından tasarlanıp, üretilen haritalar yeterlidir.					
7	Eğitim kurumlarımızda kullanılan haritalar haritacılık bilimi, coğrafya ve tarih bilimi açısından günceldir.					
8	Ders içeriğine uygun haritaları kolayca temin edebiliyorum.					
9	Sınıfların fiziksel yapısı, harita ve benzeri büyük hacimli materyal kullanımına uygundur.					
10	Görevli olduğum okulda yeterli sayıda harita bulunmaktadır.					
11	Görevli olduğum okulda uygun türlerde coğrafya ve tarih haritaları bulunmaktadır.					
12	Yeni eğitim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetten yeterli düzeyde yararlanabiliyorum.					
13	Haritalarda yer alan ayrıntılar dersin içeriği ve hedefleriyle örtüşüyor.					
14	Öğrencilerin çoğunda tarih atlası bulunmaktadır.					
15	Öğrencilerin çoğunda coğrafya atlası bulunmaktadır.					
16	Derslerimde harita kullanmaya dayalı öğrenme- öğretme etkinliklerine yeterince yer veriyorum.					
17	Öğrencilerim harita lejantlarından yararlanmayı biliyor.					
18	Harita okuma, kullanma, yorumlama konusunda, semboller, yön, yer belirleme, ölçek kullanma, yeryüzü şekli tanımlama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahibim.					
19	Eğitim hizmetlerine sunulmuş haritalar dersin gereksinimleri göz önüne alınarak tasarlanıp üretilmiş haritalardır.					
20	Harita kullanımı merak duygusunu artırıp araştırmaya sevk eder.					
21	Mevcut öğretim programları harita kullanımını yeterince desteklemektedir.					
22	Mevcut ders kitaplarında harita kullanmayı gerektiren yeterli sayıda etkinlik bulunmaktadır.					
23	Ders kitaplarında yer alan haritalar ünite ve konuların amaçları ile öğrencilerin düzeylerine uygundur.					
24	Okulumuzda harita ve benzeri araç- gereçlerin depolandığı ve koruma altına alındığı bir bölüm bulunmaktadır.					
25	Harita kullandığımda öğrencilerim dersten daha çok zevk alıyor.					
26	Okulumuzda Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerine uygun olarak tasarlanmış bir derslik ya da teknoloji sınıfı bulunmaktadır.					
27	Uygun harita bulamadığımda kendim tasarlarım ve yaparım.					
28	Tüm derslerde mutlaka harita kullanırım.					
29	Haritaları ders kitapları kadar önemli buluyorum.					
30	Harita kullanımında kullanılan malzemeleri kaliteli ve kullanışlı buluyorum.					
31	Derslerde harita kullanımını düşündüğümde daha çok zaman ve emek gerektirdiği için kullanmıyorum.					
32	Kalabalık sınıflarda harita kullanımının eğitsel yarar sağladığına inanmadığım için derslerde harita kullanmıyorum.					
33	Haritalara çok gerekli olduğunda ara sıra başvuruyorum.					
34	Harita ve benzeri materyallerin derste kullanımının sınıf yönetimi sorunları yarattığı için derste harita kullanmıyorum.					

ÖZGEÇMİŞ			
Doğum Yeri ve Yılı :	Bursa		31.10.1984
Öğr. Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise :	1998	2002	Bursa Erkek Lisesi
Lisans :	2003	2007	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans :	2007	2011	Uludağ üniversitesi
Medeni Durum :	Bekâr		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi:	İngilizce		Upper Intermediate
Çalıştığı Kurum (lar) :	Başlama ve Ayrılma Tarihleri		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2007	Halen çalışıyor	Çalı İlköğretim Okulu
...			
			Havva DUMAN